

У К Р А Ї Н С Ь К И Й Тиждень

№ 3 (375) 23–29 січня 2015 р.

Тааві Рийвас
про реформи
й електронне
урядування

Кому вигідне зволікання
з переговорами в Астані

На чому сьогодні заробляє
Укроборонпром

Як у майбутньому
заощаджуватимуть енергію

ПІСЛЯ ПЕРЕМОГИ

**The
Economist**

Featuring selected content
from The Economist

ISSN 1996-1561

9 771996 156002

03 >

ВЕЧОРИ ФРАНЦУЗЬКОГО КІНО

INSTITUT
FRANÇAIS
UKRAINE

29 січня - 4 лютого

КІНОТЕАТР
«КИЇВ»

ЖАН-ЛЮК ГОДАР

КАТРІН ДЕНЬОВ

МАТЬЕ АМАЛЬРІК

ЖЮЛЬЕТ БІНОШ

КРІСТЕН СТЮАРТ

ОЛІВ'Є АССАЯС

АРТ ХАМС
ТІРАФРІК

Тижень

okino.ua

bigmir.net
Афиша

фрАза.ua

МІДІАМІК

НА ЧАСІ

Двічі не вмирати
Чому можлива війна
без генералів

4

Дмитро Крапивенко про майбутнє
всеросійське похмілля

7

Боротьба на виснаження

Чому переговори щодо Донбасу не стануть результативними

8

Розбійники. Глава VII
Як агресія проти України
перетворюється на
громадянську війну в РФ

12

«Збройні сили Новоросії».
Проти кого ведемо війну?
Хто стоїть на передовій по той
бік фронту

14

Роман Романов:

«За друге півріччя 2014-го ми поставили у військо
більше зброї,
ніж за всі роки існування Укроборонпрому»
Як працює оборонка в умовах війни

16

ЕКОНОМІКА

Слово на літеру «Д»

Що таке дефолт і чим він загрожує Україні

20

ТЕМА НОМЕРА

Провірити синтепон

Юрій Макаров про «рекультивацию» Донбасу

22

Донбас урятує люстрація
Єгор Фірсов про владу на звільнених
територіях

24

Донбас. Нормалізація
Чим цікавий для України досвід
союзників
у Західній Німеччині

26

Нюрнберзький трибунал
чи Комісія правди?

Чому досвід примирення
ПАР є принятнішим
за досвід покарання
Німеччини

28

Невидимий фронт
Маріуполя

Як працюють волонтери у прифронтовому місті

31

СУСПІЛЬСТВО

Зниклі безвісти й
військовополонені:
про реальну
ситуацію
Яким цифрам
та спискам
довіряти і як вони
формуються

32

СВІТ

Тааві Рийвас:

«Завдяки реформам ми стали членами
ЄС і досягли економічного зростання»
Прем'єр-міністр Естонії про успішний
досвід євроінтеграції

36

Ярослав Пешек
про маніпулювання історією
і свідомістю в Чехії

38

На останньому подиху
Чому російська
економічна криза
затягнеться
надовго

40

Під'єднати Європу
Майбутнє енергетичного
союзу

41

Невидиме пальне

Як найефективніше використовувати енергію

42

НАВИГАТОР

Від кирзаків до Оксфорда,
або Культурні тенденції
центрально-
східноєвропейських держав
Яким шляхом пішло
мистецтво в колишніх
країнах соцтабору

44

ПОГЛЯД

Марення війною

Як милітаризується Крим

48

Про що ми мовчимо в окупації

Про що думають сьогодні мешканці Донецька

49

Наталія Петринська
про замасковану пропаганду на ТБ

50

Тиждень

№ 3 (375) 23–29.01.2015

Засновник ЕСЕМ Медіа ГмбХ

Видавець ТОВ «Український тиждень»

03067, Київ, вул. Машинобудівна, 37

Головний редактор Дмитро Крапивенко

Редакція Наталія Петринська, Анна Корбут,

Алла Лазарева, Олександр Крамар,

Ганна Трегуб, Богдан Буткевич,

Валерія Бурлакова, Станіслав Козлюк,

Юрій Макаров, Роман Малко, Ольга Ворожбит

Директор зі збуту Олександр Грищенко

Директор з реклами Олена Андреева

e-mail: olena.andreeva@tyzhden.ua

тел.: 067-407-10-89

Видається з 02 листопада 2007 року

Свідчення про державну реєстрацію друкованого засобу масової

інформації КВ № 18119-6919 ПР від 30.08.2011 р.

Адреса для листування 03067, Київ, а/с № 2

Адреса редакції 03067, Київ, вул. Машинобудівна, 37

e-mail: office@tyzhden.ua

тел.: (044) 351-13-00

Друк ТОВ «НОВИЙ ДРУК», Київ, вул. Магнітогорська, 1

Свідчення суб'єкта видавничої справи

ДК № 1447 від 28.07.2003 р.

№ зам. 15-0129

Наклад 41 500

Номер підписано до друку 21.01.2015 р.

Виходить щоп'ятниці

Розповсюджується в роздрібній торгівлі

та за передплатою

Передплатний індекс 99319

Ціна договірна

ДВІЧІ НЕ ВМИРАТИ

Автор: Роман Малко

Що насправді відбувається на Сході та яке може бути вирішення проблеми, достеменно не знають навіть ті, хто там безпосередньо задіяний

Офіційно Україна не перебуває в стані війни з Росією і в нас все ще проводиться АТО. Також офіційно Україна дотримується, точніше намагається дотримуватися, мінських угод, які так ніколи й не вступали в силу і згадка про які вже навіть не є ознакою поганого тону, а відверто нервує. Але хоча де-факто угоди не діють, формально вони спричиняють цілу купу неприємностей, зокрема армії. Про те, що солдати час від часу дістають безглузді накази не відповідати на вогонь з боку терористів, мова навіть не йде. Вони не завжди слухаються наказів, що в цьому випадку добре. Але загальний параліч армії, зокрема у верхах, такий, що недавня загроза втратити, наприклад, Донецький аеропорт, який уже став символом українського героїзму, була цілком реальною.

Той крок, на який пішли військові, можемо вважати безпрецедентним. І хоча вписати його в Мінський протокол на

PHOTO: REUTERS

найвищому рівні таки вдалося, мовляв, вимушена зачистка для відновлення домовлених рубежів, а країна сприйняла це як початок повноцінного наступу, про наступ наразі не йдеться, як і про практичне дотримання тієї віртуальної декларації про наміри. Насправді все бачиться прозаїчніше. Крок української сторони і справді був вимушеним. Героїзму кіборгам не позичати, але останні масовані штурми аеропорту продемонстрували, що його падіння може виявитися лише питанням часу. Рано чи пізно те, що ще лишилося, мало бути зрівняне із землею і тримати оборону просто було б ніде. Взагалі не було б. А втрата аеропорту – це не лише втрата символу, а й ще деякі технічні неприємності. Наприклад, зміщення лінії фронту і перехід значної за нинішніми мірками території терористам.

Зате варто звернути увагу на інший феномен. Коли в Генштабі нарешті заговорили, що в них «є план порятунку кіборгів», стало очевидно, що жодного плану немає і слід очікувати якоїсь біди. Коли там угорі кажуть, що все під контролем, знизу все сприймають доволі прозаїчно: ситуація критична, генерали знову роздувають щоби, вдаючи, що тримають руку на пульсі. Утім, час таки не стоїть на місці, а уроки на крові таки засвоюються. Цього разу план справді був, от тільки не треба сподіватися, що розробили його на найвищому рівні й що вдасться віднайти бодай якийсь офіційний папір, завізований вищим генеральним чином. Та й навіть якщо такий папір знайдеться, то написане в ньому кардинально відрізнятиметься від того, що відбулося та відбувається насправді. І присутність на підступах до аеропорту під час бойових дій генерала Віктора Муженка, про що повідомляли деякі джерела, також не варто сприймати серйозно. Він там таки був, щоправда, не в аеропорту, а в сусідніх селах, хоча навряд чи безпосередньо керував операцією, яку офіційно й операцією назвати не можна, таке собі вирівнювання лінії.

Зважаючи на уривчасті повідомлення із фронту і згодом більш-менш офіційні підтвердження, схоже, що ані в Києві,

ані в Краматорську, де нині базується штаб АТО, достеменно не знали, як усе мало б відбуватися, а навіть коли й знали, то не зовсім те, що потім сталося. Сама контратака українських військових і загалом успішна операція в аеропорту та на околицях свідчать про те, що левову частку зусиль до планування і реалізації доклали люди з передової, які не так пишуться погонями й переймаються чисельною оцінкою дотримання віртуального перемир'я, як чудово засвоїли нюанси цієї війни та блискуче орієнтуються в ситуації. Офіцери на місцях, виявляється, набагато краще здатні оцінювати обстановку, бо ніхто окрім них ліпше її не знає, а головне – діяти, особливо якщо жодних інших варіантів більше не лишається.

Усі подальші події на Донбасі, зокрема в Донецьку, власне, якраз не дуже вписуються в офіційну політичну лінію Києва. Сподіваний наступ на Донецьк, звісно, не відбувся, бо він против-

сама воювати, поки ті вирішать, чого хочуть? Мабуть, ні. Але те, що вона вже зізлізла з ручника і гальма не такі потужні, як когось хотілося б, таки правда. Воюючи Україна, знаючи, що сподівання на мудрість і адекватність державної машини марні, схоже, таки визначилася з пріоритетами і взялася власними силами робити те, що можливо. Утім, вона завжди так жила. Коли йшлося про виконання завдань, офіцери здебільшого діяли на свій розсуд, і це вже ні для кого не таємниця. Добровольчі батальйони теж формувалися та озброювалися без жодного офіціозу, і ніхто особливо не переймався бонусами та статусами. Люди, які вже майже рік воюють і чи не щодня дивляться смерті в очі, навчилися долати специфічні труднощі. І якщо вони ще живі, а кремлівські солдати не шастають вулицями Києва, то можна припустити, що навчилися цього дуже добре.

Поки інша Україна, та, яка більша, та, що спокійно спить і думає, чи йти їй до війська й чи закон про мобілізацію не суперечить її правам і бажанням, та просто намагається «закосити», справжня Україна не тільки проливає за неї кров, а й робить усе, щоб покласти цьому край, але без ганьби і приниження переможеного, а в славі переможця.

Війна лише набирає обертів. Можливо, анонсований деким весняний наступ терористів почнеться вже завтра, можливо, вже почався, а можливо, завдяки донецькій контратаці не почнеться ніколи. Військові стверджують, що в нас є всі шанси викинути ворога з нашої країни. У будь-якому разі в Україні залишається дедалі менше людей, які вірять у мирний спосіб вирішення проблеми, а серед тих, хто по-справжньому знає її зсередини, схоже, взагалі немає. І не тільки тому, що вони повірили Бісмарку про брехливість договорів із Росією. А якраз через те, що мають нагоду в цьому переконуватися щодня на власній шкурі.

Закінчити божевілля можна лише перемогою і ніяк інакше. І для цього в нас уже багато чого є. Окрім хіба що політичної волі. Але й на неї, схоже, рано чи пізно махнуть рукою. Двічі ж не вмирати... ■

ВОЮЮЧА УКРАЇНА, ЩО НЕ СПОДІВАЄТЬСЯ НА АДЕКВАТНІСТЬ ДЕРЖАВНОЇ МАШИНИ, СХОЖЕ, ВЗЯЛАСЯ ВЛАСНИМИ СИЛАМИ РОБИТИ ТЕ, ЩО МОЖЛИВО

ний мирному врегулюванню і мінським домовленостям, але водночас почалося те, про що окупанти навіть не могли мріяти. Замість танків на окуповану територію ввійшли численні диверсійні групи, активізувалися партизани, і те, що там зараз відбувається, вже неможливо назвати звичним словом «перемир'я». Активізація Росії, перекидання свіжого потенційного м'яса у вигляді тактичних груп, нового озброєння, панічна стрільба і перегрупування терористів, а ще посилення пропаганди в самій Україні від різних антивоєнних маргіналів, що під прикриттям усіляких правових дурниць розхитують ситуацію з мобілізацією, вказують на те, що все йде не за планом.

Чи можна стверджувати, що армія нарешті вийшла з-під контролю своїх нетямущих генералів та політиків і вирішила

Нешляхетні хвороби

Автор:
Дмитро Крапивенко

«Товарищ Пол Пот, такой простой и человечный», — колись давно, ще в 1990-х трапилася мені московська ліво-радикальна газетка з такою статтею.

Зміст її неважко вгадати: ватажок кривавих червоних кхмерів, яким можна лякати дітей, насправді полум'яний революціонер, що навчався у Паризькому університеті, а потім очолив національно-визвольну боротьбу, ну а щодо кривавого терору, то його... істотно гіперболізувала західна преса. Що показово, як контраргументи, котрі мали на меті розвіяти «дурман буржуазної пропаганди», наведено було цитати з «дослідників», які заперечують масштаби Голокосту. Ось такий вінегрет: у лівій, марксистській, звісно-таки, антифашистській газеті знаходиться місце конспірологам, що виправдовують нацистів. Коли із цим стикаєшся вперше, починаєш щиро дивуватись, викривати невігластво, але згодом розумієш, що здоровій людині просто не варто звертати уваги на всі ці псевдовикривальні вибрики: ну який сенс аналізувати те, що нікому, окрім психіатрів, не може бути цікаве.

Культ зла в Росії має довжезне коріння, почнеш його розплутувати, як сам неочікувано для себе провалившись в такий Тартар, що й не продихнути. Зачухані бородані-аскети, що любляють канонізацію царя Івана Грозного — «боголюбівого», який, виявляється, заправляв катування, щоб виховати в людей зневагу до тлінної плоти. Монархисти, які моляться

на родину останнього російського імператора і тут-таки осягаються переповідати байки про Матрону Московську, яка нібито благословила Сталіна в 1941-му. Та річ не лише в історії. Донедавна героєм квасних патріотів був такий собі полковник Буданов, якого навіть російський суд визнав винним у вбивстві 18-річної чеченки. Йому присвячували вірші й пісні, писали портрети, звісно ж, називали мучеником — як інакше, російський офіцер не може бути злочинцем за визначенням, а в тому, що його жертва не мирна мешканка, а снайпер, були впевнені мешканці Находки і Медвежьегорська, які на карті РФ і Чечню знайдуть не відразу. Тепер на місце Буданова прийшов новий «руссій вітязь» — Валерій Пермяков. Так, той самий солдат, що вбив вірменську сім'ю в Гюмрі. Важко запідозрити кількамісячне немовля в тому, що воно терорист чи диверсант, але зловмиснику все одно не бракує адвокатів: солдата, виявля-

ється, просто підставив американський Держдеп, який мав на меті розбурхати у Вірменії Майдан, розсварити братні народи, які нещодавно злилися в обіймах Митного союзу.

У певні періоди історії людства трапляється так, що хвороби маргіналів, як-от туберкульоз чи сифіліс, виходять за свій звичний ареал і починають уражати порядних громадян, ба навіть еліту. Щось подібне і в Росії: тамтешні віруси, які роками мутували й розмножувались у середовищі церковних сторожів, завсідників найдешевших пивних і малолітніх скінхедів, вийшли на неосяжні простори країни й успішно долають імунітет навіть тих, кого ще вчора було важко запідозрити в неадекватному сприйманні дійсності. В інтернеті то тут, то там вигулькують повідомлення: ще один російський актор (письменник, музикант) висловився на підтримку «ЛНР» — «ДНР», осудив «хунту», схвалив зовнішньополітичний курс Путіна. Нешляхетні хвороби особливо жорстко спотворюють людей, які завжди дбали про свій імідж, звикли посміхатися з високих сцен, були впевнені у своїй чарівності й унікальності. А тут раз... і твій діагноз стає відомий широкій публіці,

його не приховати тоннами гриму й цитуванням хоч Євангелія, хоч видатних літераторів-співвітчизників.

Є ще такі хвороби, як, наприклад, алкоголізм. Вакцини від нього не вигадали й навряд чи це колись станеться. Зцілення від такої недуги зазвичай починається з того, що людина усві-

**ІДЕОЛОГІЧНА БРАГА, ВІД
ЯКОЇ, ЗДАЄТЬСЯ, ОЧМАНІЛА
ЧИМАЛА ЧАСТКА СУЧАСНИХ
РОСІЯН, МАЄ ОДИН
РЕЦЕПТУРНИЙ СЕКРЕТ: ВОНА
НЕ ВИКЛИКАЄ АНІ ХВИЛИНИ
ПОХМІЛЛЯ, А ОТЖЕ, КАЯТТЯ**

домлює свій тяжкий стан і себе як його першо-причину. Та здебільшого алкоголіти себе хворими не вважають — мають силу-силенну пояснень власної слабкості й випромінюють впевненість у тому, що змінити спосіб життя для них питання кількох годин. Ідеологічна брага, від якої, здається, очманіла чимала частка сучасних росіян, має один рецептурний секрет: вона не викликає ані хвилини похмілля, а отже, каяття. Більшість злочинів у стані алкогольного сп'яніння стається саме тому, що лиходій тієї миті впевнений у своїй правоті й безкарності. Буває, ще й «колеги по цеху» поспівчують: ну що поробиш, на п'яну голову чого тільки не буває. Так міркують і мільйони «соотечественників»: ну вбив, ну пограбував, ну зґвалтував, але ж він наш, ми своїх не здаємо. Всеросійське похмілля має розпочатися з дуже поширеної в тих краях фрази: «Боже, що це ми накоїли? Невже це ми?». ■

Боротьба на виснаження

Досягнення домовленостей стосовно Донбасу найближчим часом мало ймовірно через неготовність сторін

Автор:
Олександр
Крамар

Січень став черговим місяцем розчарувань для тих, хто сподівався на прогрес у плані навіть не врегулювання, а бодай якоїсь нормалізації становища на Донбасі. Замість анонсованих спочатку на 15 січня, а потім на кінець місяця чергових переговорів у нормандському форматі (за участю представників України, Німеччини, Франції та Росії) на найвищому рівні насправді відбувся цілковитий вихід учасників конфлікту з режимів «припинення вогню» (про нього формально домовились у вересні) й «тиші» (у грудні). Хоча цих пунктів ніколи й не дотримувалися цілком, однак повномасштабні бойові дії із застосуванням важкої артилерії та бронетанкових атак нещодавно поставили остаточну крапку в розмовах про «перемир'я».

Наразі сторони обмінюються звинуваченнями, висловлюючи дедалі більше сумнівів щодо можливості й доцільності переговорів довкола Донбасу як у нормандському форматі, так і в мінському (тобто контактної групи з неофіційних представників України, «високопосадовців» терористичних організацій «ЛНР» та «ДНР», а також офіційних делегатів РФ та ОБСЄ). Безпосередніми ініціаторами виходу з переговорного процесу (на чому активно наголошують терористи із самопроголошених «республік» та російська сторона) справді стали представники України та Європи. У серії заяв першої половини січня вони чітко зазначили, що зустрічі заради зустрічей не мають сенсу, а отже, умовою їх проведення є готовність проти-

лежної (російсько-терористичної сторони) виконувати попередні домовленості й чітко окреслити предмет нових. Однак готовності до цього в останньої немає. Ані терористи, ані росіяни не погодяться заморозити ситуацію на умовах нинішнього статус-кво, адже це означало б для перших початок зворотного відліку через об'єктивну соціально-економічну нежиттєздатність контрольованих ними територій, а для других – утрату основного важеля тиску на Україну й підриву її державності.

Коли жодна зі сторін не готова піти на мінімально прийнятні для іншої умови тривалої нормалізації, сподіватися на результативність переговорів у нормандському або ж будь-якому іншому форматі марно. Щонайменше для них потрібен поштовх, аналогічний тому, який змусив підписати перший Мінський протокол на початку вересня 2014 року.

Нагадаємо, тоді масованим вторгненням російських регулярних військ і важкої техніки в Донецьку та Луганську області, а також відкриттям «другого фронту» на мариупольському напрямку Путін продемонстрував, що готовий збільшувати свою військову присутність на Сході такою мірою і настільки довго, як це буде потрібно, щоб переконати Україну в «неможливості вирішення проблеми силовим способом» (див. *Тиждень*, № 37/2014). Досягнуті у вересні домовленості лише зафіксували на певний час статус-кво, але не вирішили жодної проблеми.

Спочатку їх використовували для легітимізації та розбу-

дови «ДНР» і «ЛНР» як підконтрольних Росії утворів на утриманні України. Такий формат був вигідний і терористам, і росіянам, бо вирішував більшість соціально-економічних проблем, погіршуючи фінансово-економічний стан України. Однак у грудні ситуація змінилася: Київ припинив значну частину фінансування окупованих територій (зарплати, пенсії, соціальні виплати, хоч і продовжив неоплачуване постачання газу, електрики та води), почавши поступово стискати кільце блокади невідконтрольних територій. 11 січня через обстріли терористів СБУ тимчасово припинила пропуск людей і транспортних засобів на кількох дорожніх напрямках у зоні АТО. Від 19 січня перекрито автобусне й автовантажне сполучення. Ще одним дієвим інструментом блокади контрольованих російськими окупантами територій Донбасу стало запровадження режиму перепусток

ФОТО: REUTERS

для перетину лінії зіткнення від 21 січня.

Питання утримання окупованих російськими військами районів Донбасу та зняття його блокади останнім часом стали чи не основними каменями спотикання на переговорах. Згідно з повідомленням представника «ЛНР» Владислава Дейнего, переговірна група в Мінську 16 січня не змогла зустрітися, бо терористи готові вести діалог лише за умови, що до порядку денного включать пункти стосовно скасування указів Петра Порошенка про «соціально-економічну блокаду» підконтрольних терористам територій, введення в дію законів про їх особливий статус та амністії учасникам бандформувань без виконання терористами необхідних для цього умов (як-от вибори до місцевих органів влади за українським законодавством, виведення російських військ і найманців та відновлення контролю Києва над кордоном з РФ).

ПРИМУШУВАННЯ ДО ПОСТУПОК

Розвиток подій свідчить, що Путін, як і перед першим Мінським протоколом, намагається змусити Україну прийняти його варіант домовленостей із терористами. Упродовж Новорічно-Різдвяних свят підконтрольна РФ територія Донбасу активно насичувалася важкою російською технікою, боєприпасами та збройними контингентами. Терористи почали використовувати проти українських сил важку артилерію включно із «Градами», а також бронетанкові війська. Спробували активно наступати на Маріуполь, на захід від Донецька в районі аеропорту, у напрямку Лисичанська вздовж траси «Бахмутка», що пролягає до нього від Луганська.

Стрімко зростала чисельність загиблих і тяжкопоранених серед мирного населення, зокрема й малолітніх дітей. Масштаби обстрілів та втрат се-

Шанси на Мінськ-2 залишаються примарними

УКРАЇНСЬКЕ КЕРІВНИЦТВО, СХОЖЕ, НЕ ГОТОВЕ Й НАВІТЬ ОСТЕРІГАЄТЬСЯ ПОВЕРНУТИ КОНТРОЛЬ НАД ДОНБАСОМ

ред українських учасників АТО почали наблизитися до тих, що були перед перемир'ям. Лише за офіційними даними 17 січня були вбиті 4 й поранені 32 військовослужбовці. 18 січня – відповідно 3 та 66. З боку РФ утрати названі незалежними правозахисниками, називалися значно більші. Зокрема, Єлена Васільєва, яка розслідує участь солдатів своєї країни у війні на Донбасі, повідомила, що лише за три дні протистояння в районі донецького аеропорту армія Росії утратила 382 особи, близько 500 поранені. Загалом, за її даними, в Україні від початку війни на Донбасі загинули і зникли безвісти до 5860 російських солдатів. Однак їх активно заміняли новими силами. Скажімо, 19 січня прес-служба РНБО повідомила, що зафіксовано перетин україно-російського кордону двома батальйонно-тактичними групами ЗС РФ. Пізніше з'явилася інформація про перетин кордону уже 2 тис. свіжих сил, а Україна офіційно звернулася до Росії щодо роз'яснення причин концентрації вздовж наших кордонів 50 тис. російських регулярних військ.

Після того як українська сторона перейшла до активного застосування артилерії та бронетанкових військ у відповідь на тривалі атаки російсько-терористичних підрозділів, російська сторона повідомила про звернення, надіслане напередодні Путіним Порошенкові, у якому кремлівський лідер заявив, що відновлення обстрілів населених пунктів Донецької та Луганської областей викликає в офіційної Москви «глибоку тривогу» й «фактично ставить під

загрозу зриву процес мирного врегулювання на основі Мінського меморандуму від 19 вересня 2014 року». Це засвідчило: російська сторона намагається використати ситуацію, щоб виправдати «агресивність України» й інформаційно підготувати наступ терористів, задля якого в попередні місяці вона їх

накачувала важкою технікою та військами.

У своєму листі Путін вимагав «невідкладних заходів для припинення взаємних обстрілів» та негайного відведення сторонами конфлікту засобів ураження калібру понад 100 мм на відстані, визначені Мінським меморандумом, «виходячи з фактичного пролягання лінії зіткнення, відповідно до додатної карти». Причому, як пізніше роз'яснив Лавров, йшлося про досить цинічну пропозицію: важкі озброєння мали відводитися від лінії, передбаченої вересневими домовленостями, але сама лінія зіткнення мала залишатися такою як є, тобто із урахуваннями захоплених пізніше, всупереч цим самим домовленостям терористами населених пунктів Донецької та Луганської областей.

При цьому російське МЗС «закликало членів міжнародного співтовариства зажадати від України [...] беззастережно відмовитися від курсу на силове придушення Південного Сходу України й почати повноцінну конституційну реформу з рівноправною участю всіх регіонів». Стало зрозуміло, що у стратегічному плані підходи Путіна від весни мало змінилися. Тоді, нагадаємо, керівник МЗС РФ Сергій Лавров передав держсекретареві США Джону Керрі пропозиції, що передбачали «визнання права на самовизначення» Криму та ухвалення нової конституції України, що зафіксувала б «федералізацію» решти регіонів, а по суті, перетворення нашої держави на конгломерат фактично неконтрольованих Києвом (на відміну від Москви) регіонів-суб'єктів, статус державної для російської мови, відмову від вступу до військово-політичних блоків (із прозорим натяком на НАТО), консервацію залежності Української православної церкви від Московського патріархату (див. *Тиждень*, № 12/2014).

Наразі мало що змінилося. Зовсім нещодавно спікер російської Держдуми Сергій Нарішкін висловив готовність «допомогти українським колегам у проведенні повноцінної конституційної реформи, без якої досягнення миру та злагоди в

Україні просто неможливе». А голова комітету Держдуми РФ з конституційного законодавства і державного будівництва Владімір Плігін пояснив, «на якій базі будувати державу»: «...це федерація або це децентралізація. Поза сумнівом, питання децентралізації повинне обумовлювати найфундаментальніші теми, пов'язані з мовою, повноваженнями в податковій та інших сферах».

У РЕЖИМІ ОЧІКУВАННЯ

Тож наразі жодна зі сторін не готова до тривалих домовленостей на засадах, прийнятних для протилежної.

Мінімумом для Путіна видається визнання анексії Криму та імплантації до України Донбасу на умовах, що аналогічні чеченським у складі РФ за Хасав'юртською угодою 1996 року. Важливо перекласти на Київ фінансування повнічного війною регіону й, наскільки це бачиться реальним, основний тягар його відбудови, що має підірвати фінансово-економічну ситуацію в Україні та наблизити її до дефолту. Росія розраховує, що Захід і насамперед ЄС не витримають тривалого періоду конфронтації, особливо в умовах, коли ситуація в Україні дискредитуватиме доцільність її підтримки за високу ціну. Тріщина в трансатлантичній солідарності дасть Кремлю змогу діяти зухваліше в сусідній державі й остаточно закріпитися в ніші протистояння США, змагаючись за вплив у Європі, як це й передбачає доктрина Путіна, опублікована ним у програмній статті в газеті «Известия» під час виборчої кампанії 2011 року (див. *Тиждень*, № 33/2013).

Тим часом Росія поволі обсоуте Україну павутинням іще більшої енергетичної залежності, яка може спрацювати у вигляді міни сповільненої дії (див. *Тиждень*, № 1-2/2015). Загрозу становить і виставлення в будь-який момент Києву рахунку на погашення \$3 млрд виданого у 2013 році кредиту. Паралельно банки РФ можуть висунути українським позичальникам пакет вимог на погашення заборгованості, щоб поглибити дефіцит валюти на вну-

трішньому ринку й викликати серію банкрутств, не виключено, фіктивних. Адже Москва має достатньо впливових внутрішніх агентів в Україні: Ахметов та Фірташ – лише верхівка айсберга з великого та середнього бізнесу, або тотально залежного від російських фінансових установ, або ж прокремлівськи зорієнтованого з інших причин.

Російське керівництво очікує, що під тиском внутрішньої

**МІНІМУМОМ ДЛЯ ПУТІНА
ВИДАЄТЬСЯ ІМПЛАНТАЦІЯ
В УКРАЇНУ ДОНБАСУ НА
УМОВАХ, АНАЛОГІЧНИХ
ДО ХАСАВ'ЮРТСЬКОЇ УГОДИ
1996 РОКУ**

соціально-економічної кризи, а тим більше дефолту ще один Майдан матиме достатній потенціал коли й не для приведення в Україні до влади проросійського режиму, то бодай для розхитування ситуації. Цього

ФОТО: REUTERS

має вистачити, щоб позбавити її дієвої підтримки Заходу, дестабілізувати фронт на Донбасі й, можливо, реалізувати тамтешній сценарій на ширших територіях Південного Сходу, бодай на Харківщині, південному заході Одещини.

Є свої очікування і в Україні, а також у ЄС та США, де сподіваються, що під тиском фінансово-економічних проблем Москва зробиться поступливішою. Проблеми в соціально-економічній сфері РФ справді стрімко наростають і ставатимуть дедалі відчутніші. Вони навряд чи приведуть до влади проєвропейські ліберально-демократичні кола, але дестабілізувати й ослабити Росію цілком здатні.

14 січня заступник очільника Мінекономрозвитку РФ Алексєй Ведєв повідомив, що зростання ВВП його країни у 2014 році, за попередньою оцінкою МЕРТ, становило 0,5–0,6%. Якщо для ослабленої бойовими діями на Донбасі України Європейський банк реконструкції та розвитку погіршив прогноз падіння ва-

лового внутрішнього продукту у 2015-му до 5%, то для РФ очікує, по суті, аналогічних збитків (4,8%) навіть без урахування загрози додаткових санкцій чи подальшого обвалу цін на нафту до \$25-30 за барель. Рейтингове агентство Moody's прогнозує зниження ВВП Росії у 2015 році до 5,5%. Тим часом її експерти із Вищої школи економіки навіть при ціні нафти \$50 за барель очікують падіння на 6,5% у 2015-му, ще на 4–5% у 2016-му та в межах 0,5–1% у 2017-му. Долар за їх прогнозами 2015-го коштуватиме до 83,5 руб.

Насправді піке може виявитися значно глибшим. Уже 14–15 січня ціна основної марки російської нафти Urals опустилася нижче ніж \$42 проти \$110–112 улітку, а потім дещо піднялась, однак і досі залишається меншою за \$44. А оскільки для бездефіцитного бюджету РФ потрібна ціна 3,6 тис. руб. за барель, то курс долара мав би становити 83–85 руб./\$. Схоже, російське керівництво уже змиралося, що дефіцит бюджету буде значний і наразі очікує його на рівні 3,5% при падінні ВВП на 4%. Хоча спад, як уже зазначалося, буде, найімовірніше, значно глибшим, а тому проблеми з фінансуванням бюджету – гострішими.

Тим часом запас міцності Росії не такий великий, як видається. Лише за три місяці (від 26 вересня до 26 грудня) її міжнародні резерви зменшилися на \$68,3 млрд, хоча до середини грудня російська влада не перешкоджала падінню рубля, яке відтак стало панічним і сягало 75–78 руб./\$ проти ще 35–37 руб./\$ у літку. Коли в середині грудня курс вирішили штучно зміцнити до 52–53 руб., ціною стала втрата лише за два передноворічні тижні (12–26 грудня) \$26,1 млрд резервів. Нафта дешевшала, тож стало зрозуміло, що з такими темпами підтримки рубля 388 млрд міжнародних резервів РФ ледь вистачить на півроку, тож курсу, хоч і повільніше, все ж таки дозволили і далі рухатися вниз (у 20-х числах січня до 65–66 руб./\$).

Сполученим Штатам важливо, щоб Росія не поновила відносин із ЄС, мовби нічого й не було, – за тими самими лека-

лами, що після своєї інтервенції в Грузії 2008-го. Врешті затишування протистояння з РФ сприяє зміцненню трансатлантичної солідарності й робить США та їхню присутність потрібнішими Європі.

Зрештою, як у Новому, так і в Старому світі дедалі скептичніше ставляться до спроможності нинішньої української влади проводити очікувані глибинні перетворення, а також у надійності й довготерміновості орієнтації Києва на Захід. Адже останнім часом українське керівництво демонструвало готовність укладати нові непрозорі схеми у співпраці з Росією в енергетичній сфері. Українська влада уникала запровадження бодай такого самого пакета санкцій щодо РФ і Криму, як ввели західні держави й насамперед США. Американські представники публічно нарікали на те, що Київ не квапиться накладати обмеження на Москву, вимагаючи їх посилення від Заходу. І ці нарікання справедливі.

Українське керівництво теж, схоже, не готове й навіть остерігається повернути контроль над Донбасом. По-перше, це додасть кілька мільйонів голосів під час будь-яких виборів і відповідно зміцнить позиції проросійських сил в Україні, що в умовах очікуваного спаду підтримки нинішньої влади погіршить ризики. По-друге, паціфікація навіть звільненого Донбасу й особливо його відбудова ляжуть додатковим тягарем на й так проблемний український бюджет. По-третє, відновлення контролю над регіоном без капітуляції Росії та його силового звільнення від терористів неможливе без якихось суттєвих поступок Донбасу. Війна і кров створили надто серйозний вододіл між Україною та контрольованим терористами Донбасом, аби все минуло без наслідків. Серйозні поступки на Донбасі небезпечні для української влади з погляду внутрішньої реакції на здачу національних інтересів та капітуляцію перед терористами і Кремлем. Водночас припинення війни на Сході значно активізує протистояння довкола внутрішньополітичних питань. ■

Розбійники. Глава VII

Почавши агресію проти України, Росія розв'язала власну громадянську війну

Язнаю, коли громадянська війна в Росії почалась особисто для мене. Це сталося 1 березня 2014 року – того дня збіговисько божевільних, яке називає себе Радою Федерації, дало дозвіл на введення військ в Україну. Сказати, що охопив жах, – нічого не сказати. Згадалися Афганістан, цинкові труни, весь жах і сором радянських часів. Однак та країна була далеко. Чи багато ми про неї знали, окрім того, що там чинять свавілля душмани-вбивці? А тут – такі близькі, такі свої. Миттєво одягнувшись, помчала під стіни Ради Федерації, щоб бути серед сотень людей, які вийшли сказати «фе» сенаторам.

На морозі біля будівлі вищого законодавчого органу Росії один хлопець розгорнув плакат «Ні війни!», поруч тупцювали ще троє четверо протестувальників. По той бік вулиці застигли чотири автозакі, навколо яких крутилося з півсотні «космонавтів». Побачивши людину з гаслом, вони видали переможний крик індіанців і, зграєю кинувшись на неї, миттю заштовхали до машини із ґратками. Решта учасників виступу включно зі мною потопталися ще хвилин 10, тоненько прокричали «ганьба!» сенаторам, які виходили після трудового дня з будівлі, а потім довго розмовляли з поліцейським майором про сенс життя.

Того самого вечора розсіялася решта ілюзій, які ще дивом затримувались у мозку. Стало остаточно зрозуміло, що Путін оголосив війну нам. Не Україні – Росії, мені особисто, моїм друзям, дітям і майбутнім онукам, здоровому глузду. Щоправда, це ще перед Донбасом – тоді у планах був тільки Крим.

Пустка на вулиці біля Ради Федерації була кричуща – вона волила про те, що в цій іще не початій громадянській війні перемагають Путін та його вічно мінливі, але завжди космічні відсопки. Люди й надалі сиділи того

суботнього вечора біля телевізорів, слухаючи кісельових-соловйових-пушкових, ліниво спереचाючись або ж радісно повискуючи на знак згоди.

Звичайно, якщо намагатися бути точними, то нам оголосили громадянську війну набагато раніше, найпізніше у 2000-му, і зроблено це було дещо незвичним для такого випадку чином: «Я втомився, я їду». Волюнтаристичне рішення Єльцина, що старів, хворів і спивався, прийняте під тиском протиборчої сторони, покляло початок наступу на здоровий глузд. Президент оголошував спадкоємця, перекреслюючи 20 років демократичних потуг і надій. Потім, через кілька років, останній призначить собі вже свого наступника, вибравши для ролі душі, яка чотири роки триматиме його крісло теплим, відомого місцевого дурника. Усе почалося ще тоді, просто лінки було помічати: ну подумаєш, яка різниця, Єльцин там чи Путін? Усі одним миром мазані. Але ось тоді пророскочило, тоді стало зрозуміло: із цією країною можна робити що завгодно, як із гумовою лялькою, вона стерпить. Це була підготовка до війни. Вона пройшла успішно.

Потім було ще багато невеличких бойових дій проти власного народу: Ходорковській, Pussy Riot, нескінченна фальсифікація виборів, в'язні 6 травня, «симфонія церкви й держави», усілякі «дрібнички» на кшталт підвищення цін на ЖКГ тощо. І коли в Росії це викликало тільки гнівні пости в соцмережах та статті в поки що віцільній опозиційній пресі, то в Україні схожі дії влади породжували масштабну, всенародну, стійку й щораз більшу ненависть, помножену на бажання все змінити в державі. Так піднялася Помаранчева революція. Коли її результати виявилися поховані бездарними політиками, влада в Києві повернулася до Росії. Але з Україною так не мінеться – знову посилюється ба-

**Автор:
Катерина
Барабаш**

жання скинути негідників. Що й сталося в лютому 2014-го, почавшись у листопаді 2013-го з побиття молодих активістів Євромайдану.

У 2004-му Путін був президентом, у 2014-му – вже монархом. Майдан він сприйняв як бунт у провінції. Спершу під шумок вихопив Крим, що стирчав із кишені заклопотаної іншими справами України, а через місяць узявся власне втихомирювати заворушення, почавши, природно, зі Сходу.

З весни 2014-го Росія конає від громадянської війни. Безпосередньо бойові дії точаться на території України, гинуть мирні жителі, руйнуються їхні будинки, українські солдати віддають життя, захищаючи свою землю. Російські, щоправда, вмирають теж, і, мабуть, їх теж шкода, якщо дивитися на це з позицій вищого

Атмосфера в Росії за рік змінилася до невпізнання. І без того не надто терпимий російський народ заповонило понуре божевілья

гуманізму. Зрештою, через багато років ми почали жаліти й німецьких воєнків, що гинули на фронтах Другої світової за непомірні амбіції та бездарність політиків.

Зло, на відміну від добра, дуже різноманітне, з кожним новим витком цивілізації воно пристосовується до умов і, мімікруючи, шукає для себе щораз нові форми. Отар Іоселіані зняв про це чудовий фільм «Розбійники. Глава VII». Хто не бачив, подивіться: це якраз про хитромудрість зла, його здатність пристосовуватись і носити в різні часи різні маски.

Ще кілька років тому уявити собі, що громадянська війна може точитися на території іншої держави, було немислимо. Але події останнього року показали, що в деяких випадках це зручний і безболісний формат. Для багатьох у Росії Майдан став символом свободи, а для російських високопосадовців то вже посягання на їхню вічну владу. Нехай у когось там існують свої символи, але їх не має бути видно в Росії, інакше рано чи пізно самою Болотною не обійдеться. Введення військ в Україну було відчайдушним жестом переляканого диктатора, чия картина світу вмиє ру-

шитися, а на обрії починають ви-малюватися вороги. На той момент він уже засвоїв: супротивника навіть не конче знати в обличчя – його треба просто якомога швидше знищувати. І на-вряд чи аж так сильно він боявся російського Майдану. «Болотна справа», що почалася за два роки до того, показала: російська опозиція куди серйозніше зайнята своїми справами у Facebook, ніж реальним захистом свободи в країні. В'язні Болотної вже сиділи, і дуже-дуже потихеньку про них почали забувати.

Але здоровий глузд навіть у Росії ніхто не скасовував. Нехай у Facebook, нехай на сторінках і

У 2004-МУ ПУТІН БУВ ПРЕЗИДЕНТОМ, У 2014-МУ – ВЖЕ МОНАРХОМ. МАЙДАН ВІН СПРИЙНЯВ ЯК БУНТ У ПРОВІНЦІЇ

частотах уцілілих опозиційних ЗМІ (в «Новой газете», на «Радио Свобода»), але голос розуму все-таки чути. Боротьбу проти здорового глузду, а не проти конкретних опозиціонерів із їхніми однодумцями – ось що затіяла російська влада навесні 2014-го. Це на нього розгорнули наступ по всіх фронтах, а отже, й на мисляче населення Росії.

Війна на Донбасі потрібна Кремлю виключно для того, щоб підтримати порядок у власній країні. Це для влади РФ щось на кшталт національної ідеї: будь-який конфлікт за кордоном якнайкраще допомагає знайти зовнішнього супротивника. Адже без ворога Росія, як з'ясувалося, не може. Вона намагалася не мати його на міжнародній арені аж 20 із гаком років, але ні, не вийшло. Держава почала просідати, руйнуватися, виходити на Болотну й захищати Навального. Тому вдертися в Україну зі зброєю для Путіна означало: 1) виявити незгодних; 2) решту населення згуртувати на основі ненависті водночас до зовнішнього («хохли», «піндоси», «Гейропа») і внутрішнього («п'ята колона») ворогів.

І те, і те зробити виявилось дуже легко – достатньо було мобілізувати телебачення. Шалена брехня про Майдан, «хунту», «Правий сектор», пізніше – про

карателів, розп'ятих хлопчиків та українських солдатів, які зігріваються кров'ю дітей, завиграшки перетворила російське суспільство на охоплену ненавистю зграю. Принцип «розділяй і володарюй» відмінно спрацював не тільки на рівні суспільства – він розвів по різні боки барикад сім'ї, котрі доти жили в мирі й злагоді. Батьки, що проводять вечори перед телевізором, виявилися ворогами власним дітям, які читають українську пресу, слухають «Ехо Москви» та «Радио Свобода». Сини й дочки, прихильники «фашистської київської хунти», метують на адресу матусь і татусів отруєні стріли зі словом «ватник» на вістрі й намагаються якомога рідше їх відвідувати.

Росію тіпає від ненависті. Причому, зазначимо задля справедливості, обидві сторони. Якщо очевидна більшість громадян сповнюється злоби супроти зовнішнього ворога, то меншість, ота сама «п'ята колона», здригається від ненависті до неї як головного призвідника війни – і цивільної, безкровної, і тієї кривавої, що її РФ розв'язала на Сході України. Серед опозиційної частини російського суспільства теж від певного часу панує принцип «хто не з нами, той проти нас», а найменші спроби закликати до спокою та діалогу наражаються на звинувачення у продажності й сприянні режимові.

Атмосфера в країні за рік змінилася до невпізнання. І без того не надто терпимий російський народ заповонило понуре божев'ілля. В країні створюються «антимайданні загони», церква ви-переджає навіть найнавіженіших депутатів за радикальними висловлюваннями, бути гомосексуалістом знову стає небезпечно, щораз більше молодих виходять на марші з портретами Сталіна, а насаджуваний державою «патріотизм» перестав допускати бодай найменші проблески критичної думки в офіційному просторі. Гримлячи «духовними скріпами», країна стрімко рухається в середньовіччя.

Поки що громадянська війна триває на території сусіда. Як співається в одній пісні Шевчука, «война бывает первая и больше не кончается». Коли Україна вижене «відпускників» зі своєї землі, куди їм податися? Наступне поле битви готове. ■

«Збройні сили Новоросії». Проти кого ми ведемо війну?

Автор:
Ярослав
Тинченко

Наші медіа досі зображують супротивників Збройних сил України напівбандитськими зграями терористів, ні на що не здатними без російських добровольців, чеченського спецназу та регулярних військ РФ. Це викривлене уявлення про ворога призводить до його недооцінки, зверхнього ставлення, що є одним із факторів поразки.

На територіях самопроголошених «ДНР» і особливо «ЛНР» уже давно немає напіванархістських збройних загонів із місцевого непотребу. Сепаратистські «республіки» мали час та могутніх покровителів, аби організувати, одягнути й озброїти власні війська. Звісно, серед місцевих сепаратистів є чимало російських добровольців, а в тилу з базою в Зутресі неподалік кордону стоїть чеченський спецназ. Нещодавнє «викрадення» одного з лідерів «ДНР» Губарева чеченцями а потім його «щасливе» повернення наочно довело, що кадіровці виконують функцію загороджувальних загонів: утекти в Росію вони не дозволять нікому, особливо таким, як цей діяч.

Для багатьох жителів територій, підконтрольних самопроголошеним «ДНР» та «ЛНР», референдум про незалежність став «прощанням з Україною». Наші політики, а потім війська через збройне втручання Росії не подужали переломити ситуацію, що дало змогу антиукраїнським силам упродовж літа максимально організуватись. Коли у вересні почалося перемир'я, загони «народного ополчення Донбасу» («ДНР») та «армії Південного Сходу» («ЛНР») почали реорганізовуватись у «збройні сили Новоросії».

Одним із головних доказів існування будь-якої армії є власна уніформа зі знаками розрізнення. Ще в червні 2014 року в Москві фахівці-уніформологи почали розробляти мундири для вояцтва «республік». У проектах вони були дуже подібні до російських.

Шити форму мали в Криму, причому вже тоді йшлося про замовлення в межах 15–40 тис. комплектів.

Вочевидь, грошей на виготовлення такої кількості уніформи не знайшлося. Точніше, в Росії, певно, вирішили, що краще дати «збройним силам Новоросії» стару уніформу РФ зразка 1998-го, яку кілька років тому скасували і якої залишилося чимало на складах. Відтак вояки самопроголошених «ЛНР» та «ДНР» на більшості фото й відео фігурують у російських камуфляжах «Флора» (ВСР-98) або ж «Горка», що зараз у Збройних силах РФ замінені новими – «Российская цифра».

Приблизно так само було з відзнаками. Різноманітні ордени й медалі з георгіївськими хрестами та двоголовими орлами наштампували «небайдужі» московські фалеристи. Прапори, що їх лідери «ЛНР» вручали своїм «бойовим частинам» наприкінці 2014 року, страшенно схожі на «творчі доробки» так званої Академії російської символіки «Марс» у Москві. Лише відзнаки в «ЛНР» та «ДНР» залишилися радянськими – зірочки на погонах, пряжках ремнів, гудзиках, гвардійські значки, російсько-більшовицькі

кокарди на шапках. Отож зовні «збройні сили Новоросії» – точна копія російських військ, якими вони були під час кампаній у Чечні та Грузії. А зірочки на погонах і система звань, як у Збройних силах України... І хтось після цього в Міністерстві оборони України ще розповідатиме про якийсь там спадок радянських традицій?..

Звісно, збройні сили не можуть існувати без командного складу. У сепаратистів його (тобто офіцерів і навіть генералів) достатньо. По-перше, це офіцери – уродженці Донецької та Луганської областей, які проходили службу в ЗСУ. Поділяють, що серед них чимало наших колишніх полковників та підполковників, які працювали в апараті Міністерства оборони України, Генеральному штабі, обіймали відповідальні посади у бригадах. По-друге, не бракує і кадрових російських офіцерів, ба навіть генералів запасу.

Наявність кістяка офіцерського складу «збройних сил Новоросії» стала особливо помітна наприкінці 2014 року. Кульмінацією боротьби поміж кадровими офіцерами та партизанськими ватажками стала ліквідація за наказом Плотницького сумнозвіс-

ного командира диверсійної групи «Бэтмен» самопроголошеної «ЛНР» Олександра Беднова 1 січня 2015-го. Показовий розстріл його разом із пістями поплічниками став уроком для інших партизанських командирів самопроголошеної «ЛНР», які відтоді мали або підпорядковуватися військовій дисципліні, або покинути «республіку».

Цікава річ: убивство ватажка «Бэтмена» показало також, що збройні формування «ЛНР» та «ДНР» мають між собою чимало розбіжностей. Бойовики, незгодні з політикою Плотницького, втекли на територію «ДНР» – до загонів Гіви та Мотороли.

Нині в самопроголошеній «ЛНР» є так званий корпус «народної міліції збройних сил Новоросії». У ньому – чотири номерні бригади (одна з них – десантно-штурмова), окрема артилерійська, бригада особливого призначення «Одесса», комендантський та «казачий» полки. Кожна із бригад має кілька мотострілецьких, танковий та розвідувальний батальйони. До складу так званого корпусу «народної міліції ЛНР» влилися батальйони: «Заря» (яку створив і очолював Плотницький), «Леший», «Бэтмен», «СССР», імені Святого Георгія, «Витязь», «Русь», «Моджахед», «КТБ Одесса», «Август», 2-й окремих «Дон», 3-й десантний Станично-Луганський та інші загони з різними екзотичними назвами.

Наприкінці 2014-го – на початку 2015 року так званий корпус «народної міліції ЛНР» активно проводив бойові навчання із залученням танків та бойовими стрільбами. Постановочні репортажі з танками самопроголошеної «ЛНР», які не раз фігурували на російських телеканалах, цілком однозначно свідчили про наміри сепаратистів найближчим часом перейти до наступальних дій.

Успіх у стрімкій організації «збройних сил Новоросії» на території «ЛНР» пояснюється тим, що керівництво цієї сепаратистської «республіки» від перших днів свого існування орієнтувалося на цілковиту інтеграцію до складу РФ. Саме тому військова допомога Росії ще від травня 2014 року була значно відчутніша саме там, а не в «ДНР». Уже в червні під Луганськом були зафіксовані

перші російські військові частини. А коли виник конфлікт між прихильниками «ЛНР» та лідерами донських «казаків», у його врегулюванні взяла участь офіційна Росія, приборкавши сепаратистські апетити отамана Козіцина та подібних йому персонажів.

Що ж до рядового складу так званого корпусу «народної міліції ЛНР», то він здебільшого складається з місцевих, переважно добровольців. По-перше, вони відчують реальну підтримку Росії, а тому не бояться, що українська влада повернеться і притягне їх до кримінальної відповідальності. По-друге, за чутками, рядовим у цих «збройних силах» платять по \$350 за місяць, офіцерам – по \$500, що для регіону, в якому панує тотальне безробіття, дуже висока зарплата.

Приблизно така сама грошова винагорода і в «народному ополченні Донбасу» – донецькому крилі «збройних сил Новоросії». Але, на відміну від луганців, у сепаратистів із «ДНР» залишилася стара «партизанська» організація. Дисципліна тримається не на військових статутах та армійських звичаях, а на особистому авторитеті командирів. Автор цих рядків періодично спілкується телефоном із мешканцями Донецька, які живуть біля міського військомату. Згідно з їхніми твердженнями, туди щодня приходять до 40 добровольців. Це люди різного віку – від 18-річних юнаків до пенсіонерів.

Військовий лідер «ДНР» Олександр Захарченко ще у вересні виступав проти об'єднання своїх загонів у «збройні сили Новоросії». Це була одна з головних причин його конфлікту з комендантом Горлівки Безлером та усунення останнього від командування.

Найвідомішими формуваннями «ДНР» є бригади «Оплот» (яку очолював Захарченко), «Восток», «Кальмиус», «Призрак» (сепаратиста з Луганщини Мозгового), батальйони «Спарта» (командира Мотороли) та «Сомалі» (командира Гіви). Кістком цих формувань є радикальні супротивники нинішньої української влади з Донбасу, а також Харківської, Запорізької, Одеської та інших областей, а також чимала кількість російських доб-

ровольців. Окрема категорія – дезертери зі складу Збройних сил України, колишні працівники правоохоронних органів, рядові мільйонери тощо.

З огляду на наявність великої кількості добровольців, що походять із території, підконтрольної українській владі, військові керівники «ДНР» раз по раз заявляють про наміри здійснити «каральні» походи на Київ – проти «фашистської хунти». Терористичні акти в Харківській, Запорізькій та Одеській областях, які сталися в останні місяці, свідчать про масове проникнення диверсійних загонів.

Кількість «збройних сил Новоросії» достеменно невідома. Але, очевидно, не менша ніж 10 тис. Їхнє завдання-мінімум – вирівняти лінію фронту, відібравши район аеропорту «Донецьк», Дебальцевого, Станиці Луганської та Трьохізбенки. Завдання-максимум – відбити ті території Донецької та Луганської областей, на яких відбувся референдум про незалежність самопроголошених «ДНР» та «ЛНР». Крім політичного ці плани мають важливий економічний аспект. Під українським контролем залишилися аграрні райони Донеччини й Лу-

КІЛЬКІСТЬ «ЗБРОЙНИХ СИЛ НОВОРОСІЇ» ДОСТЕМЕННО НЕВІДОМА. АЛЕ, ОЧЕВИДНО, НЕ МЕНША НІЖ 10 ТИС

ганщини, які могли б цілком забезпечити сільськогосподарською продукцією населення мегаполісів. Захоплення Маріуполя й Северодонецька посилює б промисловий потенціал сепаратистських «республік», а Артемівська з його великими складами зброї – дало б змогу розпоряджатися відповідним арсеналом. Глобальне завдання – просунути до Придністров'я і реанімувати проект «Новоросія».

Звісно, Україна зіткнулася з агресією Росії, яка всіляко підтримує сепаратистські «республіки». Але бої з українськими військами в районі Донецького аеропорту та Станиці Луганської ведуть переважно одягнуті в російську форму наші колишні громадяни. І щоб ця війна швидше закінчилася, ми для початку маємо визнати цей факт. ■

Роман Романов:

«За друге півріччя 2014-го ми поставили у військо більше зброї, ніж за всі роки існування Укроборонпрому»

ФОТО: АНДРІЙ ПОМАХІН

Спілкувався
**Богдан
Буткевич**

Директор Укроборонпрому в ексклюзивному інтерв'ю **Тижню** розповів про оновлення й виробництво військової техніки, втрачені потужності та скандали в галузі. Роман Романов, який від липня 2014 року очолює стратегічний державний концерн «Укроборонпром», є класичним представником менеджерів «порошенківського призову». Тобто підприємцем, що має досвід роботи з паном Порошенком, за що на нього вже встигли вилити купу бруду. Не менше критики посипалося через скандали з поставкою нібито неготової чи неякісної техніки у військо, закупівлю певних видів озброєння за кордоном тощо. Хоча й результат є: в останні місяці у

війська справді пішов потік техніки.

У. Т.: Вас часто звинувачують у нефаховості, адже за першою освітою ви вчитель фізики, а за фахом підприємець і не мали жодного стосунку до армії. Якою для вас є головна мета роботи в Укроборонпромі й чому сюди взагалі пішли?

— По-перше, я народився в сім'ї військовослужбовців, тому з дитинства був оточений військовими й мені болить за стан армії. Так, я маю диплом вчителя фізики, чим пишаюся, бо завдяки цьому в мені прокинулася любов до точних наук. Підприємець за фахом, очолював Раду малих підприємств Херсона, був депутатом тамтешніх міської та обласної

рад. Закінчив МВА, практику проходив у Гонконгу та Макао. Організував близько 35 підприємств із нуля, тобто я є професійним менеджером. І саме в цій якості призначений на посаду. Маю досвід роботи в реальному секторі економіки, чим і є передусім Укроборонпром. Моя головна мета як менеджера — прибутковість. Державна власність має забезпечувати їй прибуток, а не збитки. Ми повинні приносити гроші в бюджет, щоб потім працювали лікарні, підміталися вулиці, будувалися дороги тощо. Потрібно робити якісний бізнес. Наймовірніше дратує, що зараз в армії, обороні та війні тепер усі стали розбиратися, як у футболі, тобто всі й одразу. І коли постійно критикують, то я відповідаю тільки одне: не подобається, що роблю я, прийди й зроби сам. До речі, у нас на сайті постійно відкритий конкурс резюме, тож усіх критиків з-поміж «диванної сотні» запрошую на роботу.

У. Т.: Чи проведена ротация керівних кадрів на підприємствах концерну та в самому Укроборонпромі? Які результати вашої діяльності за півроку?

— 23 роки Укроборонпром деградував, здебільшого продаючи радянську зброю. А якщо й мав якісь контракти на виробництво нової продукції, то виконував їх дуже повільно. У середньому кожен контракт був розрахований щонайменше на два-три роки. І коли внутрішні замовлення для української армії й надходили, то мізерні — на кількасот тисяч гривень. Просто була інша політична воля. А тепер нам потрібно було все виконувати «на вчора». Я прийшов сюди зі своєю командою, як ми тут жартуємо, молодих «очкариків-ботанів», майже всі вони не мали досвіду у вій-

ськовий царині. Моєму першому заступникові трохи більше ніж 30 років, заступник із зовнішньоекономічної діяльності теж молодий, має ступінь MBA. Зі старого керівництва залишили лише кількох людей. Я змінив на сьогодні 12 керівників підприємств із понад 100, які входять до Укроборонпрому, що фактично є таким собі міністерством військової промисловості. Більшість цих об'єктів були збиткові, на сьогодні маємо вісім прибуткових. Ми втратили 12 підприємств у зоні АТО в п'яти містах. Ще 13 перебувають у стані санації або банкрутства. Впевнено стверджую, що за шість місяців 2014-го ми зробили і поставили у військо більше, ніж за всі роки існування концерну. За перше півріччя 2014-го збиток Укроборонпрому становив 400 млн грн. 2014-й ми закінчили з прибутком 150 млн грн. Тобто не лише погасили збитки, а й заробили – загалом 0,5 млрд грн. Відкрили 2 тис. нових робочих місць, при цьому віддавши 40 млн грн боргів із зарплат. На внутрішній ринок, наприклад Міністерству оборони, поставили у другому півріччі на 1,5 млрд більше продукції, ніж у першому. Як ми це зробили? Абсолютно не завдяки тому, що я геніальний керівник. Передусім, і це головне, запровадили систему електронних торгів, яка реально працює з 6 листопада. Щоб ви розуміли, на сьогодні провели вже понад 300 тендерів і заощадили близько 4 млн грн. Наприклад, у Київського бронетанкового заводу були позиції, за якими вдалося заощадити до 60%. Яким чином? Провели на КБТЗ 17 тендерів. Тобто йому 17 разів потрібно було купувати метал, пластмасу, гуму тощо. Раніше на 17 запитів було б рівно 17 пропозицій від фірм, які належать кумові, братові, сватові директора. А тепер було подано близько 2 тис. Ось таким чином нам і вдалося заощадити в середньому по підприємствах холдингу 35–36%. Кожен завод, який входить до концерну, – окреме самостійне виробництво. Ми лише затверджуємо плани директорам і не маємо права втручатися в оперативну господарську діяльність, тобто не можемо сказати: «Купуй запчастини там-то», у них окремі рахунки. Через нас проходять питання координації та узгодження.

Керівника можемо зняти, якщо він не виконує замовлень чи просто краде. Щодо того, чому звільнили тільки 12, усе просто: брак кадрів. Як ви думаєте, чи легко зараз підібрати людину, яка має досвід роботи в бронетанковій чи ракетній галузі, знає основи маркетингу, є не зовсім шахраєм і яка була б краща за наявного посадовця, та ще й щоб завод ні на секунду не припиняв випускати таку потрібну продукцію? Шукаємо професійних управлінців всюди. Окрім того, змінили ганебну практику, коли після призначення голови Укроборонпрому до нього приходили директори заводів і він їм розповідав, скільки треба заплатити за право лишитися на посаді. Як ви думаєте, після такого цей голова щось від них міг вимагати?

У. Т.: Чи здатні підприємства українського ОПК забезпечити ВСУ зброєю власного виробництва? За якими позиціями так, а за якими ні?

– Укроборонпром робить усе можливе – гарантую. Але коли в середині минулого року Міністерство оборони раптом захотіло легкі броньовані автомобілі, які раніше просто не випускали, то їх і не було одразу звідки взяти. Та цього року ми відправляємо у війська наші перші бронемашини «Дозор-Б». А до цього задовольняли потребу тими самими англійськими «Саксонами», навколо яких намагалися роздути величезний скандал, мовляв, це старий мотлох тощо. Я вже не кажу про те, яким чином може застаріти «броня», якщо на ній замінити двигун, підшипники, та й виробник надає гарантію. Якщо з'явилася можливість купити якісну техніку, якої гостро потребують війська, за в десятки разів нижчою ціною, то чому її не купити? Конкретні цифри: у Туреччині машина класу «Саксон» коштує €460 тис., тоді як британська обійшлася нам у межах €50 тис. з усіма платежами. «Дозор-Б» коштує, для порівняння, близько \$200 тис. Щоб усі розуміли трудомісткість військового виробництва, скажу: аби створити один такий автомобіль, у нас працює 40 підприємств-сумісників. Тому на той момент, коли українська промисловість просто не могла ще виробляти бронемашини, ті 75 «Саксонів»

були найкращим варіантом для збереження людських життів.

У. Т.: Нещодавно спалахнув величезний скандал із приводу танків, які президент урочисто передав військам, а вони виявилися неготовими.

– Винним у цій ситуації є конкретний генерал Міноборони, який і дав команду пригнати недовідновлену техніку і який вже, до речі, звільнений. Ці танки не пройшли військову «прийомку», не були доукомплектовані, Укроборонпром не ставив свій підпис під їх передачею у війська. Лю-

МИ ВТРАТИЛИ 12 ПІДПРИЄМСТВ У ЗОНІ АТО В П'ЯТИ МІСТАХ. ЩЕ 13 ПЕРЕБУВАЮТЬ У СТАНІ САНАЦІЇ АБО БАНКРУТСТВА

дина вирішила зайнятися «показухою» – й відповідний результат не забарився. Гарантую, що коли щось подібне станеться в моєму концерні, завтра ж ця людина буде звільнена. В Україні багатоступенєва система перевірки техніки: спочатку внутрішній відділ технічного контролю, згодом вище військова «прийомка», яка проводить повноцінну перевірку. У тому випадку ні ми, ні вони техніку не погоджували. Натомість створили 47 виїзних бригад для роботи на фронті, і люди героїчно під вогнем витягають підбиту техніку для ремонту – вже

БІОНОТА

Роман Романов – український підприємець, державний службовець. Народився 1972 року в місті Потсдам (Німеччина). Закінчив Херсонський державний педагогічний інститут ім. Н. К. Крупської (спеціальність – викладач фізики та інформатики). З 1992-го підприємець. Власник автосалону «Автопланета плюс», який заснував у 2001-му. З 2003 року член Співки підприємців малих, середніх і приватизованих підприємств України та Асоціації роботодавців України. З 2005-го очолює Херсонську регіональну спілку малих, середніх та приватизованих підприємств України. У 2005-му призначений заступником голови Херсонської ради підприємців при голові Херсонської обласної державної адміністрації. Двічі поспіль (2006-го і 2010-го) обирався депутатом. У 2006 році обраний депутатом Херсонської міської ради V скликання. У 2010-му – депутатом Херсонської обласної ради від партії «Фронт змін», де став членом Постійної комісії з питань промисловості, будівництва та житлово-комунального господарства. У 2012–2014-му навчався в Міжнародному інституті менеджменту (MIM-Kiїв), здобув ступінь MBA Senior Executive. На президентських перегонах у 2014 році керував виборчою кампанією кандидата Петра Порошенка у своєму регіоні. З 4 липня 2014-го є генеральним директором Державного концерну «Укроборонпром».

відновили близько тисячі одиниць безпосередньо в зоні АТО.

У. Т.: Чи здатна українська оборонка виробляти цілком нову техніку, а не тільки переробляти й модернізувати стару радянську?

— За останні місяці відновлено й модернізовано понад 700 одиниць техніки і випущено 350 нових. Плануємо створювати своє боєприпасне виробництво, адже патронний завод у Луганську ми втратили. Голову полегло посипати не треба — на складах ще цілком достатньо боєприпасів. Проблема в тому, що луганський завод виготовляв припаси не тільки для ЗСУ, а й на продаж по всьому світу, саме тому росіяни й вивезли звідти все обладнання — прибирають конкурентів. Щодо модернізації, то більшість тих самих танків — це Т-64, модернізовані до «Булата», але то фактично вже інший танк з абсолютно покращеними показниками, хіба що корпус старий. І завдяки цьому ми заощаджуємо кошти, бо уявіть собі, якби зараз треба було варити ще й нові корпуси. Давайте поррахуємо: капітальний ремонт коштує близько 1 млн грн. Для порівняння: один новий «Оплот» — 80 млн грн. Тепер ви розумієте, чому ми ремонтуємо старе? Певна річ, МО вибере 80 танків замість одного. Що стосується артилерії, то саме займаємося організацією виробництва стволів великих калібрів, бо раніше наше КБ «Артозброєння» випускало щонайбільше 30-мм гармати для БМП і працювало два дні на тиждень. А зараз — сім днів на тиждень.

У. Т.: Не можу не згадати про ситуацію з канадськими літаками, які нібито нам пропонували...

— Навіть не казатиму про неправдивість цієї інформації. Однак уявімо, що справді на якомусь аеродромі в нас стоять 20 F-16. І що далі? Їм же потрібне спеціальне обслуговування, яке ми не можемо наразі забезпечити: підключення заправок, електричні виделки, яких у нас немає, спеціальні генератори і, головне, люди. Механіки, пілоти, спеціалісти з експлуатації. А всі ці 23 роки ОПК нищився, людей не навчали. Тож навіть розмову про це смішно вести. Ми зараз орга-

12
директорів змінено
за друге півріччя на
підприємствах
Укроборонпрому

400
МЛН ГРН
становив збиток
концерну за перше
півріччя 2014-го

\$200
ТИС.
коштує нова
українська
броньована
машина «Дозор-Б»

3,3
МЛРД
ГРН
втратила
українська
оборонна
промисловість
унаслідок
припинення
співпраці з Росією

80
МЛН ГРН
коштує новітній
український танк
«Оплот»

30%
(11 ТИС.)
— за стількома
категоріями
налагоджено
сьогодні випуск
на українських
заводах заміників
російської
продукції

нізували при Укроборонпромі 27 курсів із навчання військовослужбовців, які надалі проходилимуть службу на цій техніці. Тобто якщо здаємо 20 БТР, то одночасно пропонуємо МО двотижневу програму підготовки для екіпажів ще до прийому техніки. Далі, після отримання, вони ж обкатують та обстрілюють її на наших полігонах.

У. Т.: Чи повністю припинена співпраця з Росією і які втрати українського ВПК унаслідок цього?

— Наша оборонна промисловість внаслідок припинення співпраці з Росією втратила 3,3 млрд грн. Ми отримували з РФ близько 30 тис. найменувань. На сьогодні налагоджено випуск на українських заводах уже близько 11 тис. заміників — це 30%. Насамперед ідеться про авіаційну техніку, де ми взагалі піднялися після припинення співпраці. Там уже налагоджено випуск понад 4 тис. категорій виробів. Заощаджуємо ось як: ціна БТР як була, наприклад, 1 млн, так і є, але тепер ці гроші лишаються в Україні.

У. Т.: Чи продає Укроборонпром техніку за кордон?

— На сьогодні жоден контракт і жодна одиниця техніки з України не може бути продана без погодження з Міжвідомчою комісією з політики військово-технічного співробітництва та експортного контролю при РНБО, згідно з наказом президента, а також державною службою службою експортного контролю. Але якщо в нас є контракти, їх треба виконувати? Наприклад, на ремонті авіаційних двигунів. А в нас є кілька якісних таких заводів. І при цьому вони мають вільні потужності й попит з-за кордону. То невже не можемо заробити гроші для держави? От який вигляд це має. Ми отримуємо замовлення, направляємо його на розгляд МО та комісії і, якщо ті дозволяють, тобто вважають, що воно не шкодить оборонним замовленням для ЗСУ, починаємо працювати. За півріччя в нас з'явилося 20 нових іноземних партнерів, із якими укладено контрактів на \$450 млн. Передусім ідеться про надання послуг, а також про понад 70 одиниць готової продукції та десятки тисяч одиниць стрі-

лецької зброї. Повторюся: ми не приймаємо рішення про те, чи потрібна ця техніка, а лиш дістаємо дозвіл чи заборону на продаж. До речі, було чимало випадків, коли МО, попри те що не могло знайти одразу безпосереднє застосування тій чи тій техніці, все одно просило її притримати, не збувати. Понад те, часто ми спонсоруємо МО. Пам'ятаєте, нещодавно в армію надійшла чимала партія САУ «Гвоздика»? Їх ще два роки тому викупив один завод для ремонту та продажу за кордон. Так і мало статися. Але Міноборони їх знайшло й почало вимагати одразу їм віддати просто так. Ми пояснили, що, мовляв, без проблем, беріть, віддамо безплатно хоч зараз, але ж якщо ви не хочете банкрутства підприємства, то заплатити таки треба. Та в міністерстві досить довго не знаходився той, хто погодився б поставити свій підпис під обіцяною заплатити гроші постфактум. На щастя, було досягнуто компромісу, і САУ одразу пішли у війська. У мене взагалі питання, чому тих «Гвоздик» не було за штатним розкладом в армії? Чому за це ніхто з військових досі не сів? Зрештою, у кожного своя компетенція — ми тільки випускаємо зброю, а те, як її використовувати, вирішує МО. Перебуваємо з ними в діалозі, намагаємося, як патріоти й спеціалісти, підказувати де можемо. Ще був цікавий випадок, коли зчинилася істерика, мовляв, Укроборонпром продає зброю цивільним, після того як один благодійний фонд купив у нас гвинтівки. Питаємо нашу службу безпеки й проводимо внутрішнє розслідування, чому вона дала дозвіл. Виявляється, кінцевим одержувачем є МВС, під контрактом стояв підпис Авакова, а благодійний фонд просто заплатив гроші, що цілком легально й нормально. От таких випадків, коли нас звинувачують, не перевіривши й не розуміючи, вже навіть рахувати не хочеться.

У. Т.: Як щодо співпраці із західними союзниками? Що й хто нам продає?

— Наприклад, Україна отримує високоточну снайперську стрілецьку зброю, засоби контрбатарейної боротьби тощо. У більшості випадків партнери йдуть

нам на поступки і щодо ціни, і щодо термінів виробництва, адже на збройному ринку контракти переважно розписані на кілька років наперед. Я особисто об'їздив усі країни, у яких ми щось закуповуємо, й просив виручити нас, бо ми в біді й нам потрібно терміново і за хорошою ціною. Найчастіше розуміють. Найбільшими партнерами є США, Велика Британія, Литва, Польща, які справді допомагають. Є ще також Сербія та Болгарія (боєприпаси радянського зразка). Постійно контактуємо з багатьма послами, які нам теж допомагають, зокрема Естонії, Латвії. Хочемо залучати іноземні компанії, як-от Lockheed Martin, Airbus, Textron, Boeing, які володіють високими військовими технологіями, для спільного збройного виробництва. Що дуже цікаво нам, адже українська армія потребує сучасних озброєнь, і якщо їх випускатимуть у країні, це буде дуже вигідно. Для них така співпраця також становить інтерес, бо в нас багато хороших збройних підприємств із великим досвідом роботи. Зараз із Польщею розробляємо перший вітчизняний бро-

нетранспортер за стандартами НАТО. Вбачаю стратегічну мету в тому, щоб перевести всю техніку на стандарти Альпаясу, аби, коли настане час вступати до нього, все було до цього готове. Як, приміром, Швеція, що хоч і не в НАТО, але має натовські стандарти озброєння. Це також питання не тільки обороноздатності, а й бізнесу – ми відкриваємо для себе ринки Європи, а не тільки Азії чи Африки, як досі.

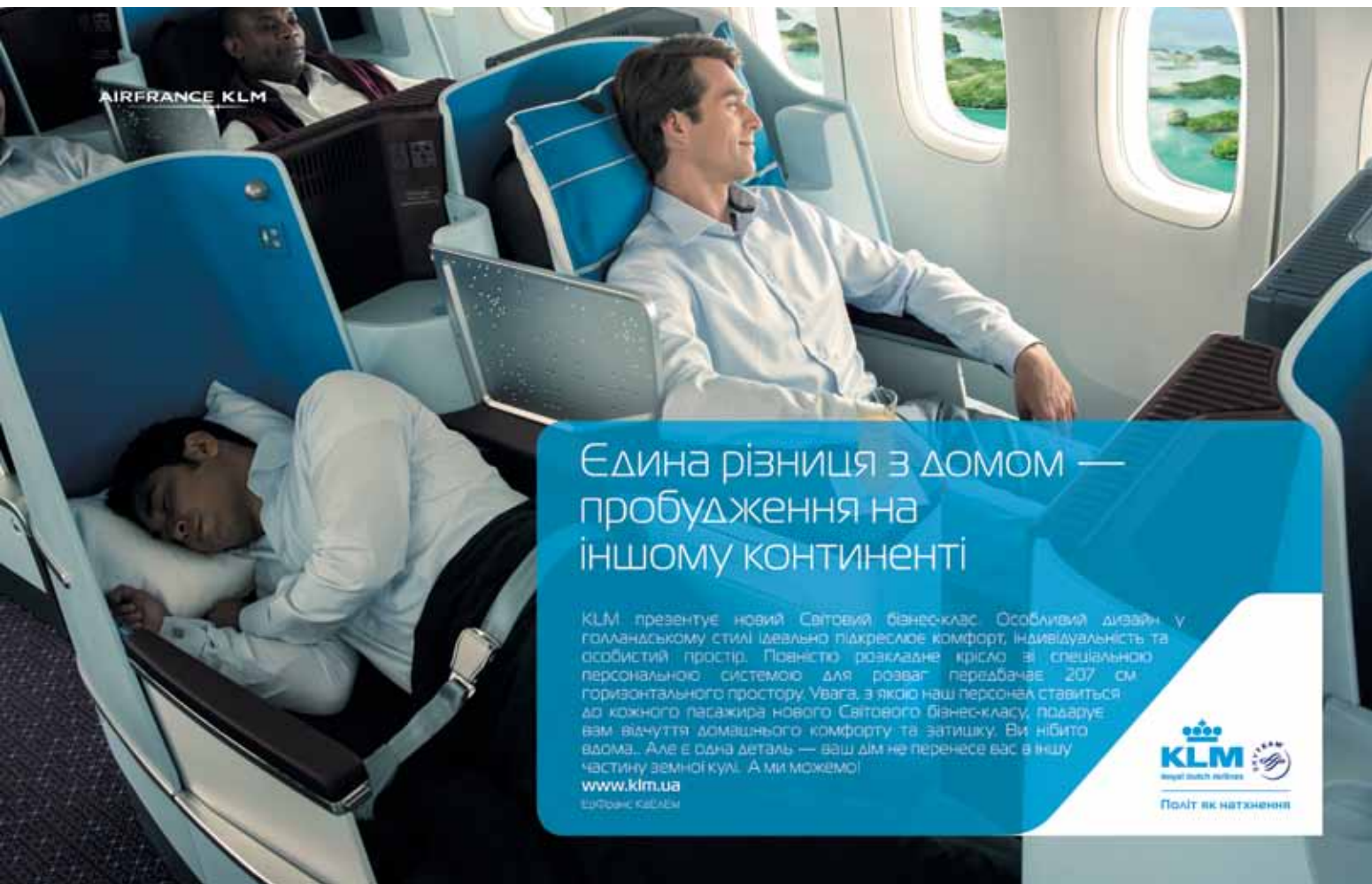
У. Т.: А як щодо скандалу з іноземними тепловізорами, закупленими через ваш концерн, про які казали, що насправді вони вітчизняного виробництва й поганої якості?

– Незважаючи на статус державного концерну, ми є лиш одним із постачальників озброєння для МО. Й у випадку з тими тепловізорами наш Укрінмаш брав участь у тендері, де суперником була одна вітчизняна компанія, яка пропонувала свою продукцію на 42 млн грн дорожче. І коли вони програли, то стали нас звинувачувати в низькій замовних матеріалів, що, мовляв, ми продали неякісні тепловізори одеського

виробництва замість закордонних за ціною іноземних. Це маячня, звичайно, не кажучи вже про те, що якби МО хотіло придбати вітчизняні тепловізори, спокійно могло це зробити без нашої участі. Теоретично воно може й за кордоном купувати без нас, але по факту так не робить, бо, зрештою, Укроборонпром є головним суб'єктом

ЗА ОСТАННІ МІСЯЦІ ВІДНОВЛЕНО Й МОДЕРНІЗОВАНО ПОНАД 700 ОДИНИЦЬ ТЕХНІКИ І ВИПУЩЕНО 350 НОВИХ

експортно-імпорتنих операцій з озброєнням. А ця ситуація не випадкова – хтось хоче вибити з ринку державне підприємство, яке працює з рентабельністю 3% й навіть іноді менше, тому, зрозуміло, автоматично виграватиме всі тендери. На внутрішньому ринку ми не заробляємо, а комплектуємо армію. Це завдання президента. ■

Єдина різниця з домом — пробудження на іншому континенті

KLM презентує новий Сайтовий бізнес-клас. Особливий дизайн у голландському стилі ідеально підкреслює комфорт, індивідуальність та особистий простір. Повністю розкладне крісло зі спеціальною персональною системою для розваг передбачає 207 см горизонтального простору. Увага, з якою наш персонал ставиться до кожного пасажера нового Сайтового бізнес-класу, подарує вам відчуття домашнього комфорту та затишку. Ви нібито вдома. Але є одна деталь — ваш дім не перенесе вас в іншу частину земної кулі. А ми можемо!

www.klm.ua
Експрес-сервіс

KLM
Royal Dutch Schiphol
Політ як натхнення

Слово на літеру «Д»

Що таке дефолт і чим він загрожує Україні?

Автор:
Любомир
Шавалюк

В Україні почастішали розмови про дефолт. Але компетентності в них мало. Вони зазвичай зводяться до того, що журналісти та політики залякують цим словом українців так само, як батьки бабаєм – своїх дітей.

Насправді депутати та міністри нерідко говорять про дефолт повні нісенітниця, а журналісти й поготів. Це явище загалом не має й половини тих негативних виявів і наслідків, які йому приписують. Відтак в істерії, яку нагнітають медіа, слабе підґрунтя.

ПРОСТІ ДЕФІНІЦІЇ

За визначенням дефолт – це неспроможність вчасно виплатити відсотки за позицією або основну частину (тіло) боргу. Він виникає через брак грошей (належного рівня доходів) у позичальника або його небажання виконувати свої зобов'язання. В Україні зазвичай говорять про дефолт уряду за державним (суверенним) боргом, хоча є й інші його види (корпоративний, муніципальний тощо). Важливо розуміти, що разова відсутність платежу не означає автоматично відмови від усього боргу. Зазвичай вона призводить до того, що позичальник і кредитори сідають за стіл переговорів і домовляються про компроміс – реструктуризацію боргів на нових умовах. Ще років 30 тому результатом таких переговорів здебільшого було просте перенесення терміну погашення тіла боргу на кілька років наперед, часом навіть зі збереженням відсоткових платежів, однак останнім часом дедалі частіше основну частину боргу урізають.

У розвинених країнах, де ЗМІ зазвичай відповідають за опубліковані слова (часто в судах) і завдяки цьому їм довіряє публіка, про дефолт говорять пошепки або називають його просто «словом на літеру «Д». Чинять так не тому, що панічно

боятися наслідків цього явища, а тому, що з практики добре знають: негативна публікація навіть про успішного й фінансово стійкого емітента цінних паперів може здійснити паніку на ринку, призвести до розпродажу облігацій і зрештою до власне дефолту. Якщо ж ця інформація згодом виявиться неправдивою, то видання, яке її опублікувало, буде втягнуте в мільйонні судові позови, йому врешті-решт доведеться заплатити за необдумані слова й добре поміркувати наступного разу, перш ніж розмішувати на своїх сторінках такі нісенітниця.

У нашій країні журналістської некомпетентності та вседозволеності таких обмежень практично немає. Відтак слово на літеру «Д» часто ліплять усюди, де можна, тільки для того, щоб емоційно підсилити інформаційне повідомлення.

На цьому ґрунті виникають численні міфи, розвінчувати які не завжди просто.

МІФИ ТА РЕАЛЬНІСТЬ

Найстрашнішою вигадкою є те, що після суверенного дефолту країна живе значно гірше, ніж до нього. Цей стереотип має кілька площин. По-перше, кажуть, що слово на літеру «Д» нібито «руйнує економіку», через нього падають виробництво (ВВП) і зайнятість. Виявляється, зазвичай це не так. Дослідження, проведене американськими економістами Кармен Райнгарт і Кеннетом Рогоффом для 64 країн у період з 1914 по 2007 роки, засвідчує, що найнижчий за кілька років рівень виробництва припадає саме на рік, у який оголошують суверенний дефолт. При цьому більшість країн уже через рік демонструють помірно збіль-

Ціна дефолту

В останній декаді січня вартість кредитно-дефолтних свопів на українські суверенні євробонди становить майже 2500 пунктів, зрісши удвічі після виборів до ВР. Це означає, що в кожному четвертому випадку країна, яка опинилася в подібній фінансовій ситуації, протягом п'яти наступних років оголошувала дефолт. Тому ті, хто хоче застрахувати свої вкладення в зовнішній держборг України, сьогодні повинні заплатити за страхівку 25 центів на кожен долар, інвестований в українські євробонди

П'ятирічні кредитно-дефолтні свопи

шення ВВП (середній темп приросту становить 0,5–1,0%). Логіка тут проста: дефолт часто є наслідком низки послідовних негативних подій або шоків, які трапляються з економікою, й увінчує чорну смугу для певної країни, а не започатковує її. Інвестори та ринки поступово готуються до нього під впливом зазначених шоків, диверсифікуючи ризики та перебалансовуючи свої інвестиційні портфелі. У такому разі оголошення слова на літеру «Д» практично нічого не змінює в макроекономічній ситуації, бо всі, хто хотів, на цей момент уже вивели капітал за кордон, забрали гроші з банків, продали держоблігації тощо. Відтак у багатьох випадках відмова уряду платити та реструктуризація боргів стають не початком кінця економіки, а «найтемнішим часом перед світанком», поворотним пунктом до її розвитку та зростання.

По-друге, часто думають, що дефолт призведе до кількаразового знецінення національної валюти. У цьому є частина правди, адже ті економічні негаразди, які змушують уряд відмовитися платити за зобов'язаннями, порушують макроекономічну рівновагу й частину шоку поглинає національна валюта, курс якої сягає нових, часто рекордних значень. За прикладами далеко ходити не треба: дефолт Росії 1998 року, який був неочікуваним для інвесторів, призвів до знецінення рубля в понад чотири рази лише за три квартали, а реструктуризація держборгів України у 1998–2000-му супроводжувалася кількаразовою стрімкою девальвацією, яка в підсумку спричинила падіння гривні у більш ніж два з половиною рази. Однак і тут є нюанси. Якщо оголошенню слова на літеру «Д» передують тяжка криза, яка супроводжується істотною девальвацією, то після нього знецінення нацвалюти може бути незначним. Приклад – неординарний і водночас неочікуваний дефолт Аргентини, оголошений у липні 2014-го. Протягом трьох років до цього аргентинський песо знецінився практично удвічі (на 98%), причому в останній рік темп падіння сягнув 49%. А от після відмови Аргентини платити за зобов'язаннями й до сьогодні

песо девальвував менш як на 5%. Тобто, як у випадку з падінням ВВП, дефолт може настати після того, як валютний курс уже знайшов нове рівноважне положення. Враховуючи понад дворазовий обвал гривні у 2014-му, такий сценарій може стосуватися й України.

По-третє, дехто каже, що суверенний дефолт призводить до ізоляції країни у фінансовому плані, бо їй ніхто не хоче позичати гроші. Що нібито спричиняється до хронічного зубожіння населення, яке триває багато років. Однак і цей стереотип не відповідає дійсності. Як приклад можна навести дефолт Росії та реструктуризацію держборгу України, після яких доступ до міжнародних фінансових ринків відкрився для обох країн уже 2002-го, тобто практично через два роки після завершення реструктуризації. Були непоодинокі випадки, коли країни виходили на зовнішні ринки за позичень уже через рік. Як доводять аргентинський і німецький економісти Хуан Крусес та Крістоф Требеш, загалом що менші втрати інвесторів у процесі реструктуризації держборгу, то швидше країна відновлює доступ до міжнародних ринків капіталу. Логіка тут проста: якщо уряд чесно й відкрито поводить на переговорах з інвесторами, показуючи, що країна справді не має змоги повернути їм частину коштів, але зробить усе, щоб виплатити решту, ті зберігають довіру до такої влади і після виходу держави з кризи готові знову купувати її борги. Коли ж керівництво користується з економічної кризи, щоб «кинути» інвесторів, вони просто втрачають довіру до країни на довгі роки й поширюють відповідну інформацію на ринку.

ШЛЯХ УКРАЇНИ

Отже, не такий страшний дефолт, як про нього пишуть, тим більше в Україні. Слід наголосити, що застій економіки, який тривав кілька років за Януковича, і торішня глибока економічна криза, що супроводжувалася війною, втратою територій, неадекватним держуправлінням та відсутністю реформ, забезпечили такі макроекономічні по-

казники, яких не бачило багато країн, котрі оголошували дефолт. Тому відмова нашого уряду оплачувати борги можлива з об'єктивно високою імовірністю (див. «Ціна дефолту»). Але всі, хто хотів, уже готові до того, що слово на літеру «Д» може стати реальністю для України (розмови про нього з різною інтенсивністю ведуть уже протягом кількох кварталів). Відтак в економічній площині, якщо дефолт таки оголосять, наслідки, не виключено, будуть значно меншими, ніж причини й події, які йому передували. Може статися й так, що завдяки розумінню інвесторів за домовленістю сторін просто перенесуть дату сплати зовнішнього держборгу на кілька років. Тоді взагалі жодних наслідків у масштабах країни дефолт не матиме.

Однак не слід забувати і про політичний, а радше геополітичний аспект. Україна має величезну фінансову підтримку від кредитора, якого можна наректи збірною назвою «Захід». На сьогодні він володіє 44% зовнішнього державного та гарантованого державою боргу, який на кінець листопада становив \$39,8 млрд. Захід має геополітичний інтерес у нашій країні й веде розмови про те, щоб виділити нам значно більші суми, ніж ми отри-

НАЙСТРАШНІШОЮ ВИГАДКОЮ Є ТЕ, ЩО ПІСЛЯ СУВЕРЕННОГО ДЕФОЛТУ КРАЇНА ЖИВЕ ЗНАЧНО ПІРШЕ, НІЖ ДО НЬОГО

мували досі (йдеться про \$15–50 млрд). Чи є сенс оголошувати дефолт, враховуючи, що цей кредитор принаймні забезпечить рефінансування старих боргів? Звичайно, ні.

Водночас теоретично, якщо Україна не проводитиме реформ, Захід може відмовитися кредитувати нас надалі. Зважаючи на обсяг та безальтернативність отриманого від нього фінансування, тоді дефолт настане автоматично, а його наслідки перевершать усі події, які Україна пережила за минулий рік разом узяті. ■

Автор:
Юрій Макаров

ПРОВІТРИТИ

В усіх розмовах про майбутнє звільненого Донбасу, – адже коли ціна на нафту сягне \$20 і в РФ з'являться нагальніші проблеми, ніж постачати в Україну боеприпаси і гарматне м'ясо, його неминуче буде звільнено, – помітна одна фігура умовчання, а вона має визначати всю політику стосовно регіону. Бо Донбас – це не просто територія, себто земля разом із певною сумою об'єктів нерухомості, а передусім люди, які на цій землі мешкають або мешкали, доки їх не зігнала з місця війна.

Можна окреслити рамки якоїсь автономії, оголосити вільну економічну зону, намалювати план модернізації, запровадити режим пріоритетного розвитку, засипати інвестиціями, а кадри, які «вирішують усе», відтворюватимуть і далі той специфічний тип горизонтальних і вертикальних стосунків між собою, який у недавньому минулому виражався формулою «Спасибо жителям Донбасса за президента п.са». У тім-то й

річ, що все населення краю не може відповідати за одного пройдисвіта, але ж хтось у цьому винен? Хтось вибудував піраміду негативного відбору, яка винесла на вершину відморозків і залишила в самому низу справжню еліту, реальних патріотів, інтелектуалів, підприємців поруч із ні на що не здатним люмпеном? Що з ними всіма робити далі?

Гаразд, непотріб, який взяв у руки зброю й повернувся проти законної влади, має відповідати згідно зі статтею Кримінального кодексу, тут жодних питань немає. А от як далі поводитися з пенсіонерками, які виходили на вулицю із саморобними плакатами «Путин, введи войска»? З цілком фертильного віку чоловіками, які кидалися під бронемашини української армії під час перших спроб загасити пожежу? З жіночкою, яка ногами була

СІНТЕПОН

прикуту до стовпа майже випадкову жертву, звинувачену в допомозі «хунті»? Ну й просто з витріщачами, які без огиди спостерігали за маршем військовополонених під час га-небного параду 24 серпня в Донецьку? Не забудьмо й тих, хто завзято «стукав» у спецслужби Лугандонії на сусідів, бо в них нібито було помічено українську символіку.

За влучним висловом мого колеги Євгена Степаненка, є «вата» – палкі прибічники «руського міра», точніше сталінської моделі СРСР, а ще є «сінтепон» – пасивна маса обивателів, яких цікавить виключно матеріальний зиск від влади: яку пенсію платитимуть, які пільги обіцяють. Це можуть бути приємні, пристойні в побуті люди, просто їх так виховали. Може, вони в тому й не винні, але я все одно проти того, щоби після перемоги вони мали ті самі права й можливості, що й чудові, наприклад, Олена Стяжкіна, Олена Степова, Ірина Довгань, Любов Михайлова (так уже склалося, що в моєму списку тих, ким може пишатися Донбас, переважно жінки), не кажучи про місцевих бійців добровольчих батальйонів та поки що невідомих героїчних партизанів.

Уже зараз на часі спокійна розробка концепції певної процедури, назвімо її знову «люстрація» чи, скажімо, «пурифікація», байдуже. Йдеться про визначення тих, кого можна вважати лояльними громадянами держави Україна, і тих, хто за своєю поведінкою є потенційним зрадником, наполягаю саме на цьому слові. У такій операції не було б жодної по-

треби, якби не агресивна суть сусідньої Імперії зла, яка в будь-якій формі свого подальшого існування залишатиметься потужним фактором української внутрішньої політики. Немає жодного сумніву, що медіа дружньої країни розгорнуть пропаганду стосовно «полювання на відьом» – що ж, нам не звикати до байок про розп'ятого хлопчика й згвалтованої епілептички.

Якщо чесно, мені було б набагато спокійніше й комфортніше обійтися без ідеологічної конфронтації всередині країни. Приємніше почуватися волелюбним лібералом, аніж закликати до хай навіть символічних репресій. Хоча еталонні легенди про жахи післявоєнної боротьби з комуністами в США під проводом сенатора Мак-Карті теж дещо перебільшені. Не забуваймо, що цей наратив складали переважно ліві співчуваючі, а єдині, хто ре-

ІДЕТЬСЯ ПРО МОРАЛЬНИЙ РЕЗУЛЬТАТ: ВИРОК РАДЯНСЬКІЙ НОСТАЛЬГІ

ально постраждав і був відправлений на електричний стілець, – подружжя Джуліус та Етель Розенберги, яких покарали не за їхні переконання, а за передачу таємниць атомного проекту радянській розвідці.

Ні, я не прагну помсти, мова не про суворість заходів, але чому б не звернутися до практики країн Балтії, які успішно запровадили статус «негромадян» для окремої категорії співвітчизників? Він не передбачає жодних матеріальних санкцій, жодних майнових висновків або обмежень свободи пересування, але забороняє брати участь у виборах та обіймати певні державні посади. Цілком ліберально!

Ідеться навіть не так про юридичні наслідки (наприклад, кількість ворожих агентів у органах влади), як про моральний результат: утвердження суспільного договору, вирок радянській ностальгії. Скажіть, що це несправедливо! ■

Донбас урятує люстрація

На територіях, які ми звільнили і звільнимо,
потрібне тотальне очищення всіх рівнів влади

Автор:
Єгор Фірсов

Цими днями, як і всі, я із тривогою читаю новини й стежу за подіями на фронтах. Військова агресія проти нашої країни триває. Українські солдати дають ворогу гідну відсіч.

Чи вистоять вони? Я певен, що так. І все захоплене агресором ми обов'язково повернемо.

Але з визволеними територіями нам слід буде проводити серйозну, ґрунтовну роботу. Бо ж просто відвоювати їх мало. Потрібно ще зробити так, щоб Україну там сприймали лояльно. А із

цим у нас, варто визнати, були деякі проблеми. Тепер їх додалося через пропаганду на російському телебаченні й потік багна, який ллється з «ящика» стосовно України на захоплених територіях, де жителям доступне тільки російське мовлення.

Я подивився останнє інтерв'ю Стрелкова російським пропагандистам. І він сказав справді цікаву річ, яку важко заперечити. Власне, зізнався, що обрав Донбас і Слов'янськ, бо шукав той регіон, де існувало якесь терористичне підпілля, й

був певен, що його підтримає місцеве населення. Тож Донбас виявився мішенню для російської атаки не випадково. Якоюсь мірою ми її накликали самі.

Справді, не секрет, що Донбас, як і Крим, був практично інкубатором сепаратизму в Україні. Розсадником антидержавних ідей. Із сепаратистами там не тільки не боролися. Їх там, навпаки, старанно вирощували й оберігали. Ворожі Україні організації підтримували місцеві політики, їх щедро фінансували. А всі скарги патріотів до відпо-

відних органів завжди залишалися без уваги. Тому що й СБУ, й сепаратисти за колишньої влади, на жаль, звітували в той самий кабінет.

Сьогодні ми нарешті бачимо в Україні реальну боротьбу з терористами. Таку, яка мала бути. Якби в Донецьку та Луганську діяли так само, як нині в Харкові та Одесі, ніякої війни там не виникло б і мирні мешканці так і жили б спокійно у своїх будинках, а не ховалися у підвалах. Але Янукович начебто спеціально готував Донбас для та-

Народні віче, на кшталт тих, що відбуваються у Слов'янську, є першими спробами змінити життя на Донбасі

кого сценарію. І заповнював його ворогами України.

Дивлячись на результат, визнаю головним нашим завданням на майбутніх звільнених територіях, як і на тих, що належать нам у цей час, тотальну чистку місцевої влади, максимально щільну люстрацію. Від того, чи зважимося ми на такий крок, залежить доля нашої країни. Чи збереже вона свою цілісність, чи втратить ще більше землі.

Люстрація має охоплювати всіх. Іншого виходу просто немає. І ніякі труднощі не повинні зупиняти нас у цьому. Головний аргумент її супротивників відомий: у тих, кого беруть замість них, звичайно немає досвіду. А який досвід у людей, котрі все життя пропрацювали на покидьків, зрадників та казнокрадів і замішані в їхніх схемах? У них за плечима посадові злочини, хабарництво, брехня. Багато з тих, хто сьогодні перефарбувались і стали палкими патріотами України, колись робили все, щоб цієї держави сьогодні не було на картах.

Тому чистка на Донбасі, як і в інших потенційно небезпечних регіонах повинна бути всеохопна.

Насамперед треба змінити міліцію. Ека Згуладзе, наша паличка-виручалочка в МВС, уже розповіла про те, як відбуватиметься реформа, тож тут ми на правильному шляху.

Усі добре пам'ятають бездіяльність міліції навесні, коли терористи брали штурмом відділки та адмінбудівлі. 17 тис. емесників Донецчини не захотіли зробити нічого проти незначних купок російських диверсантів і провокаторів, які розхитували ситуацію. Не захотіли, бо звикли працювати на бандитів і самі були їхніми ставлениками. Сьогодні вже не секрет, що керівництво міліції та СБУ в Донецьку призначав Рінат Ахметов. Він-таки й роздавав їм інструкції, як поводитися.

Більшість міліціонерів Донбасу після всього цього не має права носити форму. Замість них повинна прийти поліція нового зразка. І відбір до неї слід проводити серед патріотично настроєної молоді. Нехай кількість поліцейських буде удвічі менша, ніж доти. Але зарплати в них повинні бути на рівні принаймні €500–600. Важливо, щоб вони

любили свою роботу й виконували її не тільки як «обязаловку», а і як почесну місію, улюблену справу.

Те саме стосується й чиновників навіть найнижчого рівня. Їхній штат надмірно роздутий. Хоч би куди я приїхав, хоч би де стикався з місцевою владою – усюди наражаюся на некомпетентність та імітацію бурхливої діяльності. Давно вже пора із цим щось робити. Усі волонтери, які допомагали армії та Майдану, добровольці з батальйонів, герої АТО, активісти – ось чудовий будівельний матеріал для нової влади. Слід активно вдаватися до їхніх послуг, відправляючи на пенсію тих, хто довгий час допомагав будувати на Донбасі інкубатор сепаратизму.

Знаєте, чим сепаратисти підкуповують жителів Донбасу? У суспільстві величезний запит на нові обличчя. І коли в регіоні з'явилися якісь іще не знані нікому люди, багато хто повірив їм. Справді, вирішили, ніби вони відрізняються від звичних злодіїв і будуватимуть інше життя. Це потім уже з'ясувалося, що «нові обличчя» – ті самі злодії. І працюють за вказівками тих-таки луганських і донецьких олігархів.

Звичайно, Донбасу необхідна і ґрунтовна програма покрокових реформ. Інвестиційний план санації старого виробництва, яке вмирає, розрахованого на радянську економіку, й будівництва нових потужностей, ультрасучасних виробничих комплексів. До розробки такого плану необхідно залучати провідних економістів усього світу, своїми силами навряд чи обійдемося. Але реформи неодмінно проваляться, якщо їх візьмуться проводити старі корумповані кадри. Без чистки й люстрації ми обов'язково зіткнемося із саботажем, як уже було не раз.

Водночас ми реалісти й розуміємо, що нинішня влада, до якої я і сам маю прямий стосунок, щосили цьому опиратиметься. Занадто велике лобі старих кадрів. І люструвати самого себе, звичайно, ніхто не хоче. Тому в цій справі не обійтися без громадянського суспільства та його активності. Народ, як це вже ставалося не раз, повинен продавлювати необхідні реформи. Лобіювати їх. Така реальність. І пам'ятаймо про це завжди. ■

Донбас. Нормалізація

Прикладом для України може стати політика союзників у Західній Німеччині після поразки нацизму

Автор:
Ігор Лосєв

У Києві нарешті починають задумуватися над нинішньою і майбутньою ситуацією на Донбасі. Про це українська влада мала б замислюватися щонайменше 20 років. Проте краще пізно, ніж ніколи. Справді, що тепер робити з регіоном, де системно протягом десятиліть насаджувалися антиукраїнські орієнтації, плекалися проросійські «особливості», формувалися племінна свідомість і трайбалістські реакції на решту країни, де склався власний потужний кримінальний олігархат, де панує патерналістське мислення мас? А до того ж специфічна організація економіки, дотаційна вугільна галузь, велика кількість підприємств, що прив'язані до економічного комплексу сусідньої агресивної держави.

Однак найбільша проблема України не на Донбасі. Вона в Києві. Ніколи ніякої нормалізації на Донбасі не відбудеться (як і в Криму та інших регіонах), якщо її не буде в Києві, де вільно вештаються ідейні лідери донбаських сепаратистів і терористів, із котрих заграє кланово-олігархічне угруповання Петра Порошенка. У блоці імені президента вистачає людей Януковича й працюють давні (разом із новітніми) корупційні схеми. Не може гнилий у соціально-політичному і моральному плані Київ нормалізувати Донбас. Тому боротьба за український Донбас повинна розпочатися саме з нормалізації Києва, нормалізації центральної влади. Угодовська політика Порошенка увічнює кланово-кримінальний характер соціально-економічного розвитку Донбасу, залишає недоторканною тамтешню проросійсько-мафіозну верхівку. До речі, це особистісна риса Порошенка як бізнесмена (політиком у власному сенсі цього слова він так і не став) – домовлятися з ворогом замість долати його. Йому властиво розглядати

всю Україну як свою фірму, а українську націю як своїх найманих працівників, хоча це саме він є найманим працівником українського народу. На жаль, президент того не розуміє і в цьому сенсі відстає від рівня політичної свідомості європейських монархів XVI–XVII століть. Коли король Іспанії Карлос I почав діяти так, ніби країна – то його асьєнда (маєток), депутати (кортеси) швидко пояснили йому: «Государю, ви маєте знати, що король є слуга нації на жалуванні».

ФОТО: AP

Союзники контролювали усі важливі процеси в повоєнній Німеччині. Навіть за провадження дойчмарки в 1948 році здійснювалося під керівництвом американських, британських і французьких уповноважених

Нинішня керівна верхівка України є контрпродуктивною (хоча й ховається за героїзмом Майдану і фонтанує майданною риторикою) і в цьому розумінні тимчасовою, тому вона має піти разом з усім олігархатом та глибоко корумпованою вищою бюрократією. І тут не треба боятися втрати певної кількості професіоналів унаслідок люстрації чи інших форм очищення, як це нещодавно озвучив відомий фінансовий діяч Джордж Сорос. Йому міг би відповісти Вацлав Гавел: «Краще 5 років помилок, ніж 50 років саботажу». Не може соціально хвора влада в Києві лікувати Донбас, бо сама потребує хірургічного втручання. І лише після такого втручання можна буде розраховувати на перемогу України на Донбасі. Інколи кажуть, що третій Майдан обов'язково зіграє на руку Путіну.

Так. Він уже скористався другим, захопивши Крим і розпочавши інтервенцію на Південному Сході. А хіба він не користався капітулянтською позицією чинної влади, боягузством та імпотентністю її провідників? Неможливо сказати, що шкідливіше для України: третій Майдан чи подальше перебування при владі нинішнього керівного угруповання з його провальною, неадекватною обставинам політикою. Чого лише варті порошенківські «перемир'я», що деморалізують українську армію і дають терористам час для зміцнення своєї воєнної потуги, для подальшої інфільтрації російських військ в Україну. Якщо вірити останній доповіді секретаря РНБО Турчинова, сепаратисти вже мають польову армію (36 тис. вояків) і щонайменше танковий корпус. І це завдяки «перемир'ям», що дали їм змогу вести військову розбудову разом із їхніми російськими кураторами. Поступово Порошенко стає символом поразки і капітуляції України. То хіба його влада зможе реінтегрувати Донбас і Крим?

Що можна зробити на Донбасі, якщо абстрагуватися від нинішньої недієздатної влади в Києві? Якщо уявити, що ми маємо адекватну центральну владу... Передусім не робити того, що робить група Порошенка – Яценюка – Турчинова, не загравати з ворогом, не намагатися дипломатичним шляхом вирішити те, що вирішується силовими діями. Треба зрозуміти, що ситуація на Донбасі подібна до тієї, яка була в Західній Німеччині після 1945 року. З тією, звісно, різницею, що на нашому Сході ще довго зберігатиметься небезпека російського нападу й окупації. У Німеччині союзникам довелося мати справу з практично цілком зазомбованим нацистською пропагандою населенням, великою кількістю нацистських функціонерів, адміністраторів, пропаган-

дистів, членів таких карально-репресивних структур, як РСХА (Головне управління імперської безпеки), СС, воєнізованих структур, як СА, фольксштурм, вервольф тощо. Також була величезна кількість антидемократичних пронацистських організацій учителів, жінок, пенсіонерів, молоді, професіоналів у різних галузях тощо. Переважна частина німецького народу зберігала симпатії до нацизму. Власне, з цим остаточно вдалося покінчити лише на початку 70-х років ХХ століття. Та й тоді деякі ультраліві групи спекулювали недовдоволенням прогресивної німецької молоді тим, що денацифікація, на її думку, здійснювалася недостатньо рішуче і послідовно.

Якби США, Велика Британія і Франція негайно після перемоги над нацистською Німеччиною провели там вільні демократичні вибори, до влади гарантовано повернулися б нацистські функціонери. Тому встановлення демократичного порядку узалежнювалося від успіхів денацифікації, руйнації попередніх структур і порядку управління Третього Рейху, демонтажу всієї його системи. Це хороший досвід для соціальної та морально-політичної рекультивації українського Донбасу. Цей процес на Донбасі має розпочатися з фундаментального очищення регіону. Насамперед, зрозуміло, йдеться про придушення будь-якого опору сепаратистів і терористів, вилучення зброї в місцевого населення, ліквідацію банд та воєнізованих груп, маргіналізацію антиукраїнського підпілля тощо. Затим зняття практично всього вищого, середнього і частково нижчого управлінського шару. Одним із перших завдань є позбавлення влади й належне покарання тих місцевих функціонерів, хто співпрацював із сепаратистами (МВС, прокуратура, суди, адміністрації, ради, господарські структури). По-друге, необхідні маргіналізація, недопущення впливу на владу донбаського олігархату і рішуча боротьба з місцевою організованою злочинністю (донбаські бандити були в перших лавах так званих ополченців). Донбаські олігархи 20 років культивували на Сході антиукраїнські настрої, фінансували антиукраїнські структури, шантажували сепаратизмом центральну владу і

решту України. Деякі з тих «некоронованих королів» засідають нині у Верховній Раді...

На першому етапі після визволення регіону від сепаратистів і російських інтервентів тут необхідно створити «зони нормалізації» з особливим правовим режимом, передавши виконавчу владу українським військовим комендантам та їхньому апарату управління у вигляді комендатур районів, селищ, міст. Саме останнім мають підпорядковуватися цивільні чиновники-виконавці. Зрозуміло, що протягом певного періоду антиукраїнський підпільно-партизанський рух на Донбасі діятиме. З ним Україна не повинна досягати ніяких домовленостей (за винятком груп та осіб, які добровільно складуть зброю і припинять опір), потрібні тільки жорстке придушення і ліквідація. Між іншим, населення Донбасу і Криму зневажало українську владу саме через її безпринципність, підкупність та угодовство. А в цих регіонах шанують сильних і принципових. Тих, хто готовий домовлятися хоч із дияволом, справедливо не розглядають як серйозне і стабільне керівництво. У всеукраїнському масштабі необхідно розглянути питання про Партію регіонів, про її відповідальність і можливість подальшого існування. Певний час у регіоні має діяти мораторій на діяльність представницьких органів і проведення виборів. Дефіцит управлінських кадрів може бути компенсований за рахунок учасників АТО, бажано місцевих мешканців Донбасу, які зможуть пройти пришвидшену професійну підготовку на базі відповідних навчальних закладів. Дуже важливим і в певному сенсі вирішальним є наведення порядку в медіа-сфері. Усі (без винятку!) телеканали, радіостанції, газети і журнали РФ мають бути вилучені з інформаційного простору Донеччини та Луганщини на тривалий термін. Натомість забезпечена присутність українських ЗМІ (за винятком тих, що за антиукраїнською спрямованістю не відрізняються від російських). Усі сепаратистські видання, ТБ, радіо мають бути закриті, незважаючи на волення п'ятої колони про «утиски свободи слова». США, Британія у своїй об'єднаній зоні окупації Німеччини (так звана Бізонія) ніяк не реагували на зо-

йки про порушення прав нацистів.

Управління освіти і культури Донеччини та Луганщини на тривалий час підпорядкувати безпосередньо Києву, а не обласним структурам. Це необхідно для ефективного лікування громадської свідомості. Провести очищення шкіл та університетів від носіїв ідей сепаратизму і російського імперіалізму («русмір»).

Усілякі мантри про децентралізацію і федералізацію треба припинити на десятиліття. Децентралізація можлива лише після завдання нищівної поразки ідеології та практиці сепаратизму. Це має бути чіткий баланс прав і обов'язків територій, бо нині території хочуть прав без відповідальності, а центр прагне для них відповідальності без прав (насамперед у фінансовому плані).

А заява Порошенка телеканалу «Франс-24» про «особливий статус Донбасу» є фактично реалізацією плану Путіна щодо України, адже право самостійно визначати функціонування мови на своїй території означатиме

ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ МОЖЛИВА ЛИШЕ ПІСЛЯ НИЩІВНОЇ ПОРАЗКИ ІДЕОЛОГІЇ ТА ПРАКТИКИ СЕПАРАТИЗМУ

остаточну ліквідацію української в регіоні та тотальну примусову русифікацію всього місцевого населення. Право самим на власний розсуд здійснювати політику історичної пам'яті – це право і далі плекати ментальну ворожість до решти України, виховуючи населення в дусі «русского міра», а «особливі відносини регіону з ЄС і РФ» – то формування окремої регіональної зовнішньої політики, хоч би які казки розповідав президент, виправдовуючи свої дії. Отже, тут йдеться про федералізацію, причому дуже радикальну з елементами конфедерації. Що абсолютно неприйнятно для України, бо це дещо відтермінований у часі розпад держави і перетворення Донбасу на важіль, за допомогою якого Кремль розхитуватиме й дезінтегруватиме цілу Україну. Адже контроль за Донбасом лишатиметься за Росією, а його фінансування покладуть на Україну. ■

Нюрнберзький трибунал чи Комісія правди?

Чому досвід примирення ПАР є прийнятнішим за досвід покарання Німеччини

Часто думаю про те, як він приймає рішення. Як? Сидить за столом, на якому жодного папірця та електронного приладу? Стоїть біля вікна і дивиться... На що? На храм Василя Блаженного, у творця якого забрали очі, бо сліпий більше не побудує краси? Чи на стіну, на могили людоджерів, «слава» яких у ріках крові, що лилися в ім'я пустих ідей... На Мавзолей? Може, він дивиться на Мавзолей і прикидає для себе місце, щоб їх було двоє – двоє мертвих від народження, двоє вбивць. Хоча там колись уже було двоє.

Куди взагалі виходить його вікно, дивлячись у яке може хижо посміхатися і віддавати наказ убивати? Хоча навряд чи він використовує слово «убивати». Якесь інше на кшталт «кошмарьте» чи «мочите»...

Може, він і не посміхається. Каже з кам'яним обличчям: «Знищуйте все, що має цінність. Все і всіх». А, може, істерить, не стоїть, а бігає по кабінету, плюється, голос зривається на фальцет: «Аеропорт мені! Аеропорт і тисячі життів мирних терпіл! Хай захлинуться кров'ю ті клятві хохли...» Чи він уже називає нас поважними «українами»?

Коли я думаю про те, я він засилає до нас свою подругу, смерть, то хочу тільки Нюрнберзького трибуналу. Хочу, щоб відбувався тривалий, детальний процес, на який його та поплічників привозили б у наручниках на лаву підсудних, щоб у залі сиділи матері та діти тих, кого він убив. Стенограму хочу, щоб кожне слово звинувачень

Автор:
**Олена
Стяжкіна**

було зафіксовано й ніколи не забуто. Не впевнена, що буду згодна з вирок. Бо шибениця для злочинця – то вже якось не по-європейськи, тож її не буде. Мені здається, що це неправильно, що не буде. Але то таке...

Хочу, щоб поруч із ним сиділи й ті, хто тут, в Україні, зраджував своїх синів і доньок, розстрілюючи їх на Майдані, а потім фінансуючи, пропускаючи через кордон зброю, доправляючи воїнів туди, де на них уже чекають, щоб убити. Нехай лава підсудних буде довгою, 10, 100 рядів... Але кожен – кожен – має бути там, у клітці, доки не пролунає вирок.

Бо жити далі після Нашої Перемоги, але без їх покарання неможливо.

«Нюрнберзький трибунал. Якщо в Гаазі, то нехай у Гаазі», – кажу я.

Ярослав Грицак хитає головою, а потім м'яко промовляє: «Ні. Комісія правди. Як у ПАР».

ЧИ Є В НИХ ПРАВДА?

Думки про Комісію правди виявляються дуже важкими та несвятовими. Бо на відміну від трибуналу завдання Комісії не карати, а відновлювати справедливість заради примирення. Амністія також. Амністія для тих, хто розкався. А потім життя серед тих, кого катував. Життя ніби без вироку, але з усіма промовленими деталями.

І тут ідеться не про примирення чи прощення для окупантів. Про своїх ідеться. Про той невеличкий, але наявний відсоток людей, що, як і в часи Другої світової, пристали на пропозицію «піти в поліцаї» – взяти в руки зброю, катувати, грабувати, вбивати.

Чи є в них якась правда? Чи ми хочемо її знати? Чи мусимо?

Відповіді, що лежать поза межами обшарпаного лексикону, особисто в мене немає. Але в суспільній свідомості вона, здається, є.

ФРЕСКА ХОРХЕ ГОНСАЛЕСА КАМАРЕНІ «ЗВІЛЬНЕННЯ»

Є. Бо щоразу, коли «орки» беруть ДАП, ми ховаємо Моторолу. В різні способи: то так, як йому притаманно було в житті, без голови, то з брудними штанцями, то загнаного боягузством у бомбосховище. У нашій свідомості він тільки зрідка гине в бою. Як правило, куля чи осколок наздоганяють його під час панічної втечі.

Моторолу ховаємо. А от Гіві – ні. А вони ж нібито рівноцінні – дурні, пусті, пихаті уособлення «руського міра». Тільки Моторола – окупант. А Гіві – свій. Звичайно, умовно свій. У минулому житті – невдаха-паркувальник із донецького Критого ринку.

Ми вперто й завзято «ховаємо» Моторолу, бо він носій колективної російської провини. Однак у випадку з Гіві спрацювуть підсвідомі гальма, бо вина може бути тільки персональною. Такою, з якою слід розбиратися. Хоч як дивно, але, попри ненависть, лютість, жагу до помсти, суспільство говорить собі, що розбиратися готове.

І якщо особисто я ще палаю у своєму багатті болю й травми, це не означає, що мої градуси є прийнятними та правильними для всіх.

Знижуючи власну температуру, ставлю собі запитання, яке може поставити Комісія правди:

»

К Н И Г А Р Н Я

26–31 січня

чекаємо Вас на таких заходах
у Книгарнях «Є»

Київ (вул. Лисенка, 3):

26 січня, 18:30 – лекція Лариси Венедиктової
«Інституціоналізація мистецтва як дефеодалізація культури».

28 січня, 18:00 – біографія і культура: обговорення
книжки «Запрошення на Цитеру».

31 січня, 12:00 – Дитяча субота: «Англійські вихідні» зі
школою Green Country.

Київ (вул. Спаська, 5):

29 січня, 18:00 – презентація книжки Галини Рис
«Намалюй мене пташкою».

Харків (вул. Сумська, 2):

30 січня, 18:00 – авторський вечір Мирослава
Дочинця. Спільно з видавництвом «Карпатська
Вежа».

Львів (просп. Свободи, 7):

27 січня, 18:00 – презентація книжки Назара Федора-
ка «Скляний очерет».

28 січня, 18:00 – «Сектор критики»: літературознавчі
обговорення книжок Галини Пагутяк «Маґнат» і
«Сентиментальні мандрівки Галичиною».

29 січня, 18:00 – розмова «Про що мовчать українські
журналісти?».

31 січня, 18:00 – «Коло книжки»: обговорення
книжки Галини Рис «Намалюй мене пташкою» для
підлітків 14–16 років.

Вінниця (вул. Соборна, 89):

27 січня, 18:00 – презентація книжки «АТО: історії зі
Сходу на Захід» Маргарити Сурженю.

Івано-Франківськ (вул. Незалежності, 31):

29 січня, 18:00 – презентація книжки-альбому
о. Михайла Димида та Климентії Димид «Каміння
Майдану».

Інформаційний партнер

Тиждень

Із повним переліком заходів та його можливими
змінami ви можете ознайомитися в Книгарні «Є»
у вашому місті та на сайті book-ye.com.ua

чи були в людей, які взяли до рук зброю, якісь не грошові, а, приміром, ідейні чи соціальні мотиви? Не в Гіві, в інших. У тих, хто більше не міг жити в копанці. У тих, хто ніяк не зумів розпрощатися з «великим минулим». У тих, чия дитина, хоча й вчилася блискуче, не могла вступити до вищу без хабара. У тих, хто був наляканий телевізором. Чи насправді вони хотіли того, що сталося зараз?

Хто, у який день і час перформатував їхню агресію проти олігархів та підступного місцевого міліціонера, податківця, мера у війну проти України? Яке прізвище людини, що дала їм зброю? І де ця людина живе зараз? Чи не в Києві?

Запит на правду надзвичайно високий не тільки на окупованих і звільнених землях. Він є суспільним запитом усієї України. Ані закон про люстрацію та його втілення, ані підступно повільні розслідування злочинів режиму, які скоєно за часів Януковича, не відповідають на цей запит.

Людям потрібне навіть не покарання, бо хто не без гріха, потрібна правда. Каяття, імена замовників, усвідомлення власної провини й навіть перекладання її на того, хто віддавав наказ, — усе це шляхи до того, щоб міна умовчання не вибухнула знову.

ДОСВІД ПАР

Комісія правди і примирення (Truth and Reconciliation Commission) працювала в Південно-Африканській Республіці з 1996 до 1998 року. Її було створено для розслідування грубих порушень прав людини, які були вчинені в період апартеїду з 1960-го по 1994-й, зокрема викрадень, убивств, тортур. Важливо, що мандат роботи Комісії поширювався як на дії підступної расистської влади, так і на злочини, котрі скоювали іменем визвольного руху.

Комісія мала три комітети. Комітет порушення прав людини розслідував тяжкі випадки порушень прав людини, що відбулися у 1960–1994 роках. Комітет репарацій та реабілітації надавав допомогу жертвам апартеїду. А Комітет з амністії відповідав за можливість

зняття покарання для певних осіб, злочини яких не були надмірно жорстокими та кривавими. Цікаво, що амністія поширювалася лише на тих, хто був готовий розповісти всю відому йому інформацію. І покаранням ставав не тюремний строк, а той факт, що суспільство точно знало імена своїх катів. І їм, як колись Каїнові, треба було жити серед людей із тією самою символічною печаткою провини.

Головою Комісії був англійський архієпископ Десмонд Туту. Її публічні засідання відбувалися в різних містах ПАР і завжди там, де можна було зібрати якнайбільше людей: свідків, слухачів, суддів. За два роки роботи вона зібрала приблизно 21 тис. заяв жертв, із яких 2 тис. погодилися виступити публічно. 7112 заяв прийняв Комітет з амністії, задовольнив із них 849. Матеріали роботи Комісії було представлено на широкий загал. У допо-

КОМІСІЯ ПРАВДИ ТА ПРИМИРЕННЯ – ПОРЯДОК ДЕННИЙ НЕ НА ПРЕКРАСНЕ МАЙБУТНЄ, А НА ТЕПЕР

віді було проаналізовано як структурне та історичне тло насильства, що чинилося впродовж багатьох років, так і регіональні тенденції й окремі випадки. В остаточному звіті злочинців названо поіменно.

Усі дії Комісії були спрямовані на суспільне примирення. Примирення через проговорення травми. Однак не на суцільне прощення. У її висновках про це було зазначено так: «Примирення не обов'язково має на увазі прощення. Воно лише означає, що всі мешканці Південної Африки беруть на себе моральну та політичну відповідальність за те, щоб виховувати культуру прав людини».

МИ НЕ ВПОРАЄМОСЯ?

Звісно, якщо в країні й досі для чогось існує Комісія з моралі, а на арешт державних злочинців усе не вистачає ані волі, ані доказів, ані часу, будь-яку справу можна поховати навіть не розпочинаючи.

Але якщо в країні знаходяться беззаперечні моральні авторитети для того, аби обрати голову Антикорупційного бюро, й кожна людина згодна, що ті, кому доручено таку важливу справу, впораються з вибором чесно й на користь державі, то все не безнадійно.

Питання тільки в тому, чи є всі ми достатньо дорослими та зрілими, щоб говорити, не грати у звичну, але таку комфортну мовчанку. Чи готові ми примирятися не тільки з умовним Гіві, а й «Беркутом», тітушками, багато з яких тепер боронять нашу землю. Чи готові визнавати й бачити не тільки чужі, а й свої гріхи: байдужість, надмірна компромісність, лінощі, всяке...

Чи готові ми просити прощення та прощати? Чи взагалі може існувати прощення після цього всього...

Я не знаю. Однак, коли молюся, то промовляю: «І прости нам провини наші, як і ми прощаємо винуватцям нашим». Тож відаю, виходить: якщо я не зможу їх, то Він, Отець Небесний, не зможе також. Не зможе простити мені моє.

Якщо прощення існує, пише Жак Дерріда, то воно поширюється й на те, чого нібито простити не можна. А якщо не так, то прощення не існує.

Я хочу Нюрнберзький трибунал більше, ніж Комісію правди, то волю перекласти все зло на чужих. На окупантів. І щоб не моїми руками, не моїм серцем, а безжальною та бездушною машиною міжнародного права їх було заасфальтовано і зрівняно з поверхнею землі.

Однак якщо вдуматися, то яке мені діло, що з ними, вже проклятими навіки вічні, буде?

Моє діло, що буде тут. У моїй країні. Тож виходить, що пан Ярослав Грицак має рацію. І треба думати про це просто зараз. Бо Комісія правди і примирення – порядок денний не на прекрасне майбутнє, а на тепер. Бо вона джерело сили для руху вперед. У Слов'янську та Києві, у Маріуполі та Житомирі, у Сєвєродонецьку та Львові. Скрізь, де люди потребують правди та сили.

Прощення, напевне, теж буде. Бо до правди йому дійти легше, ніж до ненависті. ■

Невидимий фронт Маріуполя

Автор:
Денис
Казанський

Роль волонтерських організацій у підтримці, постачанні та лікуванні бійців ще належить досконально досліджувати експертам, які напишуть про цю війну книжки. Особливо варто відзначити їхню роботу в містах Південного Сходу, де досі зберігаються відносно високі проросійські настрої, а також діють терористичні угруповання з РФ. Адже окрім загальних для всіх волонтерів завдань цим організаціям доводиться ще й періодично стикатися з терористичною загрозою. Новини про підриви та підпали їхніх офісів в Одесі та Харкові з'являються у ЗМІ регулярно. А самі волонтери можуть у будь-який момент стати жертвами розправ із боку російських найманців і ризикують життям часто не менше, ніж військові на блокпостах.

Маріупольський координаційний центр патріотичних сил «Новий Маріуполь» розташований у прифронтовому місті. Звідси добре чути, як розриваються російські снаряди, котрі тепер щодня лягають неподалік міських околиць. Волонтери, які працюють тут, добре знають, що таке фронт. У лікарні Маріуполя регулярно привозять поранених бійців ВСУ, яких ті намагаються забезпечувати всім необхідним.

Офіс організації вже ставав мішенню для терористичних атак. Уночі 25 вересня невідомі закидали приміщення «Нового Маріуполя» пляшками із запальною сумішшю, внаслідок чого вигоріло кілька кімнат. Однак підприємцем-волонтером вдалося досить швидко відремонтувати його. Тепер вікна в напівпідвальне приміщення закладені мішками з піском. Офіс фактично є фортецею.

Як розповідають волонтери, організація поступово об'єднала та згуртувала патріотично налаштовану частину населення Маріуполя. В офіс щодня приносять соління, консерви, крупи, овочі,

фрукти, засоби особистої гігієни для солдатів, які тут приймають, сортують і передають військовим на блокпости та передову.

Однак є велика частина організації, яка завжди перебуває в тіні, але при цьому виконує надзвичайно важливу роботу. Це жінки, які шиють білі зимові маскхалати та спеціальні літні маскувальні накидки – «кікімори». Вони жартома називають себе «батальйоном кікімор». Їхня робота заощаджує армії значні кошти.

З підручних матеріалів жінки щодня вручну плетуть маскувальні костюми для україн-

ВОЛОНТЕРИ У МІСТАХ ПІВДЕННОГО СХОДУ МОЖУТЬ У БУДЬ-ЯКИЙ МОМЕНТ СТАТИ ЖЕРТВАМИ РОЗПРАВ ІЗ БОКУ РОСІЙСЬКИХ НАЙМАНЦІВ

ських снайперів. У спеціалізованих крамницях такі коштують 1,5–2 тис. грн. Саморобні «кікімори» обходяться лише в кілька сотень. Виробництво маскувального одягу не потребує спеціального обладнання. Фактично це прив'язування клаптиків матерії до рибальської сітки. Швейні машинки також вико-

ристовують різні – від останніх автоматичних моделей до радянського антикваріату.

«Плетіння «кікімор» – це позбавлення відчуття, що «все пропало». Навіщо сидіти й битися в істеричі? Почни діяти, робити що-небудь, щоб виправити ситуацію, – і не буде ні часу, ні бажання піддаватися їм», – пояснив один із координаторів маріупольського волонтерського руху.

Інформацію про потреби військових волонтери регулярно розміщують на своєму сайті. Кажуть, що мешканці читають і постійно відгукуються. Нещодавно просили розкладачки, гумові чоботи та термобілизну. Люди принесли, про що волонтери одразу також повідомили.

«Несуть нам усе, що може знадобитися. Нещодавно один мешканець прийшов із ліхтариками, акумуляторами та зарядними пристроями до них. А взагалі більше несуть гроші або харчі», – розповідають волонтери.

Встигають допомагати також біженцям із зони окупації, які проживають у Маріуполі та навколишніх селищах. Їм возять здебільшого дитячі речі, їжу та іграшки. Наразі в місті мешкає кілька десят тисяч переселенців, яким не вистачає державної підтримки.

Маріупольські волонтери не претендують на медалі та нагороди. Не факт, що хтось узагалі згадає про них через кілька років після закінчення війни. Так влаштована людська пам'ять, яка зберігає лише героїчні імена та бойові подвиги, але не рутинну роботу. Та де сьогодні пролягала б лінія фронту, якби держава не мала такого міцного й завзятого союзника, як сотні волонтерських об'єднань? Сказати важко.

Зараз, у дні чергового загострення ситуації та наступу російських окупантів, навряд чи хтось може напевно знати, коли мине весь цей кошмар. Але можна сподіватися, що потужний клас людей, які звикли в усьому покладатися тільки на себе та проявляти ініціативу в будь-якій ситуації, ще знайде себе й у мирному житті та становитиме в майбутньому основу нового правлячого класу в Україні. ■

Зниклі безвісти й військовополонені: про реальну ситуацію

Яким цифрам та спискам довіряти і як вони формуються

Автор:
Ярослав
Тинченко

Щодо кількості зниклих безвісти/полонених українських громадян існують найрізноманітніші чутки й фантастичні цифри. Так, 15 січня президент України Петро Порошенко на зустрічі з президентом ПАРЄ Анн Брассер заявив про 600 наших громадян, які залишаються бранцями сепаратистів. Громадська організація «Центр звільнення полонених» Володимира Рубана 27 грудня подала список 490 людей, які, на думку її працівників, перебувають у полоні.

Є також списки зниклих за період проведення так званої антитерористичної операції, складені й оприлюднені сайтом МВС (понад 1,4 тис. осіб) та Міжвідомчою комісією при СБУ (понад 1,6 тис.). Вони в різних варіаціях блукають українськими та російськими електронними ЗМІ. Саме на їх підставі скандально відома правозахисниця з РФ Єлена Васілева зробила гучну заяву, буцімто в Росії перебуває в полоні більш ніж 1 тис. українських громадян.

«Найсирішими» є списки МВС та СБУ. Їх формують переважно на підставі письмових та усних звернень громадян, які потім досить поверхово перевіряють. Якби, наприклад, хтось із політичних або суто хуліганських міркувань захотів «накрутити» ці списки, то зробив би це досить легко, складаючи заяви про зникнення сотень, а то й тисяч українців. Окрім того, до переліку вносять усіх громадян – і цивільних, і військових. Тому зниклих безпосередніх учасників бойових дій там порівняно небагато.

Детальне вивчення списку фонду Рубана також переконливо свідчить, що він дуже «сирий».

Приміром, іще 28 листопада під Маріуполем було обміняно п'ятьох правоохоронців із батальйону «Миротворець» та військовослужбовця з 92-ї механізованої бригади на полонених терористів. Але всі шестеро досі в реєстрі Центру звільнення полонених. До того ж після передноворічного обміну бранцями з терористами в оновленому списку Центру не зазначено статусу зниклих безвісти. Звірка зі списками незнайдених військовослужбовців та правоохоронців свідчить про те, що нині певну частину бази ЦЗП становлять цивільні особи.

Звідки походить цифра 600 полонених, яку не раз озвучував Петро Порошенко, встановити важко. Її він називав і наприкінці осені, і напередодні обміну 27–28 грудня 2014 року, коли додому повернулися 154 українці. І знову згадав на міжнародній зустрічі 15 січня... Це або помилка спічрайтерів президента України (причому надзвичайно груба), або якісь «нові дані».

Хто насправді збирає найточнішу інформацію про загиблих та зниклих безвісти бійців? У кожному силовому відомстві є офіцери-кадровики, які складають відповідні списки за категоріями: вбиті (200-ті), поранені (300-ті), зниклі безвісти/полонені (400-ті), «самовільно залишили частину» (СЗЧ). Вбиті поділяються на дві категорії: загиблі внаслідок бойових дій та інших (небойових) випадків, як-от ДТП, самогубства, смерть від хвороби тощо. Відомчі списки формують на підставі бойових донесень, пізніше опитуючи командирів частин і отримуючи від них рапорти. У цих списках ніяких «приховувань» не буває, бо таке практично нереально зробити. Однак мертві можуть

«блукати» поміж двома категоріями: 200-х та 400-х.

Загиблим вважається той, чие тіло було вивезене й поховане з відповідними урочистостями. Якщо останків немає, але є свідки останньої миті життя військовослужбовця, він усе одно опиняється в категорії зниклих безвісти. Лише через півроку від моменту події на підставі рапорту командира з доданням не менш як трьох свідчень військовослужбовців зниклий може бути визнаний загиблим.

Із вивезеними/невивезеними тілами військовослужбовців найбільші проблеми. Наприклад, був випадок, коли командир частини повідомив у бойовому донесенні про загибель двох десантників. Пізніше в телефонній розмові він підтвердив ці дані офіцерові-кадровику. Про смерть хлопців написали членам родини, і ті навіть устигли розмістити відповідну інформацію в соцмережах... Минув тиждень, другий, а тіл немає. Як виявилось, їх не встигли евакуювати. Паралельно до родичів почали доходити чутки, що хтось ідесь їхніх хлопців бачив живими, але пораненими, які стікали кров'ю. Відтак одна з мам звернулася зі скагою до керівництва Генеральної прокуратури. Звісно, вона вірить, що син живий. Нині місце перебування тіл цих хлопців достеменно відоме – це територія самопроголошеної «ЛНР». Вдалося знайти навіть командира місцевого загону «ополчення», який підтвердив, що його підлеглі поховали десантників. Та доїхати туди слідопити поки що не мають змоги. Отож воїни можуть проходити відразу за двома списками: мертвих і зниклих безвісти.

ФОТО: ПАВЛО ЧЕТЬСОВ

Скільки загинув, але невивезених тіл наших бійців, точно сказати важко. Але через скандали із членами родин деякі командири частин фактично стали приховувати загибель військовослужбовців, трактуючи їх як зниклих безвісти, хоча спочатку вони рапортували про смерть цих людей.

Іще одна проблема – загиблі, тіла яких знищено прямим влученням артилерійських снарядів або вибухом боєкомплектів. Їх розриває на дрібні шматочки, які розлітаються на великій території. Часто такі рештки в бойових умовах зібрати нереально. Аналогічна ситуація зі спопелілими останками. Отож хлопців вважають зниклими безвісти, хоча їхню смерть може підтвердити навіть не один, а кілька військовослужбовців. Звісно, вбиті горем родини звертаються спершу до офіційних структур, потім до «перемовників», слідопитів та псевдослідопитів, ворожок, пройдисвітів тощо. Відомі випадки, коли, попри достеменну інформацію про загибель хлопців, їхні близькі витрачали (й досі витрачають) величезні кошти на послуги різноманітних «доброзичливців».

Згідно зі службовими списками ЗСУ, МВС та ДПСУ нині зниклих безвісти/військовополонених бійців налічується близько 400. Так, зі складу Збройних сил України зниклими вважають менш ніж 300 осіб, із МВС та Національної гвардії – в межах 100 (понад половина з них добровольці батальйону «Донбас»).

Надія, як то кажуть, умирає останньою, однак світова історія

воєн переконливо засвідчує, що не менш ніж 70% незнайдених – це загиблі, останки яких не виявлено. Отож, навіть виходячи з наукових алгоритмів, не можна звинувачувати супротивника (хоч це й сепаратисти з «ДНР» чи «ЛНР»), боцімто він утримує в полоні сотні людей.

Звісно, невеличка частина зниклих безвісти справді залишилася на «тій» території, але здебільшого із власної волі. Люди потрапили в полон і зробили вибір: хтось перейшов до складу «народного ополчення Донбасу», хтось не захотів повертатися на батьківщину через страх, аби знову не забрали в армію, хтось утік до Криму чи Росії, де вже навіть влаштувався на роботу, тощо.

Але де ж решта зниклих безвісти, точніше їхні останки?

Найбільше тіл та їх фрагментів давно на нашій території: у Дніпропетровську й Запоріжжі – в очікуванні на результати тестів ДНК. Новітні технології дають змогу здійснити експертизу ДНК на мізерному біологічному матеріалі. Отож навіть у попелі можна знайти матеріали для тестування. Утім, повернімося до цифр та фактів.

Від початку так званої антитерористичної операції останки військовослужбовців та правоохоронців відправляли до Харківського бюро судово-медичної експертизи. Із розширенням зони бойових дій їх почали везти до судово-медичних бюро в Дніпропетровську та Запоріжжі. Поодинокі небіжчиків транспорту-

вали до Києва з'язку штабу Сектору Б, знайдений пошуковою групою неподалік хутора Горбатенко. У ньому від артилерійського обстрілу загинуло троє військовослужбовців. Двоє з них уже поховані

вали до Києва та кількох обласних центрів.

Чимало непридатних до візуального впізнання тіл було вивезено з районів Донецької області, підконтрольних сепаратистам, в останні дні літа й восени 2014 року.

30–31 серпня цю роботу під наглядом російських військових здійснювали українські медики. Дніпропетровські лікарі й волонтери вивезли останки близько 200 загинув. Від 3 вересня на території самопроголошеної «ДНР» працювала сформована на прохання керівництва Генерального штабу ЗСУ волонтерська група Національного військово-історичного музею України – Союзу «На-

ІСТОРІЯ ВОЄН ПЕРЕКОНЛИВО ЗАСВІДЧУЄ, ЩО НЕ МЕНШ НІЖ 70% НЕЗНАЙДЕНИХ – ЦЕ ЗАГИБЛІ, ОСТАНКИ ЯКИХ НЕ ВІЯВЛЕНО

родна пам'ять». Вона збрала й передала понад 170 мішків із тілами та їх частинами. Більшість загинув, яких евакуювали слідопити із Союзу «Народна пам'ять», були відправлені в Запорізьке бюро судово-медичної експертизи. Багатьох тіл, що були виявлені шукачами, до моменту закінчення тестів ДНК не передають на поховання, і вони зберігаються саме там.

Перші та другі групи могли по кілька разів працювати в тих самих місцях. Є випадки, коли людину розривало на частини. Одна

ФОТО: ПАВЛО НЕГІЄВ

– залишалась десь біля бронетранспортера, інша – всередині охопленої вогнем машини. Медики відвозили першу частину до Дніпропетровська, слідопити збирали те, що залишилось (попіл) трохи згодом. Ці останки опинились у Запоріжжі. Але насамкінець після проведення тестів ДНК їх збирали в одну труну. Таким чином, фрагменти тіла із двох чи й трьох мішків можуть належати одному загиблому. Звісно, родичам від цих подробиць не легше, але для встановлення правди про чисельність полеглих така інформація надзвичайно важлива.

Оскільки морги в Україні дуже маленькі й не розраховані на зберігання великої кількості небіжчиків, невпізнані тіла після 10 днів перебування в них мають бути поховані. Саме тому після Іловайської трагедії в нас з'явилися тимчасові братські могили невідомих солдатів. Восени похоронили:

- 136 бійців на Краснопільському цвинтарі у Дніпропетровську;
- 54 бійців на центральному кладовищі Кушугума поблизу Запоріжжя;
- 37 бійців у Старобільську Луганської області.

Крім того, близько 100 мішків із тілами та їх рештками зберігаються в уже загаданому рефрижераторі в Запорізькій області та на вільних місцях у моргах. Таким чином, на осінь ми мали понад 300 неідентифікованих тіл та окремих фрагментів.

Проведення експертизи ДНК, особливо у таких масштабах, не тільки надзвичайно дорого, а й тривала процедура. У ній задіяні представники всіх силових відомств та працівники Міністерства охорони здоров'я. Крім того,

для впевненого висновку потрібно провести не одну, а дві, три, а то й чотири проби. Лише у грудні, через чотири місяці після Іловайської трагедії, на підставі тестів ДНК констатували перші збіги. У січні їх щодня стає більше й більше...

Прізвища загиблих, чиї тіла ідентифіковані за тестами ДНК, зазвичай теж є в різноманітних списках полонених/зниклих безвісти. Коли родичам повідомляють про смерть їхніх близьких, пропонуючи організувати прощання й похорон, вони заглядають до різноманітних «списків зниклих безвісти/полонених» і... відмовляються вірити в смерть.

Чи не найбільшої психологічної шкоди деяким рідним загиблих завдало опублікування 25 листопада російською правозахисницею Єленою Васільєвою списків із фотографіями 40 українських військовослужбовців, які начебто були вивезені й нині на території Росії. Хочеться сподіватися на краще, але як мінімум третина з названих авторкою людей насправді загинули.

Скажімо, пошукова група Національного військово-історичного музею – Союзу «Народна пам'ять» екстумувала бійця, обличчя й тіло якого досить добре збереглися. При ньому були всі документи й навіть деякі особисті речі. У слідопитів не існувало жодних сумнівів щодо ідентифікації. Після оформлення офіційних процедур рідним загиблого запропонували передати тіло для поховання. Але один із них зажадав експертизи ДНК. Доки вона тривала (а це від 10 днів), з'явилася публікація Васільєвої, згідно з якою хлопець у Росії. Експертиза ДНК закінчилась, і більшість членів сім'ї, попри цей до-

Перехрестя доріг між селами Новокатеринівка й Перемога. Тут супротивник знищив колону техніки однієї з механізованих бригад

пис, погодилася зі смертю людини. Але не всі... Інші покликали якусь самооборону, котра завадила поховати бійця.

Окрім цього загиблого волонтерській групі Музею – Союзу «Народна пам'ять» вдалося вивести з території, підконтрольної сепаратистам, іще щонайменше шість тіл військовослужбовців, які, вельми ймовірно, теж названі у згаданій публікації Васільєвої як бупітмо живі. Не виключено, що по завершенні аналізів ДНК ця цифра значно збільшиться. Отже, через публікацію правозахисниці сталася драма, і схоже, що вона не остання.

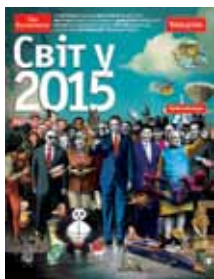
Якщо підсумувати сказане вище, то нині маємо приблизно однакову кількість невпізнаних останків та зниклих безвісти військовослужбовців і правоохоронців. Однак по завершенні всіх експертиз ДНК збіги між цифрами навряд чи перевищать 70%. Бо серед вивезених тіл є, певно, й мирні жителі, й представники ворожої сторони. Водночас цілком очевидно, що кілька десятків, а то й до сотні тіл українських бійців досі з різних причин так і не вдалося виявити чи вивести.

Отже, до закінчення експертиз ДНК не варто поширювати версії про перебування сотень українських військовополонених на територіях самопроголоше-

КІЛЬКА ДЕСЯТКІВ, А ТО Й ДО СОТНІ ТІЛ УКРАЇНСЬКИХ БІЙЦІВ ДОСІ З РІЗНИХ ПРИЧИН ТАК І НЕ ВДАЛОСЯ ВІЯВИТИ ЧИ ВИВЕЗТИ

них «ЛНР» та «ДНР». Цим ми зробимо гірше членам родин, яким і без того важко через утрату близьких людей.

Хоч нині й зима, пошукові роботи тривають. Незалежно від погоди та подій на фронті волонтери зроблять усе можливе, щоб кожен загиблий боєць був похований. Лише на перебіг експертизи ДНК та бюрократичну систему МВС вони вплинути не можуть. Бо від констатації збігу за тестами до повідомлення про виявлення загиблого його родичам може минути кілька місяців. Вина тут виключно на слідчих. Утім, сподіватимемося, що й це бюрократичне зло найближчим часом буде подолано. ■

«Світ у 2015» – українська версія щорічного спецпроекту журналу The Economist: аналіз, прогнози на майбутній рік від впливових експертів, політиків і ділових людей. Унікальність української версії видання – це не лише мова, а й акценти на національних проблемах і тенденціях, залучення провідних вітчизняних експертів.

Щонайменше 20% контенту видання буде присвячено Україні. «Український тиждень» уже четвертий рік поспіль спільно із The Economist видає проект «Світ у...», третій рік поспіль наше видання дістає ексклюзивне право в Україні на друк цього спецпроекту. Змістову частину спецпроекту «Світ у 2015» буде традиційно представлено статтями та колонками найвідоміших політиків, посадовців, бізнесменів, аналітиків, громадських діячів та журналістів.

Це забезпечує авторитетність і точність заявлених прогнозів та трендів, сценаріїв розвитку ключових подій ділового світу в 2015 році.

Передплатний індекс «Світ у 2015» **68098**

Оберіть зручний для вас спосіб передплати:

РЕДАКЦІЙНА:

у будь-якому банку за наведеними реквізитами.

Повідомте адресу доставки за телефоном 067-407-10-96 (з 9:00 до 18:00, оператор скине Ваш виклик і перетелефонує);

У ВІДДІЛЕННЯХ УКРПОШТИ:

«Український тиждень» за індексом 99319;

«Світ у 2015» за індексом 68098;

ЗА СИСТЕМОЮ PORTMONE:

www.portmone.com.ua

ВАРТІСТЬ РЕДАКЦІЙНОЇ ПЕРЕДПЛАТИ:

«Український тиждень»

- за 1 міс. – 45 грн
- за 3 міс. – 135 грн
- за 6 міс. – 270 грн
- за 12 міс. – 540 грн

«Світ у 2015» – 45 грн

Телефон редакції: 044-351-13-00

повідомлення	отримувач платежу		
	ТОВ «Український тиждень»		
касир	26009000022321		35392656
	поточний рахунок отримувача код отримувача		
	назва установи банку		
	300023		
	ПАТ «Укрсоцбанк» МФО банку		
	Прізвище, ім'я та по батькові платника		
	Адреса платника, телефон		
	вид платежу: за передплату на журнал **		
	період:		
платник (підпис)		сума, грн	

** У графі «вид платежу» вкажіть, будь ласка, назву журналу

Тааві Рийвас:

«Завдяки реформам ми стали членами ЄС і досягли економічного зростання»

Тиждень поспілкувався із прем'єр-міністром Естонії про реформи, думку тамтешніх інвесторів щодо умов ведення бізнесу в Україні, економічні переваги електронного урядування та реакції міжнародної спільноти на російську загрозу.

У. Т.: Минув рік після подій на Майдані. Спочатку Україна з новою владою подавала надії. Нині чимало європейських високопосадовців звертають увагу на брак глибоких та ефективних реформ. Яка ваша думка із цього приводу після зустрічі з прем'єр-міністром та міністром економічного розвитку України?

— Естонія сама не так давно проводила реформи. Ми вступили до ЄС трохи більше ніж 10 років тому й добре пам'ятаємо, яких змін мусили досягти, щоб відповідати критеріям вступу. Тож скажу, що реформи — це не просто. Для них зазвичай потрібні час і підтримка. Однак більшість змін, які від нас вимагалися, передбачали користь насамперед для нас-таки, а не для Брюсселя. Перетворення багато в чому покращили наше суспільство.

Не лише уряд і парламент мають їх підтримувати. Народ теж повинен вірити у спільну мету. Зрештою, по завершенні реформ користь від них стане очевидною.

У. Т.: Коли реформи були болісними, вам доводилося пояснювати людям їх суть і мету? Яким чином ви це робили?

— Ми ніколи не звинувачували Брюсселя, чим багатьох дивували. Натомість завжди намагалися пояснити, що наша головна мета — прямувати на Захід і жити як європейці. Люди розуміють, що це сприятливий шлях і що стати європейським, а зокрема й багатшим, суспільству допоможуть реформи. Принаймні естонці підтримували перспективу стати заможнішими у складі ЄС.

У. Т.: Естонія, як відомо, лідер у царині електронного урядування — програми, що сприяє прозорості влади й охоплює велику кількість населення. Естонці діляться досвідом з українцями. Які конкретні переваги може забезпечити ця програма нашій державі? Чи видно у нас

Спілкувалась Анна Корбут

політичну волю для реалізації цього підходу?

— Гадаю, так. Я спілкувався із прем'єр-міністром Арсенієм Яценюком та спікером Володимиром Гройсманом. Управлінська діяльність останнього в попередні роки підтверджує його прагнення запровадити електронні системи в Україні. Вони насамперед забезпечують ефективніше урядування. Їх використання сприяє прозорості процедур реєстрації та різноманітних державних інформаційних моделей. Це величезна перемога, адже ми можемо швидше здійснювати ті самі процедури й заощаджувати чимало коштів. Згідно з нашими підрахунками, використання самої лише системи цифрового підпису та ідентифікації заощаджує нам 2% ВВП річно. Це вартість одного робочого тижня на рік.

Ми займаємося цим не через велике захоплення комп'ютерами. Найголовніше — результат, який ми бачимо: краще урядування.

У. Т.: Ви розмовляли з естонськими інвесторами в Україні? Раніше вони стикалися з деякими серйозними проблемами. Яка їхня думка про зміни

«Згідно з нашими підрахунками, використання самої лише системи цифрового підпису та ідентифікації заощаджує нам

2%

ВВП річно. Це вартість одного робочого тижня на рік»

у веденні бізнесу в нашій країні за останній рік (якщо такі були)?

— Естонські інвестори вбачають в Україні великий потенціал. Деякі шановані бізнесмени вкладають і шукають нові можливості, бо справді вірять у її успішне майбутнє. Вони впевнені: тут чимало позитивних тенденцій. Щоправда, над деякими питаннями, пов'язаними із прозорістю судової системи та збором податків, варто попрацювати. Естонські бізнесмени звикли до прозорої системи.

Звісно, інвестори стикаються з деякими проблемами в Україні. Хоча вони не вважають, що загалом її бізнес-клімат погіршується. На їхню думку, новий уряд і президентська Адміністрація виправлять ситуацію.

У. Т.: Нинішня влада справді прислухається до інвесторів?

— Гадаю, так. У нас були зустрічі з Арсенієм Яценюком та Айварасом Абромавичусом, який, до речі, навчався в Естонії, — і обидва слухали інвесторів дуже уважно. Окрім того, наскільки мені відомо, вони проводили зустрічі із представниками великих інвестиційних компаній. На мою думку, вони ставляться до цього досить серйозно. Так і має бути. Як показує досвід Естонії, іноземні інвестори — це ключ до економічного успіху. Вони забезпечують країну капіталом та робочими місцями. Якщо бізнес-клімат України багатиметься сприятливим, їх з'являтиметься дедалі більше. Розвиток бізнес-клімату — це безкінечний процес. Ми в Естонії подолали довгий шлях, але це не означає, що інвестори цілком задоволені інвесткліматом. Вони прагнуть подальшого покращення, і це реально.

У. Т.: В цьому плані не останню роль в Україні від грають судова система й регулювання. Та тут вони аж ніяк не досконалі, що перешкоджає новим інвестиціям і призводять до відпливу капіталу. Чи обговорює їх уряд з іноземними підприємцями?

— Деякі компанії мали негативний досвід і не приховують цього. Однак, розглядаючи дуже амбіційний урядовий план реформ, я бачу, що країна рухається в правильному напрямку. Перетворень не здійснить за один вечір. Не варто забувати про ни-

БІОГРАФІЧНА НОТА

Тааві Рийвас (народився 1979 року) — прем'єр-міністр Естонії від березня 2014 року. Раніше обіймав посади міністра соціальних справ, старійшини таллінського району Гааберсті (2004–2005) та радника міністра народонаселення Пауля-Ееріка Руммо (2003–2004). Від 1998 року член естонської Партії реформ, яку очолив у квітні 2014-го

нішнє складне становище України. Проведення реформ в умовах, коли частина території анексована, а інша охоплена військовим конфліктом, — непросте завдання. Водночас я відчуваю, що українська влада усвідомлює потребу змін. Виходячи з власного досвіду, можемо запевнити у сприятливості реформ, однак не збираємося вказувати Україні, що робити. Лише ділимося досвідом. Завдяки реформам ми стали членами ЄС і досягли економічного зростання.

У. Т.: В одному з інтерв'ю ви зауважили, що нинішня поведінка Росії схожа не на «тимчасове погіршення погоди, а на зміну клімату». Світове співтовариство реагує на кроки Москви як на постійну і стратегічну проблему чи радше як на короткостроковий виклик?

— На мою думку, міжнародна спільнота, зокрема ЄС і США, правильно вчинила, запровадивши санкції проти РФ. Йдеться про меседж: «Якщо ви не залишите Україну в спокої і не припините дошкуляти сусідам, заплатите дорогу ціну».

Спочатку всі скептично ставилися до санкцій. Тепер ми чітко бачимо, що вони працюють, особливо на тлі цін на нафту. Відповідно Євросоюзові та Сполученим Штатам не варто відмовлятися від них, поки не буде виконано Мінського протоколу. ЄС

Крим — частина України. Ніхто не визнає анексії. Проведений на півострові «референдум» не можна назвати вільним і таким, що відповідав європейським стандартам. Тож не може бути й мови про визнання захоплення Криму в міжнародному контексті.

У. Т.: Від початку російської агресії проти України держави Балтії вважалися наступною мішенню. Багато хто стверджував, що, попри їхнє членство у НАТО, друзі по Альянсу не кинуться захищати їх у разі російської інтервенції у вигляді військового вторгнення чи гібридних методів війни, що їх Москва застосувала в Україні. Тепер ви почуваетесь безпечніше? Адрже вплив санкцій знеохотив Росію до агресивних дій проти інших сусідів...

— Ми не відчуваємо військової загрози. Конфлікт із Альянсом був би божевільям. Будь-яке естонське село — це НАТО не меншою мірою, ніж Вашингтон чи Нью-Йорк. Однак країна й сама мусить бути готова захищатися.

Насправді НАТО дуже чітко відреагувало на російську загрозу, розмістивши ротаційні війська у країнах Балтії, Польщі, Болгарії та Румунії. Чимало зроблено для зміцнення кордонів. Щодо виконання в разі необхідності ст. 5 немає жодних сумнівів. Тому членство в Альянсі для нас дуже важливе. Естонія прийняла правильні рішення, вступивши до нього.

У. Т.: Тобто входження до НАТО — правильний крок і для нашої держави?

— Це вирішувати Україні та українцям. Ніхто, зокрема й ваші сусіди, хоч би які великі вони були, не визначить за вас, чи йти вам до НАТО або ЄС. Лише народ України й демократично обраним політиці можуть сказати в цьому останнє слово.

Для Естонії членство у НАТО стало надійною гарантією безпеки. Однак ми багато працювали над посиленням власної оборони. Модернізували армію, впродовж багатьох років інвестуємо щонайменше 2% ВВП в цю галузь. Робитимемо це надалі й охоче прийматимемо партнерів, які бажають провести в нас навчання. Таким чином, йдеться про дві важливі складові: власна оборона країни і ст. 5. ■

«НІХТО, ЗОКРЕМА Й ВАШІ СУСІДИ, ХОЧ БИ ЯКІ ВЕЛИКІ ВОНИ БУЛИ, НЕ ВИЗНАЧИТЬ ЗА ВАС, ЧИ ЙТИ ВАМ ДО НАТО АБО ЄС»

однозначно заявив, що цілковита реалізація останнього стане приводом для скасування санкцій. Таким чином, усе в руках російських лідерів.

У. Т.: Як гадаєте, питання анексії Криму досі на порядку денному в міжнародному масштабі? Чи якщо Росія облишить Східну Україну, то все залишиться як є?

— Це питання має залишатися актуальним. На будь-яких зустрічах європейського рівня неодмінно згадують Східну Україну і Крим. За міжнародним правом

Політичні провокації

Автор:
Ярослав Пешек, Чехія

Президент Чеської Республіки Мілош Земан не перестає провокувати громадськість своїми виступами. Його дії, звичайно ж, мають власну логіку. Майже два роки тому якраз провокаційне запитання допомогло йому перемогти в другому турі прямих виборів глави держави (перших прямих виборів у історії Чехії та Чехословаччини) й стати президентом. У прямому телевізійному ефірі він запитав у свого тодішнього головного конкурента Карела Шварценберга, як особисто той оцінює депортацію судетських німців із Чехословаччини після Другої світової війни.

Земан, звичайно ж, чудово знав, що його співрозмовник був одним із 3,5 млн виселених і не мав через те аж 40 років змоги жити на рідній землі. Карел Шварценберг у своїй відповіді засудив депортацію німецького населення Судетів і наголосив, що це було грубе порушення прав людини. Тим самим він утратив підтримку багатьох чеських виборців, і саме на це розраховував Мілош Земан, ставлячи провокаційне запитання.

Комуністична пропаганда, керована з Москви, більш ніж 40 років нещадно обробляла чеське суспільство, тож обговорювати проблему депортації німців воно виявилось не готове, бо не мало про неї об'єктивних і правдивих даних. Саме тому цим питанням вдалося розхитати думку чехів, і багато виборців не віддали своїх голосів Карелові Шварценбергу. Чеське суспільство досі веде боротьбу проти радянсько-російського синдрому, цієї неприємної спадщини тоталітарного режиму, і Мілош Земан на цьому грає, провокаційно висловлюючись про Україну. Саме тому на проблему використання провокації в політиці потрібно дивитися під двома взаємозалежними кутами зору.

Кут зору внутрішньої політики. Президент Земан «заробляє бали» від тієї частини суспільства, яка досі не попрощалася з комунізмом, його ідеологією і не розуміє, що СРСР був лише «гарно» запакованим продуктом традиційного російського імперіалізму, шовінізму й деспотизму. Вступати в полеміку з політичними провокаціями неефективно. Потрібно набагато більше й глибше дискутувати про нашу історію, зокрема про німецьку нацистську окупацію 1938–1945 років та про період від травня 1945-го

до листопада 1989-го. Люди мають знати не лише про позитивне: ми не можемо приховувати від них події, за котрі нам як чеському народові повинно бути соромно. Про такі ексцеси в історії має знати й Мілош Земан, який дозволяє собі оцінювати історичні події та видатних особистостей інших народів. Поки що ніхто не скасовував старого прислів'я: «Замети спершу перед своїм порогом».

Кут зору чеської міжнародної політики. Той факт, що в Чехії відповідальність за міжнародну політику покладено на уряд, не повинен на практиці призводити до ситуацій, коли президент на міжнародній арені поводить як «некерована стріла». Йому не завадить мати трохи більше делікатності й порядності – так він заручиться й більшою довірою чеських платників податків.

У протилежному випадку постає запитання: кому ж насправді служить чеський лідер Земан, якщо

він товаришує з російськими олігархами чи спрощує ситуацію в Україні й викривляє її історію?

Важлива роль у веденні репрезентативної та державотворчої політики Адміністрацією президента в Празькому граді належить апарату

його найближчих соратників. Зараз чеські ЗМІ щодня інформують, що канцлер (глава) АП досі не пройшов обов'язкової перевірки в Державній службі безпеки, а до того ж виявляє велику активність у підозрілій торгівлі нерухомістю. Речник очільника держави уміє «пояснити» й непояснюване, однак повірити його словам складно. Директор відомства президента Чеської Республіки з міжнародних питань – учитель музики за професією, і, здається, свої знання в питаннях геополітики він черпав тільки з радянських та російських підручників. Тому зараз персональні та професійні якості людей з оточення президента в Празькому граді – дуже актуальна проблема, без вирішення якої не можна очікувати покращення роботи самого Мілоша Земана.

У Чеської Республіки, як і в інших держав, є свої проблеми, яких не вирішити відвертанням від них уваги і опусканням до провокацій у політиці. Громадяни і Чехії, і України мають достатньо досвіду, щоб без труднощів такі трюки розпізнати. ■

**КОМУНІСТИЧНА
ПРОПАГАНДА, КЕРОВАНА
З МОСКВИ, БІЛЬШ НІЖ
40 РОКІВ НЕЩАДНО
ОБРОБЛЯЛА ЧЕСЬКЕ
СУСПІЛЬСТВО**

Спеціальні авіарейси до Івано-Франківська

з Києва	від 599 грн*
з Одеси	від 649 грн*
з Дніпропетровська...	від 749 грн*
з Харкова	від 849 грн*
з Москви	від 949 грн*

На останньому подиху

На відновлення економіки Росії знадобиться чимало часу. Їй необхідні структурні реформи, яких навряд чи варто очікувати

Судячи з відсутності економічних новин у російських ЗМІ, криза настала. Офіційна картинка – це війна в Україні (за підтримки Америки), розвал української економіки (який США ігнорують) і російські досягнення в спорті, балеті та інших царинах (яким вони заздять). Тим часом звичайні росіяни квапляться обміняти рублі на долари і купити все, що ще не подорожчало.

За перші два тижні нового року рубль обвалився на 17,5% проти долара. Інфляція перевищила 10%. Ціна нафти – головної статті російського експорту – сповзла нижче ніж \$50 за барель. Тепер падіння ВВП цього року очікується на рівні 3–5%. Кредитний рейтинг Росії невпинно рухається до «сміттевого».

Незворушний спокій влади свідчить про відсутність у неї стратегії. Телебачення показує, як Володимир Путін вислуховує бадьорі реляції губернаторів. Але нинішній спад цін на нафту обійдеться федеральному бюджету, планованому з розрахунку \$100 за барель, у \$45 млрд, або 20% передбачених надходжень, вважає міністр фінансів Антон Сілуанов. Він уже й так планував урізати бюджет на 10%, але, можливо, доведеться ще більше. Навіть якщо пенсії та заробітні плати підвищаться при цьому на 5%, двозначні показники інфляції означають зменшення реальних доходів уперше після приходу Путіна до влади у 2000-му.

Кремль сподівається витримати й цю кризу, як пережив 2008–2009 роки, коли ВВП впав на 7,5%. Тоді уряд зміг простимулювати попит, збільшивши бюджетні видатки й посприявши підприємствам-боржникам. Зараз такого варіанта немає. Золотовалютні резерви Росії менші, ніж чотири роки тому, і в найкра-

Падіння ВВП цього року очікується на рівні

3–5%.
Кредитний рейтинг Росії невпинно рухається до «сміттевого»

Виняткове зростання Росії в період 1998–2008 років було, по суті, не її власним: йому посприяли легкі гроші, що з'явилися завдяки підняттю цін на нафту й дешевим кредитам

шому разі їх вистачить на півтора року. Ще гірше те, що правлячий кабінет утратив довіру громадян. Збільшення відсоткових ставок до 17% у грудні мало на меті захистити рубль, але це не спрацювало. Росіяни зневірилися у національній валюті й починають забирати депозити, як каже старший економіст Альфа-Банку Наталья Орлова. Рубль упав би ще нижче, якби Кремль не наказав експортерам продавати валютну виручку, а великим компаніям – не скуповувати валюту. Проте ліквідність, яку центробанк виділяє російським фінустановам, просочується на валютний ринок, що створює ще більше тиску на рубль. Будь-яка ін'єкція ліквідності, таким чином, замість стимулювати внутрішній попит може просто збільшити відплив капіталу. Єдиний спосіб підтримати рубль – це обмежити надання ліквідних активів банкам, але це, своєю чергою, створить тиск на них.

Зіткнувшись із відпливом капіталу й падінням цін на нафту, а також браком доступу до закордонних ринків та власними демографічними проблемами, Росія навряд чи швидко вийде з кризи. Її сподівання на те, що девальвація рубля пришвидшить імпортозаміщення (як після дефолту 1998 року) й таким чином викличе економічне зростання, нереалі-

тичні. Тоді РФ проводила заміну основних товарів, які можна було виробляти на старому обладнанні. Сьогоднішній імпорт не можна швидко замінити місцевими аналогами. Для цього потрібні інвестиції, а охочих ризикувати мало.

Колишній міністр фінансів Алексей Кудрін та економіст Євсей Гурвіч вважають, що російській економіці не допоможуть ані монетарні, ані фінансові заходи. В основі хвороби Росії – ослаблення чинників ринкової економіки та придушення конкуренції. Посилення впливу держави означає, що в російській економіці панують державні чи квазідержавні підприємства, чії доходи залежать не від господарської ефективності, а від політичних контактів. Спотворене стимулювання, а також корупція і брак прав власності витіснили найуспішніші компанії з ринку, зміцнивши становище державних фірм-паразитів з неефективним управлінням. Падіння цін на нафту виявило ці недоліки, а не спричинило їх. Як пояснюють Кудрін і Гурвіч, виняткове зростання Росії в період 1998–2008 років було, по суті, не її власним: йому посприяли легкі гроші, що з'явилися завдяки підняттю цін на нафту й дешевим кредитам. Це стимулювало споживання, яке задовольнялося за рахунок імпорту й збільшення внутрішнього виробництва. Уряд був зайнятий перерозподілом доходів, а не реструктуризацією чи модернізацією економіки. Приватні компанії та Кремль обрали швидкий прибуток, а не довготермінові інвестиції. Навіть у 2009 році метою уряду була мінімізація політичних наслідків фінансової кризи, а не підвищення конкурентоспроможності економіки.

Зараз єдиний шлях для Росії – це реструктуризація економіки з метою відновлення ролі ринків. 25 років тому цей перехід став можливим завдяки розпаду Радянського Союзу і змінам у Кремлі. У завуальованому зверненні до Путіна Кудрін заявляє, що зараз це можна зробити й під час його президентства, але з іншим урядом. Переконати президента не вдалося. А поки він розмірковує над варіантами, економіка не перестає котитися вниз, хоч би про що там мовчав телевізор. ■

© 2015 The Economist Newspaper Limited. All rights reserved

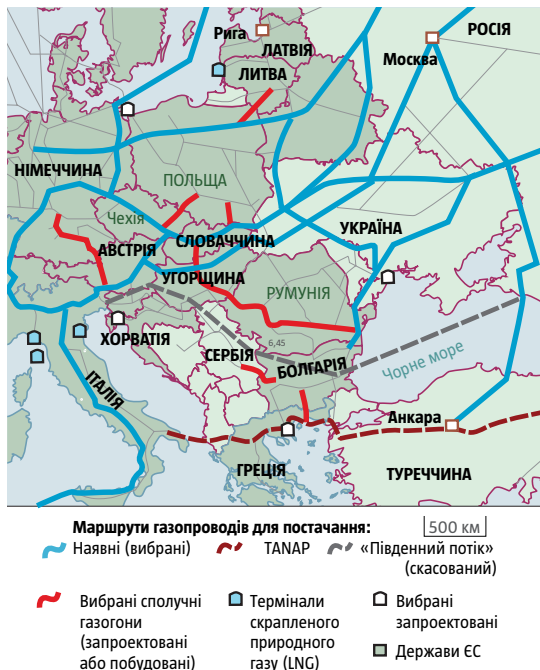
Під'єднати Європу

Енергія, на думку Європейської комісії, повинна вільно надходити до ЄС та перемішуватися між його країнами. У цьому єврокомісар із питань енергетики Марош Шефчович має двох супротивників. Один – це Росія, яка намагається тримати удавку на горлі газопостачання до Східної Європи. Другий – уряди членів ЄС та їхні державні підприємства. Їм до душі впливовість національних енергетичних ринків і не до вподоби те, як транскордонна торгівля газом і електроенергією її підриває.

У питанні Росії ЄС досяг успіхів. Поки що йому вдалося уникнути будь-яких обмежень постачання газу цієї зими. Попри нові напади обурення Москви минулого тижня, Шефчович пильно стежить за дотриманням домовленості про рахунки й борги, досягнутої між Україною та РФ з допомогою Євросоюзу. У її межах його рідна Словаччина почала реверсне постачання блакитного палива на схід – до України. ЄС вимагає від Києва реформувати енергетичний сектор, зокрема встановити лічильники газу на кордоні з Росією, а не покладатися на дані з насосних станцій у середині країни. Багато хто вважає брак лічильників головним джерелом корупції.

ЄС, окрім того, обрав рішучу позицію щодо Кремля в питанні «Південного потоку» – політично важливого проекту газогону дном Чорного моря й через Балкани. Комісія постановила, що початковий план був незаконним: однієї і тій самій компанії не дозволено і оперувати газопроводом, і бути власницею газу, який ним транспортують. Росія домагалася, щоб країни, де вона має певний вплив (як-от Австрія, Болгарія та Хорватія), виступили проти рішення комісії, – але безрезультатно. Тож у грудні Володимир Путін різко зупинив проект.

Тривають роботи над меншим Трансанатолійським газо-

гоном (ТАНАР), що його будують за підтримки ЄС, але це не допоможе країнам, які залишилися ні з чим після краху «Південного потоку», особливо Угорщині та Болгарії. Шефчович намагається допомогти обом. Він вимагає, щоб Загреб побудував термінал для скрапленого природного газу і дозволив потік палива до Угорщини. Нове LNG-сховище в

ЄС ВИМАГАЄ ВІД КИЄВА РЕФОРМУВАТИ ЕНЕРГЕТИЧНИЙ СЕКТОР, ЗОКРЕМА ВСТАНОВИТИ ЛІЧИЛЬНИКИ ГАЗУ НА КОРДОНІ З РОСІЄЮ

Литві уже принесло їй вигіднішу ціну на газ, ніж російська. Але найкращою допомогою для вразливих країн було б прокласти газогони та електrolінії між ними й забезпечити їх роботу в обох напрямках.

Підтримка таких сполучних ліній стане великим пріоритетом у майбутньому енергетичному союзі – проєкті ЄС, який Шефчович представить у

загальних рисах на зустрічі в Ризі 6 лютого. Поки що просування вперед відбувається уривками, не в останню чергу через вплив Росії: прикладом цього є незрозумілий брак єднаних ланок між Болгарією і Грецією та Сербією. Але електричні сполучні лінії теж мають набутися більшого поширення. У 2002 році ЄС дав своїм членам завдання: такі лінії повинні становити щонайменше 10% національного рівня. Проте деякі країни відстають від цього плану, який слід виконати до 2020-го. А інші, як-от Франція, явно проти транскордонних енергопотоків. Дешева вітрова електроенергія з Іспанії зруйнувала б бізнес-модель французької атомної індустрії.

Енергетичний союз має на меті зробити Європу зеленішою, безпечнішою, дешевішою, економнішою і сучаснішою. Та проблем задосить. У ЄС не бракує коштів для фінансування нових програм, однак вони займають надто багато часу: середній термін виконання інфраструктурних проєктів для ЄС, за словами Шефчовича, становить 10 років. А бізнес-моделі досі незрозумілі. Сполучні лінії важко фінансувати, бо, коли вони ефективно зривають ціни, їх не використовують на всю потужність або й взагалі не використовують.

Втім найважча проблема в енергетичній політиці дістається не Шефчовичу, а його колезі. Єврокомісар із питань конкуренції Маргрете Вестагер повинна незабаром вирішити, чи продовжувати судове переслідування Газпрому за зловживання правилами єдиного ринку через окреме ціноутворення для кожної країни тощо. Через напружені відносини з Росією, пов'язані з подіями в Україні, торік ці дії відклали. Та, оскільки Путін дав задню з «Південним потоком», для комісії цей момент може видатися цілком зручним, щоб показати, хто тут головний. ■

Невидиме пальне

Найбільша інновація в енергетиці – обходитися без неї

Найдешевший і найекологічніший спосіб використання енергії – її заощадження. Прогрес у цьому напрямі вражає, хоча і є куди зростати. Удосконалення енергоспоживання в 11 країнах – членах Міжнародної енергетичної агенції (Велика Британія, США, Австралія, Данія, Фінляндія, Франція, Німеччина, Італія, Японія, Нідерланди та Швеція – це ті, що ведуть належний облік) від 1970-х років і до 2011-го зекономило еквівалент 1,4 млрд т нафти вартістю \$743 млрд. Це перевищує їхнє сукупне споживання енергії, отриманої з газу, вугілля чи будь-якого іншого окремо взятого енергоносія у 2011 році. Сьогодні багато інвестують у те, щоб надалі поліпшувати ситуацію: вкладення в підвищення енергоефективності за 2012-й оцінюють у \$310–360 млрд, а це більше, ніж інвестиції в розширення пропозиції енергії з відновлюваних джерел чи мінеральних носіїв.

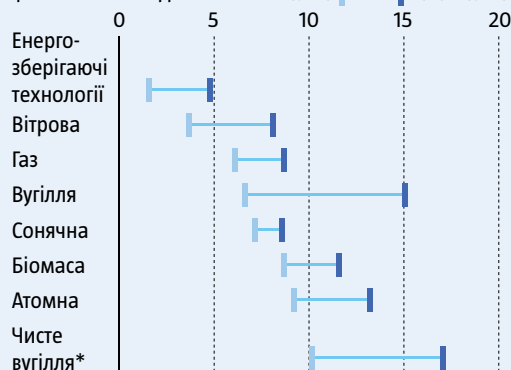
За даними звіту Американської ради з енергоефективної економіки, заощадження 1 кВт-год обходиться у 2,8 цента, а за спожитий такий обсяг енергії у США доведеться заплатити в середньому 10 центів. У електроенергетичних секторах заощадження 1 кВт-год взагалі коштує 1/6 цента, стверджує Еморі Ловін з Інституту Рокі-Маунтін, тож відчутний ефект від економії – це питання місяців, а не років.

Найактивніше кінцеве споживання енергії (31%) припадає на приміщення – здебільшого їх обігрів та охолодження. Багато її марнується, і не останньою чергою через те, що раніше архітектори мало переймалися дрібницями на кшталт конструкції трубопроводу (довгі вузькі труби з багатьма прямими кутами значно менш енергоефективні за короткі, широкі в діаметрі й прямі). Енергоефективність не була ні для кого

Вибирайте

Вартість енергії у США

Середній показник за 2009–2014 роки, центів за 1 кВт-год

*Комбінований цикл комплексної газифікації

За даними Американської ради з енергоефективної економіки

пріоритетом, адже на неї потрібні час і гроші, який архітектори, будівельники, власники й винаймачі орендованого житла краще витратили б на щось інше.

У країнах, де немає традиції економного споживання енергії, бракує і необхідних для цього навичок. Навіть заможному, обізнаному й цілеспрямованому панові Лібрайху було непросто змусити будівельників, що працювали над його енергоощадним будинком, серйозно ставитися до наданих ним інструкцій. Ретельне залякування швів між теплоізоляційними плитами і щілин довкола них здається непотрібним заняттям, якщо не розуміти фізики процесу: саме закриття найдрібніших щілин, через які може втікати тепло, приносить найбільшу користь. Будівельники привчені перейматися адекватною вентиляцією, але небагато знають про переваги, наприклад, від установки теплообмінників на комінах.

ТЕПЛЕСЕНЬКА ХАТИНКА

Однак у нових будівлях енергоефективність уже стає важли-

вим фактором. 99-поверховий хмарочос Pertamina Energy Tower, який споруджують у Джакарті, наприклад, працюватиме виключно на вітровій, сонячній і геотермальній енергії. Енергоактивні будинки можуть навіть брати енергію від власного середовища та від мешканців і експортувати її. Як і автомобілі, житло тепер значно більш енергоощадніше, ніж колись.

Але старі авто утилізують частіше, ніж старі будинки. Найбільшою проблемою в питанні енергоефективності є адаптація раніше збудованих споруд. До великої британської асоціації нерухомості Circle Housing входить 65 тис. одиниць житла, які винаймають люди, що заробляють £20 тис. і менше (\$32 тис.) за рік. Для Британії це мало. Річна оплата спожитої енергії в найгірших будинках може сягати £2 тис. Тому Circle зносить деяку свою нерухомість. Енергозабезпечення її сучасніших аналогів коштуватиме близько £450. У нових «пасивних будинках», зведених із готових енергоефективних компонентів, що випускаються масово і коштують приблизно стільки, як звичайні будматеріали, споживач платить за енергію £350 за рік. У такому житлі треба звикнути не відчиняти вікна, щоб не випускати тепло й не розбалансувати вентиляційну систему. Але в Європі вже 30 тис. таких будівель і буде більше.

«Чемпіони енергозберігання» (орендарі, яких навчають ділитися з іншими своєю практикою облаштування житла і способу життя) пропонують прості поради для наявних у Circle помешкань, енергозабезпечення яких обходиться у £1240 за рік: вимикати побутову техніку, скручувати температуру на батареях. Це має заощадити в середньому £250 щороку. Якщо орендар іще й вибере ви-

гідний план газо- та електропостачання, то може зберегти додатково £150. На цьому недо-рогі рекомендації закінчуються. Встановлення в будинку подвій-них склопакетів, теплоізоляцій-них стін та ізолювання горища, теплового насоса й ощадного бойлера може зекономити ще £150, але в це треба вкласти від £3 тис. до £8,5 тис. Для біль-шості домогосподарств і офісів економія £3 за тиждень не варта зусиль. Орендарі не хочуть вкладати гроші в будинки, які їм не належать, а власникам по-мешкань байдуже, скільки ви-наймачі платитимуть за енер-гію. Крім того, в результаті по-кращення ізоляції у приміщенні часто починають легше вдяга-тися, ніж зменшувати обігрів.

Один із варіантів вирі-шення проблеми – запрова-дження обов'язкових стандар-тів для власників і продавців житла. Така фірма може пра-цювати за принципом економії масштабів і залучати необхідні спершу кошти на фінансових ринках. Від економії виграють і власники, і орендарі примі-щень. У США такі компанії вже утворили індустрію з \$6,5 млрд, у Китаї – з \$12 млрд, у Європі – з \$56 млрд за мину-лий рік. За прогнозами кон-салтингової компанії Navigant Research, до 2023-го ці показ-ники подвояться.

Це одна з найбільших під-став для оптимізму щодо май-бутнього енергетики. Ринки ка-піталу, які обвал 2008-го зробив україну обережними, тепер знову виконують свою функцію: фінансують інвестиції з розра-хунку на майбутні прибутки. Обнадійливий вигляд має зрос-тання ринку облігацій, емітова-них для фінансування енергоо-щадних проектів у 2014-му, до \$30–40 млрд. Цього року можна очікувати випуску таких облігацій на \$100 млрд.

Сонячна енергія тепер стає стабільним джерелом доходу, що приваблює серйозні інвести-ції. Якщо здавати в оренду со-нячні панелі на дахи за місячну плату, меншу за нинішні пла-

тінки за традиційну енергію, можна відбити вкладені в їх за-купівлю \$15–20 тис. Американ-ська компанія SolarCity профі-нансувала установку сонячних панелей на \$5 млрд, спочатку залучивши кошти інституцій-них інвесторів, таких як Goldman Sachs і Google, а згодом індивідуальних приватних вкладників. Останні стали так званими послами бренда цієї компанії, бо намовляють своїх друзів та колег і собі встановлю-вати сонячні панелі.

Модель проста: SolarCity оплачує установку панелей, від-так накопичує прибуток і емітує облігації з розрахунку на очіку-ваний у майбутньому потік до-ходів. Термін погашення – від одного до семи років. Перевага такого підходу в тому, що вар-тість залучення капіталу для со-нячної індустрії на 200–300 процентних пунктів нижча за аналогічну вартість для звичних комунальних підприємств.

Так виникає колообіг, що збиває з пантелику критиків зе-леної енергетики. Складається він із п'яти елементів. Перший – достатній обсяг виробленої енергії, насамперед завдяки но-вим сонячним технологіям: поки вони ще малопомітні, але в майбутньому стануть осико-вим кілком у серці індустрії ви-добування мінеральних енерго-носіїв.

Мережевий паритет (коли собівартість електроенергії з альтернативних джерел знижу-ється до рівня цін на електрику. – **Ред.**), який уже забезпечують дахи на Гаваїях, стане можливим у багатьох інших точках світу, і енергія вироблятиметься не лише на дахах при прямому со-нячному світлі, а й на будь-якій поверхні у світлу частину доби. Це визначає майбутнє інвест-клімату. Вартість мінеральних енергоресурсів завжди колива-тиметься. Сонячна енергія га-рантовано дешевшатиме.

Другий елемент – збері-гання виробленої енергії. Аку-мулятори дешевшають, стають потужнішими й більш ужива-ними, наприклад, у електрока-рах. Це вирішує найбільшу про-блему сонячної енергії – непо-стійність джерела. Частково цей недолік можна усунути, побуду-вавши великі сполучні ланки, що зможуть передавати елек-

троенергію до країн із хоро-шими умовами для гідроелек-тростанцій. Але важливішим успіхом може бути можливість зберігати енергію в багатьох не-великих акумуляторах.

Звідси третій елемент – пе-редача енергії. Споживачі зараз можуть самі її виробляти і збе-рігати. Це робить мережу стій-кішою, а також сприяє ефек-тивності та інноваціям. Па-ливні елементи можуть стати меншими й дешевшими, а від-так утворити мережу міні-електростанцій будь-де, де про-лягають газогони. Може, вони залишаться іграшками для ба-гатіїв. Але якщо в минулому, коли електромережі були вели-кими, централізованими й за-регульованими, вони розвива-лися повільніше, то в новій де-централізованій системі май-бутнього прогресуватимуть швидше.

Четвертий елемент – штуч-ний інтелект. Завдяки інтернету користувачі можуть ефективно створювати і зберігати дані та

ВАРТІСТЬ МІНЕРАЛЬНИХ ЕНЕРГОНОСІЇВ ЗАВЖДИ КОЛИВАТИМЕТЬСЯ, А СОНЯЧНА ЕНЕРГІЯ ГАРАНТОВАНО ДЕШЕВШАТИМЕ

керувати ними. Тепер обчислю-вальні потужності й алгоритми зростають те саме для електрики. Чи виліється це у появу «ро-зумних» лічильників, що контр-олюватимуть споживання елек-троенергії вдома або ж з індиві-дуального пристрою, запрогра-мованого на оптимізацію енер-гоефективності, буде видно. Зважаючи на ризик кібератак, необхідно буде добре продумати захист такої системи. Але елек-тромережа загалом стає розум-нішою.

П'ятий і останній елемент – фінансування. Бізнес-моделі для нових енергетичних систем уже випробувані і в багатому світі, і в економіках, що розви-ваються. Хвиля капіталу пробивається через старі моделі й змі-тає на своєму шляху нинішніх гравців. Якщо вони та їхні друзі у владі намагатимуться її стримати, постраждають усі. ■

© 2015 The Economist Newspaper Limited. All rights reserved

ВІД КИРЗАКА ДО ОКСФОРДА, або Культурні тенденції центрально- східноєвропейських держав

Центральна Європа, вона ж Центрально-Східна, вона ж Східна, Європою вважалася не завжди, про що свідчить хоча б множинність оцих власних назв, які вживають паралельно, нерідко сперечаючись, яка з них правильніша і чи належить та або інша країна до Європи. У різні періоди Європою вважалися різні держави. Ці процеси чудово описав Ларрі Вулф у праці «Винайдення Східної Європи»

Автор:
Лесь Белей

Через постійну плутанину мені також доведеться зазначити для початку, про які саме країни йдеться. Отже, далі мова буде про ті, що перебувають між двома метафоричними ногами: Росією та старим ядром Євросоюзу, тобто про колишні держави соцтабору, більшість із яких уже віддалилися від ноги у красноармійському кирзаку й наблизилися до ноги в оксфордській бюргерській туфлі. Географічно вони залишилися на місці, проте культурно їм вдалося зробити чималий еволюційний стрибок, який може стати початком їхнього відродження. Йдеться про країни Балтії (оскільки, на відміну від решти географічно східноєвропейських республік колишнього СРСР, вони вже у Євросоюзі), країни колишнього Варшавського договору (крім СРСР) та колишню Югославію.

Про мінливість та ефемерність поняття «Європа» свідчить хоча б те, як Моцарт сприймав свій візит із Відня до Праги (яка, до речі, лежить західніше за Відень). Отже, Моцарт вважав свою поїздку виправою з цивілізованої, ситої Європи на екзотичну землю варварів, які говорять дивною і диною мовою, тому дорогою до Праги він назвав себе, дружину і друзів «місцевими іменами»: «Я тепер Пунктітіті. Моя дружина – Шабла Пумфа. Гофер – Розка Пумпа, а Штадлер – Ночібікібі».

Сьогодні це звучить смішно, а ось у часи Моцарта саме таким бачився цивілізаційний розлом. Відтоді втекло багато води у Влтаві та Дунаї і реалії історично-культурного розмежування Європи суттєво змінилися. Фактично теперішній стан справ склався у XX столітті. Повоєнна комуністична залізна завіса відділила цілу низку країн, які на початку століття тяжіли до західноєвропейських цінностей. У тіні Берлінського муру, до якої сягала тінь Кремля, отже, у подвійній тіні, культурні процеси відбувалися всупереч, а не завдяки, тому, коли наприкінці століття на голову цих країн впала свобода, оговтатися було завданням нелегким.

Відтоді як центрально-східноєвропейські держави отримали вільну руку, минуло майже чверть століття. За цей час більшості з них вдалося стати на ноги економічно й почати промовляти головами власних незалежних культур.

Центрально-східноєвропейський пояс можна умовно поділити на три зони: Прибалтика, Вишеградська четвірка та Балкани.

ПРИБАЛТИКА

Країнам Балтії, попри те що вони належали до СРСР і як постсовєтський спадок мають значний відсоток русифікованого населення, вдалося досить швидко приєднатися до європейських культурних процесів. Литва, Латвія й Естонія – по-

рівняно невеликі держави, проте вони можуть похвалитися конкурентним європейським кіно та якісною літературою.

Окрім побутових універсальних у їхньому мистецтві активно рефлектується тема совєтської спадщини, реабілітація ворогів системи на кшталт «Лісових братів», а також спроба діалогу з численними етнічними росіянами, які залишилися співвітчизниками після розпаду СРСР.

У літературі популярні неоміфологізм та неофольклоризм, як у найтиражованішого естонського письменника Андруса Ківірека. Історичний діалог ведуть етнічні прибалти на кшталт естонки Ене Міхелсон, латвійки Сандри Калнієте (писала про ГУЛАГ) із прибалтійськими росіянами, наприклад естонцями Андреем Хвостовим та Андреем Івановим, які в новому амплуа національної меншини відстоюють совєтські міфи.

Латвійське літературне об'єднання «Орбіта» – приклад найякіснішої прибалтійської російськомовної літератури.

Литва і Латвія мають потужні державні кіноінститути, які підтримують розвиток місцевого кінематографа.

ВИШЕГРАДСЬКА ЧЕТВІРКА

У Вишеградській четвірці зібрані три західнослов'янські народи та один угро-фінський. На відміну від країн Балтії ці держави не зазнали гулагізації, хоча Червона армія тут «наво-

дила порядок» (Угорщина 1956-го, Чехословаччина 1968-го). За комунізму найбільш ліберально і вільнодумно розвивалася Польща, яка, проте, економічно була вельми слабкою. Відтоді лишився хороший анекдот. На чехословацько-польському кордоні зустрічаються два собаки: польський біжить до Чехословаччини, а чехословацький – до Польщі й питають про мотивацію один в одного. Польський відповідає, що біжить поїсти, а чехословацький – що погавкати.

У 1990-х роках Польща, пройшовши болісні неоліберальні економічні реформи Бальцеровича, вивірнула економічний стан, а Чехословаччина розпалась і остаточно попрощалася з ідеологічними утисками культури.

Польща, як найбільша країна в групі, проводить найекспансивнішу культурну політику. Намагається бути активно присутньою як у Західній Європі, так і на теренах історичної Речі Посполитої, тобто в Литві,

Україні та Білорусі (для останньої навіть відкрила білоруськомовний канал «Белсат»). Її експансіонізм виключно культурний, проте вельми інтенсивний. Польські інститути просувають польське мистецтво, дбають про переклади польської літератури за кордоном тощо.

Конкурентна присутність польської культури за кордоном – це заслуга ефективно реформованого Міністерства культури, яке має розбудовану та налагоджену мережу інституцій із належним фінансуванням як у Польщі, так і за кордоном.

Щодо культурних пріоритетів, то, як мені прокоментував письменник Земовіт Щерек, «Польщу цікавить переважно Польща». Йдеться здебільшого про історичну пам'ять, темні сторінки історії (Голокост, Катинь тощо), спробу поглянути по-новому на них, зізнатися самим собі у власних провинах і за жодних обставин не втратити пам'яті. Цим темам присвячено чимало фільмів, вистав і книжок.

З давніших культурних особливостей, які зараз розвиваються, можна згадати польську школу репортажу. Покійний Ришард Капусцінський, який здобув світове визнання, має багато професійних послідовників, які їздять по всіх країнах й описують

КОЛИ НА ГОЛОВУ ЦИХ КРАЇН ВПАЛА СВОБОДА, ОГОВТАТИСЯ БУЛО ЗАВДАННЯМ НЕЛЕГКИМ

його з польської перспективи. Ціла плеяда авторів, яка обертається довкола *Gazeta Wyborcza*, ще не є такою відомою у світі, як Капусцінський, проте їхніми працями починають цікавитися на Заході.

Польське кіно, яке мало потужну школу ще за ПНР і дістало друге дихання у 1990-х, сьогодні зазнає трансформації. З'являються нові імена на кшталт Войцеха Смажовського, що відходять від глобальних історичних тем (як Анджей Вайда

«Постаті, що справляють
неуду» –
робота
Давіда
Черного,
одного з най-
епатажніших
скульпторів
Чехії

чи Єжи Гоффман) і зосереджуються більше на сучасності та її реаліях.

Чехія має трохи інші культурні пріоритети. Вона не є культурно експансивною. Більше замкнена на собі й нагадує малі західноєвропейські держави. У чехів є потужна кінотрадиція (Іржі Менцель, Петр Зеленка, Владімір Міхалек, Філіп Ремунда та ін.), відома своєю іронічністю, сатиричністю й парадоксальністю. Такі самі тенденції і в літературі: гашеківсько-грабавієвська школа має своїх послідовників в особі Петра Шабаха та ін. Мабуть, найкраще сучасну чеську культуру характеризують роботи скульптора Давіда Черного. Наприклад, його пам'ятник біля Музею Кафки «Постаті, що справляють нужду» (дві чоловічі постаті, що стоять у фонтані в формі Чехії й мочаться в нього) чи проект «Ентропа», у якому він на карті наповнив контури європейських країн найбільш стереотипними їхніми прикметами (Угорщину змалював кавунами, ковбасками та гострим перцем).

Словаччина найменша з-поміж Вишеградської четвірки (5,5 млн населення). Проте навіть вона може похвалитися такими річними показниками, як 100 альбомів експериментальної музики чи понад 200 прозових книжок. Словаччина, яка культурно перебувала в тіні Чехії, не зазнала такої самої чехізації, як Україна русифікації, оскільки масариківська концепція чехословакізму таки відрізнялася від русифікації царської чи советської. Показово, наприклад, що основний випуск новин на центральному чехословацькому телебаченні вели двоє дикторів: чех і словачка, словаки говорили з чехами по-словацьки. Як наслідок – словацька культура після розпаду Чехословаччини не мала комплексу неповноцінності. Хоча книжковий ринок потерпає від засилля чеської продукції (переважно перекладів світової літератури), однак теле- та радіоэфір здебільшого словакомовний.

Нині у Словаччині, як і у всій Вишеградській четвірці, діє сильна грантова підтримка культури з боку власної держави та Євросоюзу. Вона поки що не

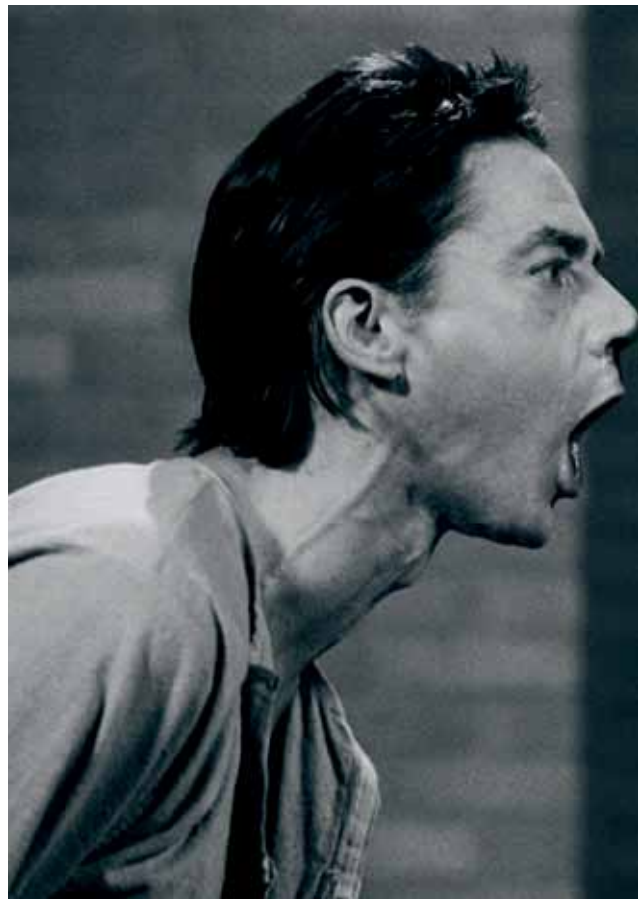
дала гучних імен, однак забезпечує належне функціонування.

Угорщина вирізняється у Вишеградській четвірці тим, що при владі там нині перебуває права коаліція ФІДЕС – «Християнські демократи» під керівництвом Віктора Орбана. Відповідно всю культурну політику спрямували на відродження «незамулених джерел панонської духовності». Однак окрім традиційного правого популізму та просування «правильних» культурних продуктів в Угорщині вдалося централізувати та впорядкувати культурне життя. Це дало як позитивні, так і негативні результати. З позитиву: упорядкована система грантів під керівництвом Держсекретаріату з питань культури (у 2010-му Угорщина відмовилася від однойменного міністерства). Фінансування розподіляє також Національний культурний фонд. Промо угорської культури за кордоном здійснює Інститут Балашші. Угорщина, як і Польща, намагається популяризувати свою культуру за кордоном, однак більше концентрується на тих землях, які втратила за Трианонським договором 1920 року (Закарпаття, Словаччина, Трансильванія, Воєводина). Це вписується у праву філософію влади.

Угорцям вдалося законодавчо врегулювати ринок електронних книжок. Вони запустили «Цифрову літературну академію», яка викладає онлайн тексти найіменитіших угорських письменників для вільного доступу й сплачує їм за це щомісячне роялті. З негативів – багато угорських митців ліволіберальних поглядів, зважаючи на політичну ситуацію, втратили державну підтримку.

Угорська традиція кінематографа (Іштван Сабов, Бейла Тарр та ін.), що дала як розлогі історичні панно, так і меланхолійні пуштанські пасторалі, має гідне продовження із сучаснішими темами (Дьєрдь Палфі, Корнел Мундруцо). Угорські фільми упізнавані також завдяки специфічній операторській школі, яка полюбає різку зміну планів та акценти на деталях.

Література цієї країни, попри неіндоевропейськість мови, також перекладається в Західній Європі, й ідеться зазвичай про вже майже бронзових Пейтера

Естергазі, Пейтера Надаша і Ласло Красногоркаї.

У Будапешті відбувається найбільший у Східній Європі опенейр-фестиваль «Ciget», на якому виступають світові зірки музики різних жанрів. Щороку на нього приїжджає понад 400 тис. глядачів з усієї Європи.

БАЛКАНИ

Історичний розвиток балканських країн у XX столітті був

КОЖНА З ЦИХ КРАЇН МАЄ СВІЙ ВІЗЕРУНОК І В ТОЙ ЧИ ІНШИЙ СПОСІБ ЙОГО РОЗРОБЛЯЄ

нерівний. Колишня Югославія була острівцем добробуту і свободи в соцтаборі з порівняно незначним впливом соцреалізму. У цій країні навіть комуністична монументальна героїка часто виконана абстрактно та нефігуративно (Хрущов вдавнися б кукурудзою). Однак досить успішна федеративна Югославія у 1990-х пережила

болісний і кривавий період розпаду, який підірвав її складові як економічно, так і культурно.

Частини Югославії мають різну політичну долю. Словенія і Хорватія уже в Євросоюзі й переймають досвід менеджменту та розвитку культури за західноєвропейською моделлю, проте не дуже помітні на загальному тлі. Сербія бореться з власними ще свіжими ранами на імперському суперого, іноді заграє з Росією. Боснія і Герцеговина намагається побороти внутрішні протиріччя, які були закладені під час її створення. Усі ці політичні процеси так чи інакше знаходять вияв у культурі.

Криваві події поділів і переділів стали центральною темою, яку до сьогодні рефлексує мистецтво пост'югославських країн. На зміну цілому напрямку вузькопатріотичного мистецтва часів війни на кшталт сербського турбофолку прийшла здорова самоіронія у вигляді Горана Бреговича та Еміра Кустуриці із The No Smoking Orchestra. Останній поряд зі Срджаном Драгоевичем зняв найважливіші фільми про

Перформанси чорногорської художниці Марини Абрамович стали відомі світу ще в 70-х роках минулого століття

війну та її осмислення: «Андеграунд», «Гарні села гарно горять», «Рани» тощо.

У ключі таких рефлексій працюють боснійські письменники Міленко Єргович та Ненад Величкович. Характерною рисою їхньої прози є відмова від чорнобілого розподілу на «наших» і «їхніх», вони мають комплексний погляд на проблеми й володіють тонким балканським символізмом, виплеканим Данилом Кішем та Милорадом Павичем.

Пост'югославські культури часто граються з місцевим вибухонебезпечним мультикультуралізмом, кривавою історією і запальним характером, проте мають серйозніші проблеми з фінансуванням порівняно з Вишеградською четвіркою.

Румунія, на відміну від колишньої Югославії, мала спокійні 1990-ті, яким, однак, передувало значно складніший чаушесківський комуністичний період. Культурно ця країна живе переосмисленням його та постчаушесківської кризи (репресії, заборони на аборти, мафія тощо) і славиться специфічним чорним гумором у кіно. У комедії «Смерть пана Лазареску» Крісті Пую показав, як хворому літньому чоловікові відмовляють у допомозі в різних лікарнях Бухареста і він, помиряючись, їздить у швидкій по всьому місту. З письменників найвідоміший Мірче Каргареску, який переніс постмодерну традицію на румунський ґрунт.

Болгарія в культурному плані переважно порушує ті самі теми, що й Румунія, однак традиція тяжіє до південнослов'янських братів. Переосмислення соціалістичного минулого тут здобуло таку цікаву форму, як переписування соціалістичного канону в колективних антологіях-містифікаціях на кшталт «Болгарська хрестоматія». Іноді болгари ностальгують за соціалізмом, як-от в антологіях «Я жив при соціалізмі», «Інвентарна книга соціалізму». Найважливіші сучасні болгарські автори – постмодерніст Георгі Господинов, екзистенційна Теодора Дімова, саркастичний Алек Попов.

Болгарське кіно досить маргінальне (знімають по два-три фільми за рік), оскільки все фі-

нансування спрямоване на серіали, які мають витіснити з ефіру турецькі.

Загалом, якщо спробувати підсумувати всі культурні тенденції цих порівняно невеликих країн, що згодили бороду власним Марксам, аби ті почали нагадувати Адама Сміта, то важко знайти якийсь спільний знаменник. Культура кожного народу розвивається по-своєму і має свої культурно-історичні зацікавлення та пріоритети, проте їхньою інтегральною ознакою є підвищений інтерес до локального контексту. Переймаючи грантові моделі культурного менеджменту в Заході, ніхто не намагається мавпувати його культуру. Центральноевропейські країни пробують розібратися зі скелетами у шафах власних історій, плекають місцеві міфи, і саме це може стати перепусткою на глобальний культурний рівень.

Як зазначив англійський письменник Тім Паркс, на міжнародній арені шанси досягти успіху має література, що розробляє локальні стереотипи. Його твердження можна екстраполювати на все мистецтво. Якщо придивитися до культурного процесу Центрально-Східної Європи, то можна говорити про угорську меланхолію, чеську іронічність, польський неоромантизм, балканський темперамент тощо. Кожна з цих країн має свій візерунок і в той чи інший спосіб його розробляє.

Центрально-Східна Європа у XX столітті дала глобальній культурі такі імена, як Еміль Чоран, Мілан Кундера, Роман Поланський, Марина Абрамович, Дубравка Угрешич та ін. Вони стали відомими тільки після того, як покинули свої затишні маленькі батьківщини.

Сьогодні ця частина континенту живе і працює за тими самими правилами, що й західна. Можливо, за кілька років з'являться нові глобальні імена в царині культури і їхнім носіям буде необов'язково покидати малу батьківщину для розвитку. Можливо, Центрально-Східна Європа вже не буде міжніжжям і впевнено стане власними оксфордами на тісню європейську землю. ■

Марення війною

Автор:
Василіса Маринник

Під час Кримської війни Лев Толстой розповідав у листі братові, як віце-адмірал російського флоту Корнілов, об'їжджаючи війська, замість привітання казав: «Слід умирати, хлопці, помрете?». Ті відповідали: «По-мремо, Ваше превосходительство, ура!». Толстой захоплювався героїзмом солдатів – мені ж здається, що доречніше було б запитати російських адміралів-генералів: а чи не можна обійтися меншою кров'ю? Припускаю, якою була б відповідь. Меншою? А навіщо? Народу в нас багато. Краще винищувати здорових чоловіків у боротьбі з чужаками, ніж потім вони, власне населення, винищать нас, свою владу.

Здається, чимало воєн та держава сама й понавигадувала. Крим для цієї держави, яка марить війнами, у радянський час був не тільки «всесоюзною здравницею» – на споді лежав інший міф про півострів як про «непотоплюваний авіаносець». Зараз теж є підозри, що головна мета анексії – перетворення Криму на військову базу. Лютчики морської авіації Чорноморського флоту освоюють над ним багатофункціональні винищувачі Су-30. Джемілев каже: окупаційна влада стягує туди ракети, здатні носити ядерні боеголовки. Біля кордону з Херсонщиною групують війська. Кримським хлопцям надходять повістки в армію. В армію держави, яка марить війнами.

Як у радянський час, мілітарна тема стає головною. Боротися – ось що має бути пріоритетом російської людини.

Наприклад, боротися з «екстремізмом». Якщо влітку проводили обшуки в мечетях, медресе і приватних будинках, то тепер порушують справи проти бібліотекарів. У Керчі комп'ютери міських бібліотек не мали фільтрів, що обмежували б доступ до ресурсів з «екстремістськими» матеріалами, а в книгозбірнях Феодосії знайшли книжки про Голодомор, тож проти директорів центральних бібліотечних систем цих міст порушено справи.

Тутешня прокуратура обіцяє посилення такої боротьби. Може, має план згори? Скажімо, за місяць порушити стільки-то справ. Усе це вже колись було... Тільки аналог екстремізму звався контрреволюційною діяльністю і включав у себе все що завгодно. Вміщений був у горезвісну ст. 58 КК СРСР. А зараз до Центру протидії екстремізму доставляють щодня по кілька осіб. За екстремізм штрафують (спасибі, хоч не садять), а також беруть відбитки пальців, аналіз ДНК, фотографують.

Цікаво, скільки кроків від «екстремізму» до «тероризму»?

Едема Османова – ще одного кримського татарина – особи в масках вивозять у невідомому на-

прямку. Потім виявляється, що у слідчий відділ за підозрою в застосуванні сили щодо поліціанта під час акції протесту – зустрічі Мустафи Джемілева в Армянську 3 травня минулого року.

17 січня в Сімферополі відбувається всекримська конференція Комітету із захисту прав кримсько-татарського народу, на яку вриваються тітушки й нападають на організаторів. Ті підносять руки, аби показати, що діють виключно мирними методами. Нападники покидають залу, конференція триває. Без коментарів.

Як дивно проростає в людях те, що раніше було тільки в зародку. Ось що, виявляється, лежало на споді: за одних часів воно блідне, ховається – на поверхню виходять доброта й емпатія. Змінюються обставини – і проростають гнів, ненависть, ворожнеча. Раніше літня мати раділа, що її дочка при церкві (протестантка), що добре заробляє (програміст), а тепер висуває звинувачення: ти сектантка й іноземний агент. У попередні десятиліття здавалося, що вже досягнуто порозуміння, уже немає ворожнечі між стосонами... А зараз повертається в лексикон слово початку 1990-х «панасхалі» стосовно кримських татар. А ще додається: «скоро буде на вас управа». У сімферопольських маршрутках, водії яких зазвичай кримські татари, буває, чуєш від пасажира, якому зупинили у встановленому місці, а не там, де він хотів: «Вислати всіх вас треба й очистити російську землю». Кримські татари теж відчувають агресію – у глибині душі звинувачують кожного «слов'янина» в тому, що сталося.

...У цей час українські ЗМІ рясніють повідомленнями про кримчан, які воюють і гинуть у зоні АТО. На українському, звісно ж, боці. Є навіть добровольчий батальйон «Крим», командир якого Станіслав Краснов каже, що, коли відбувалась окупація, наша влада ніяк не підтримала проукраїнських активістів, а уряд РФ дуже добре посприяв проросійським сепаратистам. Наше керівництво і далі саботує питання Криму. Здається, не визнає анексії лишень тому, що незручно перед світом.

14 січня на 73-му році життя помер український письменник Данило Кононенко. Кажуть, що серце не витримало після того, як почув новини про Волноваху. Це був відомий автор, його вірші діти вивчали у кримських школах, перекладач із кримськотатарської й білоруської, один із засновників і постійний дописувач газети «Кримська світлиця», співорганізатор Товариства української мови в Криму, засновник та учасник багатьох інших україноцентричних організацій на півострові. Дочка каже, останні його слова були: «Бідна моя Україна». ■

Про що ми мовчимо в окупації

Автор: Оксана Коваль

Уселі під Донецьком, де ми з донькою гостюємо в родичів уже третій тиждень, сьогодні – у неділю вранці – тихо. Ця тиша насторожує, тому швидко шукаю новини. У Донецьку вночі стріляли, у Маріуполі під обстрілом мікрорайон Східний, Павлопіль теж обстрілюють, а біля Гранітного бій... Зрозуміло, що проскочити в обласний центр, перевірити, що з моєю квартирою, і забрати ще трохи необхідних речей не вдасться. Ніхто зі знайомих не захоче везти мене трасою, яку обстрілюють. Отже, лишаюся і, щоб не збожеволіти, телефоном та скайпом намагаюся поспілкуватися з тими, хто теж лишився, – такими самими приреченими, як я. Мій однокласник Денис кілька днів тому повернувся з Києва, де тепер у родичів живе його син. Він зараз без роботи, сидить удома. У їхній Калінінський район снаряди поки що не долітають, але поблизу заводу «Топаз», де мешкає його мама, все набагато гірше. На моє запитання, чому не забере її до себе, подалі від небезпеки, відповідає неохоче. Вона ненавидить київську владу і часто згадує довоєнні, домайданівські й донезалежницькі часи. А дружина, український філолог, зовсім інших поглядів. Улітку мама їздила до своїх родичів у Росію, а жінка намагалася знайти роботу в столиці. Витративши майже всі заощадження, родина Дениса повернулася до Донецька. Тут дружина знову вийшла на роботу, в технікум, де працювала багато років. Там майже 85% колективу, може, й не любить «ДНР», але точно ненавидить київську владу і звинувачує її в усьому, що сталося. Тому щодня приходить додому знервована і змучена. Мій однокласник у відчай: дві дорогі йому людини звинувачують одна одну у війні. Ось така тепер «дружба народів» у змішаній родині: біль, ненависть, усвідомлення безвиході. Спробувала відволікти його від сімейних проблем більш загальними. «Чи підеш воювати?» – «Ні, бо в українську армію не візьмуть, а до «деєнерівців» сам не хочу». – «Як думаєш, коли вже припиниться цей «режим вогню»? – «Як не будуть у житлових кварталах і за будинками ховатися «Гради», гармати і танки, то не буде й вогню у відповідь». «Про що думаєш, сидячи під обстрілами?» – «А ні про що. Не хочу дивитися новини, читати Facebook. Не маю сили слухати маразм російських каналів, реагувати на запитання сусідів. Пережили сьогоднішню ніч – от і добре. Рідні й друзі живі – чудово! А далі поживемо – побачимо...»

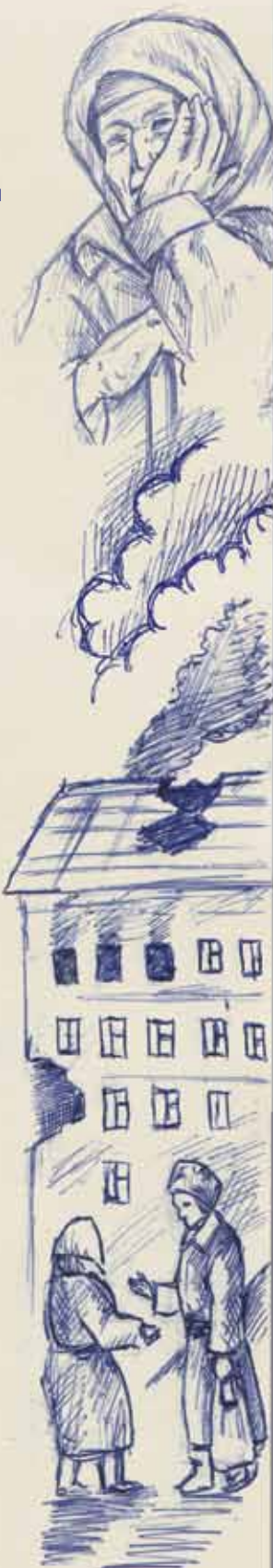
Я швидко завершую цю телефонну розмову, бо вона мені явно не додає духу. І пригадую супереч-

ку з іншим моїм однокласником ще в червні минулого року. Він тоді запитував: чи варта «єдина й неподільна Україна» розпаду сімей, вимушеної еміграції та війни з «мирними мешканцями Донбасу»? А я вперто відповідала: «Варта!» – і нагадувала, що це тепер «мирні мешканці» стали мирними, а ще кілька тижнів тому за 200 грн ходили на мітинги проти «київської хунти», махали російськими і «деєнерівськими» прапорами й геть не використовували свій мозок за призначенням. Отже, мусять тепер відповідати за це. І я разом із ними, бо живу тут. Тоді, у червні, мені ще було важко усвідомити, що ми виявилися дуже різними й живемо в різних світах. І на мою пропозицію: «Тобі не подобається Україна, ти не хочеш тут щось міняти, ну то їдь звідси!» – мій, тепер уже колишній, приятель відповів: «Е ні! Сидітиму тут до кінця, бо це моє місто. У всьому ваша вина, і якщо мене вб'ють, то я ввижатимуся вам у страшних снах!».

Ну що ж тут вдієш, втішаю я себе, згадуючи своїх однокласників, мабуть, нашим чоловікам в окупації важче: і боляче, і страшно, і соромно. Просто вони не можуть зізнатися собі в цьому. Адже не зуміли захистити власні сім'ї, не знайшли в собі сили боротися за своє майбутнє, за буденність розгубили свої мрії про гідне життя. Те, що їм видавалося цілком пристойним в умовах мирного існування, луснуло як булька за війни. Їх обурює нахабство Росії, але водночас дратує безпорадність України. Вони не хочуть воювати, але разом із тим не знають, як покласти край війні. Вони навіть можуть обговорювати плани з'їздити на черговий матч улюбленого «Шахтаря» і вдавати, ніби нічого не відбувається. Їм легше відсторонитися, забути, пожаліти самих себе й знайти того, на кого можна покласти відповідальність за власне життя і життя своїх рідних. Їм так легше.

Я ловлю себе на думці, що відчуваю образу на чоловіків: і на свого, і на чужих. Може, це дуже феміністично? Мені так хочеться звинуватити їх у тому, що вони допустили ворога в наш дім. Мабуть, тут, під окупацією, нам усім треба когось бачити винним у всіх своїх бідах – як не Київ, то сусідів, як не батька – матір, то чоловіка – жінку. Тому краще ми поки що мовчатимемо.

Але мені хочеться вірити, що це в нас ненадовго. Ми отямимосся, визнаємо свої помилки, знайдемо необхідні відповіді й зробимо потрібні висновки. Нам стане сил змінитися й прийняти дійсність в її нових реаліях. Бо як інакше? Інакше просто не може бути... ■

Сьома вода на Кісєльові

«Російська пропаганда вбиває». Для інформаційно залежних українців такі попередження могли б стати своєрідним маркером, особливо у нинішніх умовах, коли «міністерство правди» РФ працює на повну, нерідко використовуючи опосередковані методи впливу. На позір за останній час в інформаційному просторі України сталися певні зрушення: більшість каналів заборонили відверто агітаційні серіали про російських десантників, енкаведешників, ментів та інших вартових режиму, що впродовж багатьох років силоміць підтримують «духовні скріпи». Блоки новин провідних вітчизняних ТБ-ресурсів рясніють патріотичними сюжетами із зони АТО та волонтерського тилу. Поменшало й відвертої петросянщини з кірковощиною, хоча деякі канали досі не можуть позбутися фантомних кобзонів. Однак ця дуже поверхнева санація залишила безліч брудних шпарин для російської пропаганди.

У деяких виданнях це навіть не шпарини, а цілі тунелі, крізь які ворожий агітпроп навіпростець потрапляє до української аудиторії. Приміром, (про)російський медіа-холдинг «Вести», який не лише не приховує лояльності до Москви та сепаратистів, а й дозволяє собі відверті фальсифікації на кшталт нещодавніх «свідчень очевидця» розстрілу автобуса під Волновахою з боку українських позицій. Чи ще одна щоденка – рупор Ріната Ахметова газета «Сегодня», яку віднедавна демонстративно очолив відвертий українофоб Олесь Бузина. Телеканал олігарха «Україна» теж важко запідозрити в надмірному патріотизмі – програми його новин і нині відчутно просякнуті горезвісною «донбаською ідентичністю», а війна на Сході передусім подається як безглуздий конфлікт, від якого страждають мирні люди (звісно, єдине, що їх рятує, – це гуманітарка від доброго Ахметова). У «сітці» каналу досі присутній такий контент, як російські серіали «Слід», «Кордон слідчого Савельєва» та «Дикий» («Дикий» – це кличка крутого московського слідчого, – стверджує анотація до серіалу). Ще один сусідський мачо, колишній спецназivecь-таксист, герой серіалу «Бомбило», що його разом із «Літєйним» та «Прокурорською перевіркою» транслює пінчуківський ICTV. Відданість російській телепродукції «канал справжніх чоловіків» намагається компенсувати відносно збалансованими новинами й низкою «жовтих» передач у стилі «скандали, інтриги, розслідування» про поганих росіян, які вочевидь покликані виконувати функцію контрпропаганди.

Але всі ці телеканали тьмяніють на тлі «Інтера», що таки зберіг ліцензію після скандалу із трансляцією Кобзона й Валерії в новорічну ніч (Нацрада з питань телебачення і радіомовлення обмежилася попередженням). Атмосфера ностальгії за СРСР і «руським міром» так чи так простежується як у роз-

важальному (відверто), так і в інформаційному (опосередковано) контенті каналу. Навіть, здавалося б, найменш заангажовані «Подробиці тижня» в одному випуску (18 січня 2015 року) можуть дати сюжети про героїзм та патріотизм наших військових і про те, як українці (в кадрі фігурують переважно західні області) масово опираються мобілізації. Здавалося б, дрібниця, однак цей сюжет ненав'язливо лягає в канву загального інформаційного дискредитування призову на фронт, яке паралельно почалося в інтернеті. Про російську кампанію проти мобілізації ще з місяць тому попереджали українські військові експерти, і ось ми бачимо її втілення: окрім таких телесюжетів, розпочалася веб-акція зі зриву четвертої хвилі. Так, ролік із закликком бойкотувати службу в армії записав івано-франківський журналіст Руслан Коцаба, гарно запакувавши цей меседж у критику української влади й заявивши, що не піде на громадянську війну і що російських регулярних військ на Донбасі немає.

Паралельно з технологією зриву чергової мобілізації в інформаційному просторі розкручуються інші теми прихованої російської пропаганди. Одна з них – «цілковитий провал Революції гідності» й активна розкрутка теми «третього Майдану» (основні тези: у країні нічого не змінюється, лише одні олігархи посунули інших, новий уряд гірший за команду Януковича), завуальована під демократичну практику критики влади. Окрім традиційних конспірологічних теорій про те, що на території України воюють Росія і Америка (альтернативні «версії»: громадянська війна; конфлікт, вигідний олігархам та

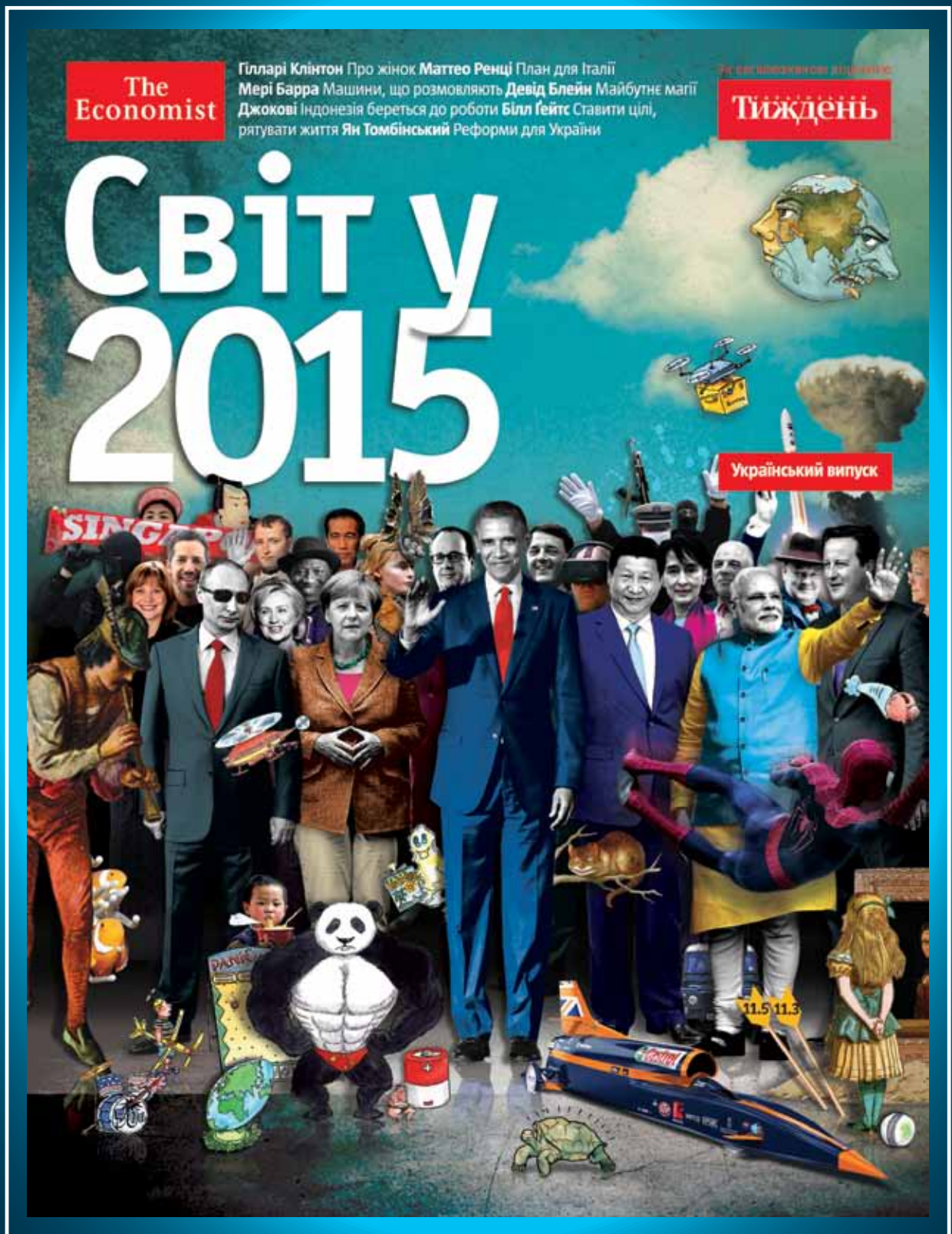
офіційному Києву), вітчизняні медіа нерідко наві'язують численні «всьопропальні» сценарії, найпопулярніші з них: «мир за будь-яку ціну», «українська армія слабка й погано оснащена», «ЄС і НАТО нас злили», «Путін сьогодні/завтра розпочне повномасштабний наступ», для підкріплення тиражуючи думки істеричних експертів та псевдоаналитиків.

Те, що агенти інформаційного впливу сусідньої держави вільно діють на всіх рівнях – від відкритих меседжів на центральних телеканалах до прихованих зливів на спеціально створених фейкових сайтах, загалом не дивує, адже в них цілком розв'язані руки. Попри постійні декларації про необхідність контрпропаганди, Україна впродовж останніх місяців анічогісінько не зробила для захисту свого інформаційного простору. А як же Мінстець?.. Російське «міністерство правди» фінансово, ресурсно й технологічно суттєво перевершує українське Мінінформполітики. Тому новоствореному відомству треба буде боротися зі значно потужнішими викликами, ніж зривання ярлика «цензора», повішеного на нього полохливою «прогресивною громадськістю». ■

**ПОПРИ ПОСТІЙНІ ДЕКЛАРАЦІЇ
ПРО НЕОБХІДНІСТЬ
КОНТРПРОПАГАНДИ, УКРАЇНА
АНІЧОГІСІНЬКО НЕ ЗРОБИЛА
ДЛЯ ЗАХИСТУ СВОГО
ІНФОРМАЦІЙНОГО ПРОСТОРУ**

Автор:
**Наталія
Петринська**

Вже у продажу

Передплатний індекс 68098

Якщо зібрався у мандрівку,
бери з собою

ТревелСімку!

**НАЙКРАЩИЙ НОВОРІЧНИЙ
ПОДАРУНОК ДЛЯ МАНДРІВНИКА**

ВИГІДНІ ТАРИФИ
на інтернет зі старт-пакетом
TravelSiM Online

БЕЗКОШТОВНІ вхідні дзвінки у **≈ 140** країнах

Діє у **> 190** країнах

ВІДСУТНЯ ПЛАТА за з'єднання та абонплата

ПАКЕТНІ ПРОПОЗИЦІЇ, що дозволяють заощаджувати
ще більше: дзвінки, СМС, GPRS-Інтернет

БЕЗКОШТОВНІ дзвінки зі Skype та Viber на ТревелСімку

ВСІ можливі варіанти поповнення: portmone.com **VISA** **IBOX** ПриватБанк

Інфолінія: (044) 223-8008 w.TravelSiM.ua

Тарифів створено на 01.11.2014 р. Діє до 31.12.2014 р. Тарифи на дзвінки, СМС, GPRS-Інтернет діють за умови активації відповідних послуг.

U.T.T. & C.S.C.